

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ANTROPOLOJİ BÖLÜMÜ**

**KIRIKKALE, ANKARA VE İSTANBUL'DA YAŞAYAN ÜÇ ÇİNGENE GRUBU
ARASINDA
KİMLİK, AİLE VE EĞİTİM**

Güray ALPAR

**Bu tez, Antropoloji Bölümü Yüksek Lisans Derecesinin gereklerinden birisi olarak
hazırlanarak sunulmuştur.**

İSTANBUL, 2003

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ANTROPOLOJİ BÖLÜMÜ**

**KIRIKKALE, ANKARA VE İSTANBUL'DA YAŞAYAN ÜÇ ÇİNGENE GRUBU
ARASINDA
KİMLİK, AİLE VE EĞİTİM**

Güray ALPAR

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Akile GÜRSOY**

**Bu tez, Antropoloji Bölümü Yüksek Lisans Derecesinin gereklerinden birisi olarak
hazırlanarak sunulmuştur.**

İSTANBUL, 2003

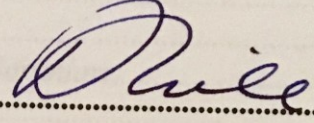
**KIRIKKALE, ANKARA VE İSTANBUL'DA YAŞAYAN ÜÇ ÇİNGENE
GRUBU ARASINDA
KİMLİK, AİLE VE EĞİTİM**

HAZIRLAYAN:

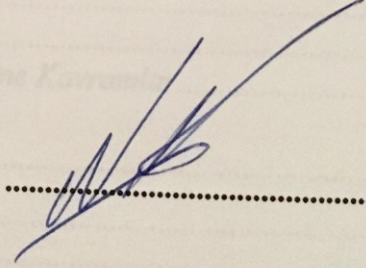
Güray ALPAR

TEZ KOMİTESİ:

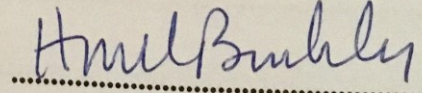
Prof. Dr. Akile GÜRSOY
(Komite Başkanı)

Prof. Dr. Nilüfer NARLI
(Komite Üyesi)

Yrd. Doç. Dr. Hande BİRKALAN
(Komite Üyesi)

Geçme Notu:

.....

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRLER	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I ARAŞTIRMANIN KONUSU: ÇİNGENELER	3
1.1. Kendini Adlandırmaları ve Kökenleri	3
1.2. Göç Yolları ve Sayıları	5
1.3. Dil	6
1.4. Din	7
1.5. Çingener Hakkında Yaygın İnanışlar ve Önyargılar.....	8
1.6. Çingenerlere Yönelik Saldırıları	9
1.7. Meslekler	16
1.8. Modernleşme Eğilimleri ve Eğitim Sorunları.....	16
1.9. Çingenerlerde Kimlik	17
1.10. Çingenerlerde Aile	29
1.11. Çingene Çocuk ve Eğitim	36
1.12. Kimlik, Aile ve Yurttaşlık Üzerine Kavramlar.....	49
BÖLÜM II ARAŞTIRMA PROBLEMİ.....	50
2.1. Araştırmanın Odak Noktası	50
2.2. Araştırmanın Amacı.....	50
2.3. Araştırmanın Önemi.....	51
2.4. Temel Kavramlar	51
BÖLÜM III ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	52
3.1. Araştırmada İncelenen Aileler.....	52
3.2. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	52
3.3. Araştırmanın Etik Boyutu	55
3.4. Kişisel Tanıtım Bildirisi	57
3.5. Bütçe	58
BÖLÜM IV ARAŞTIRMA BULGULARI	59
4.1. Giriş	59
4.2. Kırıkkale Grubu	59
4.3. Ankara Grubu	65
4.4. İstanbul Grubu.....	69
4.4.1. Beldenin Tanıtımı.....	69
4.4.2. Ailenin Tanıtımı	70
4.4.3. Hayat Hikayeleri.....	73
4.4.4. Aile Hakkında Diğer Bilgiler	75
4.4.5. Bir Düğün.....	83

<u>4.5. Çingene Kimliği</u>	<u>86</u>
<u>4.5.1. Yurttaşlık ve Kimlik</u>	<u>86</u>
<u>4.5.2. Din ve Kimlik</u>	<u>86</u>
<u>4.5.3. Yalnızlık ve Kimlik</u>	<u>86</u>
<u>4.5.4. Katılımcı Yurttaşlık ve Kimlik</u>	<u>87</u>
<u>4.5.5. Aile ve Kimlik</u>	<u>87</u>
<u>4.5.6. Eğitim ve Kimlik</u>	<u>87</u>
<u>4.5.7. Siyasete İlgisizlik ve Kimlik</u>	<u>88</u>
<u>4.5.8. Devlet ve Kimlik</u>	<u>88</u>
<u>4.4.9. Güvenlik ve Kimlik</u>	<u>89</u>
<u>4.6. Çingenelerde Aile</u>	<u>89</u>
<u>4.7. Çingenelerde Eğitim</u>	<u>92</u>
<u>4.7.1. Giriş</u>	<u>92</u>
<u>4.7.2. Çocuk Eğitimi</u>	<u>92</u>
<u>4.7.3. Eğitim Kurumları</u>	<u>92</u>
<u>4.7.4. Uyum ve Davranış Bozuklukları</u>	<u>93</u>
<u>4.7.5. Beslenme ve Sağlık Eğitimi</u>	<u>95</u>
<u>4.7.6. Askerlik Eğitimi</u>	<u>96</u>
<u>4.7.7. Müzik</u>	<u>97</u>
<u>4.7.8. Temizlik Eğitimi</u>	<u>97</u>

<u>BÖLÜM V BULGULARIN TARTIŞILMASI VE YORUM</u>	<u>98</u>
---	-----------

<u>BÖLÜM VI SONUÇ VE ÖNERİLER</u>	<u>115</u>
---	------------

<u>EKLER</u>	<u>117</u>
--------------------	------------

EK-A AVRUPA KITASINDA YAŞAYAN ÇİNGENE KABİLE GRUPLARI	
EK-B BAZI ÜLKELERDE YAŞAYAN TAHMİNİ ÇİNGENE NÜFUSU	
EK-C İNCELEME YAPILAN ÇİNGENE GRUPLARI İLE GÖRÜŞMELER	
EK-Ç GÖRÜŞME YAPILAN ÇİNGENELERİN AİLE ŞEMASI	
EK-D ÇİNGENELERDE KÜLTÜREL SÜREÇ ŞEMASI	
EK-E GÖRÜŞME YAPILAN AİLELERİN YAŞADIKLARI YERİN HARİTAS	
EK-F ÇİNGENELERE AİT RESİMLER (ANKARA GRUBU)	
EK-G ÇİNGENELERE AİT RESİMLER (İSTANBUL GRUBU)	
EK-H ÇİNGENE DİLİNE AİT BAZI ÖRNEKLER	
EK-I ÇİNGENELERİN BİR GÜNLÜK YEMEK LİSTESİ	
EK-İ ÇİNGENELERLE YAPILAN GÖRÜŞME ÖRNEĞİ	
EK-J ÇİNGENELERLE MÜLAKAT	
EK-K TEKERLEĞİN İCADI VE ÇİNGENELERİN YAYILMASI	
EK-L ARAŞTIRMA YAPILAN ÇİNGENELERİN SEVDİĞİ ŞARKILAR	

DİZİN	172
KAYNAKLAR	175
KISA ÖZGEÇMİŞ	180

TEŞEKKÜRLER

Bu tezimin hazırlanmasında birçok kişiden yardım aldım. Öncelikle Sosyal Antropoloji bölümünün varlığını bizlere duyurarak katılmaya teşvik eden Yeditepe Üniversitesi Genel Sekreteri Emekli Tümgeneral Rıza KÜÇÜKOĞLU'na ve her zor anımızda bizlere yardımcı olan, akademik çalışmalarımızda yol gösteren ve antropolojiyi sevdiren Sosyal Antropoloji bölüm başkanımız Sayın Prof. Dr. Akile GÜRSOY'a şükran borçluyum. Onların yardım ve desteği olmadan şüphesiz böylesine zor bir işi başaramazdım.

Lisansüstü öğrenimimiz esnasında değerli hocalarımız bizlere her zaman rehber oldu. Bunca yıllık tecrübesinden yararlanmaktan ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğumuz Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ, bizlere her zaman belli kalıpları aşmayı ve düşünce ufuklarımızı hep geniş tutma bilinci ile “insan ve kültür” kavramlarını öğretti. Yaptığı çalışmalarla konusunda uzmanlaşmış Prof. Dr. Jay FIKES ile kültür kavramını uluslararası alana taşıdık. Dünyada en önemli varlığın insan olduğunu, insan hakları kavramı ile tarihi ve felsefesini “İnsan Hakları” dersinde Prof. Dr. Nilüfer NARLI hocamdan öğrendik. Ayhan KAYA hocamızla günümüz insanı ve kimlik sorunları kavramına ufuk açtık. Bütün bu bilgiler bana bu tezin hazırlanmasında gideceğim yolu gösterdi.

Lisansüstü eğitime başlamam için beni teşvik eden ve gerekli izinleri veren komutanlarıma şükranlarımı sunuyorum. Diğer taraftan tezimin bilimsel kurallara uygun olarak hazırlanmasında bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Hande BİRKALAN hocama ve Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Antropoloji bölümü araştırma görevlilerine desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Bu çalışmalarım esnasında sınıf arkadaşlarımda katkılarını hiç bir zaman unutmam. Buldukları her kaynağı ve bilgiyi anında bana ulaştırdılar ve beni hiç bir zaman yalnız bırakmadılar.

Lisansüstü eğitime başlamam için beni teşvik eden ve bu eğitim süresince beni sürekli olarak destekleyen aileme çok şeyler borçluyum. Onların desteği benim için gerçekten çok önemliydi. Son olarak tezimi hazırlarken bana yardımcı olan sevgili Çingene dostlarımdan söz etmek ve onlara teşekkür etmek istiyorum. Onlar benden sıcak dostluklarını ve yardımlarını hiç bir zaman esirgemediler ve bildikleri kadarıyla her konuda yardımcı oldular. Onları hiçbir zaman unutmayacağım.

ÖNSÖZ

İnsan için en güzel yaşam farklı kültürlerden insanlarla birlikte uyum içerisinde yaşamaktır. Ancak çoğu zaman farklı kültürler hakkında bilgilerimiz o kadar az ve belirsizdir ki üzerinde uzun boylu düşünmeyiz ve çoğumuz geçmişteki karşılaşmaların, iletişimlerin, alışverişlerin, ortak girişimlerin ya da mücadelelerin önyargılı olarak seçilmiş hatıralarının temelinde kendi önyargılı düşüncelerimizi ve ayırımımızı yorumlarız.

Aslında hayatımın belli dönemlerinde tesadüfi olarak bir araya geldiğim, haklarında fazlaca bir bilgimin olmadığı, fakat benim için her zaman ilginç özellikler taşıyan Çingenerler hakkında bir araştırma yapmaya karar vermem çok kolay oldu. Sosyal Antropoloji Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Dr. Akile GÜRİSOY tarafından konu bana önerilince, bir anda araştırmayı düşündüğüm diğer konuları bir tarafa bırakıp hemen kabul ettim.

Tez konusunu Çingenerlerde Kimlik, Aile ve Eğitim olarak belirledik. Böylece birden fazla amacımı da aynı anda gerçekleştirebilecektim. Öncelikle çingenerler, sosyal antropolojinin konusu olan insan ve kültür konusunu araştırmada en uygun gruptan birisiydi. Bu araştırma ile insanların ve kültürlerin birbirine nasıl benzediği ya da benzemediği konusu ile neden ve nasıl değiştiği sorularına cevap arayacak ve bu insanların toplum içerisindeki yerini ortaya çıkarmaya çalışacaktım. Diğer taraftan, aile ve birey toplumun bir parçası olduğuna göre, bireyi ve aileyi araştırarak, ileride daha büyük toplulukların araştırılmasında kendim için bir bilgi birikimi elde edecektim.

Değerli hocamın bana verdiği, Thomas Acton tarafından 1981 yılında Çingenerler hakkında yazılmış “*Gypsies*” isimli İngilizce bir kitapla başlayan araştırmam, maalesef başlangıçta bu konuda yazılmış yeterince Türkçe kaynağa ulaşamamam nedeniyle, bir süre durakladı. Ülkemizde genel olarak filmlere, müziklere sık sık konu edilse de çingenerler üzerine bilimsel araştırma değerine sahip, önyargıdan uzak detaylı yayın oldukça az.

Araştırmalarımı yaklaşık 11 aylık bir dönemde tamamladım. Bu sırada Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden Çingene gruplarıyla tanışma, onlarla birlikte yaşayarak

yaşantılarını ve geleneklerini yakından öğrenme fırsatı buldum. Tez içerisinde yaptığım yorumlar ise tamamen kişisel görüşlerim olup herhangi bir kurumun görüşlerini yansıtmamaktadır.

Hayatımızın hemen hemen her döneminde çeşitli şekillerde karşımıza çıkan bu kendilerine özgü insanlar ya yeterince tanınmamakta ya da bilinçli ve önyargılı olarak sürekli yanlış değerlendirilmektedir. Ağustos böceği ile karıncanın öyküsünü hepimiz biliyoruz. Çalışkan karınca yiyecek biriktirirken ağustos böceği saz çalar ve kış gelince karıncanın kapısını çalıp yiyecek ister. Yaz boyu ağustos böceğine haset etmiş karınca tam bugünü beklemiştir. Zavallı ağustos böceğine verir ağzının payını "Yaz boyu saz çaldın şimdi de oyna biraz." diyerek. Oysa başka bir bakış açısıyla ağustos böceği sanatçıdır. Ağustos böceği saz çalmasaydı yaz hiç hoş geçer miydi, karınca için bile. Tamam kışın üşüyecek ve aç kalacaktır ama ağustos böceğinin yaz boyu sadece tükettiğini söyleyebilir miyiz?

Araştırmam sonucu anlıyorum ki, hiçbir topluma tam olarak entegre olamamış bu insanlar, bugüne kadar ev sahibi olmayı da misafir olmayı da hep reddetmişler. Çingener de herkes gibi "Dünyalı". Her yer onların ve elbette herkesin. Önyargılı olarak hırsız, dilenci, yankesici, pis insanlar olarak tanımlanan ve bazen dışlanan bu insanlar halen bazı sorunlarla yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bazı gruplar, özellikle göçebelerde olduğu gibi modern teknolojinin avantajlarından istifade etmekle birlikte, kültürel özelliklerini de büyük ölçüde korumaya devam ederken, diğer gruplar değişen oranlarda içerisinde yaşadıkları topluma uymaya başlıyor, hatta o toplumdan yerleşik bir birey oluyor.

Modern dünyada sosyal politikalar ancak bilimsel araştırmalara dayalı olarak yapılmaktadır ve bilimsel bilgi birikimi refah toplumunun temelini teşkil etmektedir. Bu araştırmanın, özellikle çingene kimliği ile çingenerde aile hayatı ve eğitim üzerine odaklanmış olması nedeniyle, bir yandan kaybolmaya başlayan Çingene kültürünü daha iyi anlamamızı sağlarken, diğer yandan kendine özgü kültürel güzellikleri geleceğe taşıyacağına inanıyorum.

Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk yıllar öncesinde bütün dünya insanların mutluluğunu sağlamanın koşullarından birinin, onların birbirinden ayrıldıkları noktaların değil, birleştikleri noktaların ortaya konulması ile mümkün olacağını işaret ediyordu. Atatürk “İnsanları mutlu edecek tek araç onları birbirine yaklaştırmak, onları birbirine sevdirmek, karşılıklı maddi ve manevi gereksinimlerini sağlamaya yarayan hareket ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın mutluluğu, ancak bu yüksek ülkü yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacaktır (Cevizoğlu, 1982:150).” derken, diğer yandan insanlar arasında benzerlikleri değil de ayrılıkları vurgulayarak, kendi çıkarları doğrultusunda insanları birbirine düşürenleri şu sözleriyle uyarıyordu. ”İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak gayri insani ve son derece teessüfe şayan bir sistemdir. Eğer devamlı sulh isteniyorsa insanların vaziyetlerini iyileştirecek uluslararası tedbirler alınmalıdır (1982:150).”

Onlar gibi olabilmek zor belki, onlara imrenmemiz de gerekmiyor olabilir ama onlar sız bir dünya da düşünülemez. Alternatif bir dünya görüşüdür onlarınki. Oldukları gibi seviyorum bu sevimli dostlarımı!

ÖZET

KIRIKKALE, ANKARA VE İSTANBUL'DA YAŞAYAN ÜÇ ÇİNGENE GRUBU ARASINDA KİMLİK, AİLE VE EĞİTİM

Bu tez ile Kırıkkale, Ankara ve İstanbul bölgelerinde yaşayan üç Çingene grubu arasında araştırma yapılarak, onların yaşantıları, kimlikleri, eğitimleri, aile ve çocuk kavramları incelenmiş ve bize çok uzak olduğunu düşündüğümüz bu insanların aslında bizlere sandığımızdan daha yakın oldukları ortaya çıkartılmıştır.

Kültürel değerlerin yeni kuşaklara iletilmesinde aile büyük bir sorumluluk taşır ve en ilkelinden en gelişmişine kadar her sosyal ve kültürel sistem, çevresiyle sıkı bir kültürel ilişki içerisindedir. Bu nedenle küçük ve geleneksel topluluklarda aile ve akrabalık ilişkilerinin incelenmesi, bir bakıma grubun sosyal yapısının bütünüyle araştırması manasına gelmektedir.

Bu araştırmayı yaparken inceleme yapacağım toplumun yaşamına katıldım, bilgi topladığım ailelerle birlikte yaşadım. Gözlem yaptım, resimler çektim, bilgiler topladım ve onların hayatlarını belgeledim. Benim yaptığım, bir bakıma fazla yazılı kaynağa sahip olmayan bir toplumda sözlü ve töresel kaynakları araştırmaktı.

Araştırmalarımıza göre Çingenerler Kuzey Hindistan'dan dünyaya yayılmışlardır ve bugün Avrupa ağırlıklı olmak üzere bütün dünyada yaşamaktadırlar. Bazı Çingenerler kendi yaşadıkları yerlerdeki dilin yanında, Romanca denilen ve Kuzey Hindistan'da konuşulan Hint-Avrupa dil ailesine yakın bir dili konuşmaktadırlar. Çingenerlerin Hindistan'ı 11'inci yüzyılda terk edip İran'a göç ettikleri, buradan da 14'üncü yüzyılın başlarında Güneydoğu Avrupa'ya ve 15'inci yüzyılda Batı Avrupa'ya göç ettikleri biliniyor. 20'nci yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren ise Çingenerler Kuzey ve Güney Amerika ile Avustralya'ya yayılmışlardır.

Dünyada tahmin edilen toplam Çingene nüfusu 17 milyon ile 33 milyon arasında değişmekte, ancak değişik ülkelerden sistemli bilgiler alınamamaktadır. Bu nüfusun

büyük çoğunluğu halen Avrupa'da yaşamaktadır. Avrupa'ya gelişlerinin hemen ardından bugüne kadar hemen hemen bütün batı Avrupa'daki ülkelerde değişik şekillerde cezalandırılmış ve/veya kovulmuşlardır. Fakat bütün bu sistemli yok edilme ve uzaklaştırmalara karşın onlar bu ülkelere tekrar dönerek varoluşlarını sürdürmeyi başarmışlardır. Özellikle 20 nci yüzyılda hızlanan "Endüstrileşme" ve "Globalleşme" akımları diğer kültürleri olduğu gibi Çingeneleri de etkilemiş ve kendilerini bu tür akımlardan koruyamayarak kültürlerini kaybetmeye başlamışlardır.

Türkiye'de Çingene nüfusu hakkında değişik rakamlardan bahsedilmektedir. Bu rakamlar 100.000 ile 550.000 arasında değişmektedir. Avrupa ülkelerinden dışlanırken ve asimile edilmeye çalışılırken, onlar ülkemizde, diğer ülkelerden daha özgür yaşama fırsatı bulmuşlardır.

Ancak, toplumumuzda bireysel de olsa hala Çingeneler hakkında bazı yanlış değerlendirmeler ve inançlar vardır. Bu tez ile bir yandan bu yanlış inanışları araştırarak, bu inanışların yanlışlığını ortaya konulurken, diğer yandan bu insanlarla benzer yönlerimiz ortaya çıkarılmaktadır. Onlar vergi vermekte, askerlik görevlerini yerine getirmekte ve en az bizim kadar bu ülkenin vatandaşı olmaya hak kazanmaktadırlar. Aynı topraklarda yaşadığımız bu insanların sorunlarını ortaya çıkarmak, çözmek ve kültürel özelliklerini koruyarak topluma kazandırmak hepimizin görevidir.

Anahtar Terimler: Çingene, aile, kimlik, eğitim.

ABSTRACT

Identity, Family and Training among the Three Gypsy Groups Living in Kırıkkale, Ankara and Istanbul

In this research, some Gypsy families living in Kırıkkale, Ankara and Istanbul were investigated, with a particular focus on their notions of identity and concepts of family and children. The thesis has shown that their concepts and styles are not far from ours', in fact, they are much closer than we think.

The family has a vital responsibility for conveying cultural inheritance to the young generation. It has a close cultural relation with the most primitive and the most developed of all social and cultural system environments. As the result of this investigation, family and relatives at small and traditional society, means the research of complete structure of social group.

When carrying out performing this research, I lived together with Gypsy and gattered information. I made participant observation. I took photographs. My information relied mostly on traditional and oral documents, since they have very little written documents.

The literature and the Gypsies indicates that they originated in Northern India but spread out in modern times worldwide, especially to Europe. Some of the Gypsies speak Romany, a language closely related to the modern Indo-European languages of northern India, as well as major language of the country in which they live. It is generally agreed that Gypsy groups left India in repeated out migrations and that they were in Persia by the 11th century, in Southeastern Europe by the beginning of the 14th, and in Western Europe by the 15th century. By the second half of the 20th century, Gypsies had spread throughout North and South America and to Australia.

The estimated total Gypsy population ranges from 17,000,000 to 33,000,000. But the significant statistical picture cannot be gained from the different countries. The majority of Gypsies are still in Europe. Only after their first appearance in Europe, they

fell under penalty and punishment from almost all the nations of western Europe. Despite their systematic exile, or transportation abroad, however, Gypsies continued to reappear and living in one guise or another back in the countries that they had left. Increasingly in 20th century, Gypsies struggled with contradictions in their culture. No longer did they defend themselves so much against persecution from a hostile society but rather against erosion to their life-styles from urban influences in industrialized societies.

There are different figures presented about the Gypsy population in Turkey. Estimates of the total Gypsy population in Turkey range from 100,000 to 550,000. While they were trying to be assimilated and/or be exiled from European countries, they found relative acceptance and a chance to live freely in our country.

Nevertheless, despite individualization, there are some wrong evaluations and beliefs about Gypsies in our society. My research on the one hand throws light on the wrong beliefs and on the other hand, explains our similarities with this group of people. They are paying taxes, accomplishing military service and deserving to be in these countries' citizenships like us. It is our basic duty, to cover and solve these people's problems, their integration to the society while protecting their cultural characteristic.

Keywords: Gypsy, identity, family, training.

**Çingenelerle ilgili rivayet göre Hz. İsa peygamber, çingenelerin yaptığı çivilerle çarmıha gerildi. İşte bu yüzden çingeneler lanetlendi. Lanetleyenler dedi ki:
“Çingeneler hiçbir yere konup, yerleşmesinler. Su içtikleri bir kaynaktan aynı yıl içinde yeniden su içmesinler. Bir dereден aynı yıl içinde ikinci defa geçmesinler.**

Gittikleri her yerde hakir görülüp, fakir yaşasınlar.”

http://www.savasay.com/savas_ay.asp (05/08/2002).

GİRİŞ:

Eğer bir gün,
Yüzünün renginden ötürü
Çıkarsan mahkemeye
Vallahi kalıttımdan oldu diye
Korkma, ben sana tanıklık ederim
İnsanların,
Yüzlerinin ve gözlerinin rengi
Başka başka da olsa
Göz yaşlarının rengi hep aynıdır
(Dolan,1994:17).

Çingeneleri tanımadan toplumların kültürel yapılarını tam olarak anlamamız biraz güç. Çünkü onlar, renkli ve özgün kültürleri ile sürekli göç etmişler, kültürel özelliklerini gittikleri yerlere taşıyarak uygarlıkların birbirlerini tanınmasında oldukça önemli bir görev üstlenmişlerdir. Dünya üzerinde mevcut değişik kültürlerin pek çok ortak değerleri olduğu bir gerçektir ve kültür tarihi açısından bugün yeryüzünde artık “saf” denilebilecek kültür kalmamıştır (Güvenç, 1999:288). Kültürel değerler uzun yıllar boyunca oluşmuş ve birbirinden etkilenmişlerdir. Çingene bu değerlerin hepsinden birer parça taşımaktadır.

Çingenelerin anavatanlarının Hindistan olduğu kabul edilir. Çeşitli nedenlerle göç ederek 950 yılında önce İran’a gelmişler, buradan kollara ayrılarak Avrupa ve Mısır istikametinde yollarına devam etmişlerdir (Arabacı, 1999:31).

Çingene bazı kaynaklara göre etnik bir azınlık olarak görülmektedir (Andrews, 1989:192). Ancak her grubu “etnik” tanımı içerisine sokmanın doğru olmayacağını savunanlar da vardır (Narroll, 1964:13). Bazı yazarlar ise aynı etnik kökenden gelen ancak uzak coğrafyalarda birbirinden farklı etnik gruplarla etkileşim halinde yaşayan toplulukların geliştirdikleri etnik kimliklerin farklı olacağını ifade eder (Barth, 2001:8).

Çeşitli ülkelerde yerleşmiş Çingenelerin sayısı kesin olarak bilinmemekte ve bu konuda çoğu zaman tahminlerle yetinilmektedir (Arayıcı, 1999:33). Britannica

Ansiklopedisine göre toplam ingene nüfusunun, büyük çoğunluğu Avrupa kıtasında olmak üzere, 2 milyon ile 3 milyon arasında olduğu tahmin edilmekte (Britannica, 1991:593), başka bir kaynakta ise bu sayı Hindistan hariç olmak üzere 12-15 milyon olmaktadır (Williams, 1993:21). Çingene nüfusuna yönelik daha başka tahminlere de rastlamak mümkündür. Waterson'a göre dünyada ingene sayısı 17-33 milyon civarında olup bunun 10-20 milyonu Hindistan'dadır (Waterson, 1978:46). Farklı bir kaynakta bu sayı daha da artabilir veya azalabilir.

Avrupa kıtasında yaşayan ingeneler oğunlukla Romani, Kalo, Hindi ve Sinti dillerini konuşurlar. Bu ingeneler Kalki, Rom, Vlahi, Handuria, Kalpazaria, Kale, Banjara, Sinti, Loher ve Arliji kabile gruplarına aittirler (Arayıcı, 1999:55).

ingeneleri kimliklerinin farklı cepheleriyle tanımak, aile hayatları ve eğitimleri konusunu bilimsel bir yaklaşımla incelemek gerekmektedir. Onlar bu dünyada bütün kusurları ve iyi yönleriyle vardır. Tıpkı hepimiz gibi. En iyimizin öyle kusurları, en ktmzn öyle iyilikleri var ki.... Biz kusur dedikleri şeyin bir yerde kusuru görmeye çalışmak olduğuna inanıyoruz.

BÖLÜM I ARAŞTIRMANIN KONUSU: ÇİNGENELER

1.1 . Kendilerini Adlandırmaları ve Kökenleri:

Dünyadaki Çingene toplumu çeşitli adlarla bilinmektedir; *Gypsies* (veya *Gipsies*), *Tsigani*, *Tzigane*, *Cigano*, *Zigeuner* ve diğerleri. *Rom*, *Roma*, *Romani*, veya çift "r" ile yazılan (*Rrom*, *Rroma*, *Rromani*), isimleri daha çok resmi yazılarda tercih edilmektedir (www.flamenco.org/gypsy.html,12/07/2002). Türkiye’de ise Roman, Çingene, Arabacı, Kalaycı, Garacı, Gurbati, Poşa isimleri ile tanınmaktadırlar (Arayıcı, 1999:45-46).

Bugüne kadar Hint kökenli oldukları düşünülmüş ve bir çok isimle adlandırılmışlardır. Ancak, Çingener tarafından herhangi bir yazılı kayıt tutulmadığından bin yıl süren göç tarihinin yarısı hakkında neredeyse hiçbir belge yoktur.

“Çingener Hindistan kökenli olduğu, birkaç Avrupalı dilbilimcinin, aralarında yaşayan bu insanların bir doğu dilini konuştuklarını fark ettiğinden bu yana yani, on sekizinci yüzyıldan beri bilinmektedir. Macaristanlı bir rahip olan İstvan Vali bu ilişkiyi 1743’te keşfetmiştir. Vali, Leiden üniversitesinde geçirdiği bir yıl içinde, Malabar’dan gelen üç öğrenciyle tanışıp görüşmeler yapmış, Macaristan’a döndüğünde ise oradaki yerel Roman nüfusunun bu sözcükleri anladığını fark etmiştir” (Fonseca, 2002:98).

Çingenerin kökenini başka bilim adamları da merak etmiş ve araştırma yapmışlardır. Göttingen üniversitesinden Heinrich Grelman, 1783 yılında çıkardığı kitabı *Die Zigeuner* ile (1807 yılında İngiltere’de “Çingener Üzerine Bir Tez” adıyla yayımlanmıştır) Çingener ile Hindistan arasında bağlantıyı ilk kuran olmasa da, dilbilimsel incelemeyi ilk defa yapan kişi olmuştur. Grelman “dilbilimsel paleontoloji” diye adlandırılan bir bilimden yararlanarak çalışmalar yapmış ve Hintçe’deki üç sözcükten birinin Romanca ile benzeştiğini görmüştür (Fonseca, 2002:102). Böylece Avrupa’daki Romanlarının nereden geldiği sorusuna da son noktayı koymuştur.

Çeşitli Avrupa ülkelerinden dışlanan Çingener ise Afrika ve Asya kıtalarına dağıtılmış veya dağılmışlardır (<http://www.filozof.com/roman.html>, 15/07/2002). Dört ana Çingene boyundan söz edilebilir; Kalderash, Machavaya, Lovari ve Churari. Çingene soyunu da içeren diğer gruplar ise; Gitanoes (Calé), Sinti, Rudari, Manush,

Boyash, Ungaritz, Luri, Bashaldé, Romungro, ve Xoraxai olarak sayılabilir (www.flamenco.org/gypsy.html,14/08/2002). Avrupa Kıtasında yaşayan Çingenerler çeşitli kabile gruplarına ait olup bu gruplar Kalkiç, Rom, Vlaşiç, Kalo, Sint, Arlije, Gurbati, Banjara, Loher olarak isimlendirilir. Bu gruplar çoğunlukla dinlerini yaşadıkları yerlerde insanların kabul ettikleri inançlara göre seçmişler ve dini Hıristiyan olan ülkelerde Hıristiyanlık dinini, dini İslam olan ülkelerde ise İslam benimsemişlerdir. Avrupa kıtasında yaşayan Çingenerlerin hangi kabile gruplarına ait oldukları ile ilgili ayrıntılı bilgi için (Bkz. Ek-A).

Çingenerler değişik şekilde isimlendirilmiş ve yerleştikleri yere göre farklı dini inançları benimsemişlerdir.

“Çingenerler, Fransızlar tarafından Gitans (Jitanlar) olarak adlandırılır. Almanya, İsviçre ve Fransa arasında sıkışıp kalanlara ise Sintiler adı verilmektedir. Balkanlarda ve Orta Avrupa'da yerleşenler de Kalderoş (Kalderash) Çingenerleri olarak isimlendirilir. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Çingene toplulukları farklı dini inançlara sahipti. Orta Avrupa'da oturan Çingenerlerin bir kısmı Hıristiyanlığı benimserken, Makedonya, Bulgaristan ve Trakya'da oturan Çingenerler Müslümanlığı benimsemiştir. Osmanlı Devleti'nin dağılmasına kadar Osmanlı topraklarında istedikleri yerlerde göçebe hayatı süren Çingenerlerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Anadolu topraklarında kalmayı tercih ettikleri, Balkanlar'daki ve Orta Avrupa'daki Çingenerlerle teması kestikleri biliniyor” (<http://www.filozof.tripod.com/roman.html>,15/07/2002).

Çingenerlerin hepsi göçebe olmadıkları gibi, bütün göçebeler de Çingene değildir (Arayıcı, 1999:17). Çingenerler hakkında fazlaca bilgi sahibi olmayan bazı kişilerin, herhangi bir ayırım yapmaksızın bütün göçebeleri Çingene olarak isimlendirdikleri görülmektedir. Eksik bilgi neticesinde sık sık Çingene olarak bilinen gruplardan birisi de Abdallardır. Abdallar, ekseriyetle yerleşik ve kısmen göçebe bir halde yaşayan zümrelerinden biridir. Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde bir takım Abdal köyleri vardır. Göçebe Abdallar, yılın muayyen mevsimlerinde yer yer dolaşarak, köy kıyılarında geçici olarak otururlar. Güney, Batı ve Orta Anadolu başlıca coğrafi dağılışı yerlerini teşkil eder. Abdalların sayısının, bütün Anadolu'da 30.000 kadar tahmin edilmektedir.

“Abdallar, soy itibariyle Türkmen’dirler ve dilleri Türkçe’dir. Bugünkü Abdallar kendilerinin, haklı ve doğru olarak, Türk ırkından ve İslam olduklarını ifade ederler.

Abdallar, muhtelif zanaatlar yapar; iş tutarlar. Bir kısmı, bilhassa erkekleri davul, zurna çalar; köçeklik, elekçilik, sepetçilik, demircilik veya nalbantlık yapar. Bir kısım Abdallar sünnetcilik, kasaba ve köylerde dilencilik, gizli olarak da üfürücülük veya hekimlik yaparlar. Halk bunları elek, sepet yapmak; bir kısmı da göçebe olmak bakımından Çingene olarak değerlendirir ve öyle isimlendirir” (<http://www.abdallar.com>, 5/08/2000).

Yine de Abdallar, Çingene olmadıkları üzerinde ısrarla durmaktadır. Neşet Ertaş Çingene olup olmadığı hakkında bir soruya şu cevabı vermektedir. “Abdalız ama Çingene değiliz” (<http://www.kalan.com/scripts>, 05/08/2002).

1.2. Göç Yolları ve Sayıları:

Çingener, 9 ncu yüzyıldan sonra Kuzey Hindistan’ı çeşitli nedenlerle terk ederek 950 yılında İran’a gelmişlerdir. Küçük bir kesimi Rusya’ya göç ederken, büyük bir kesimi ise Güneydoğu Anadolu üzerinden iki kola ayrılmıştır. Birinci kol Avrupa’ya doğru giderken, ikinci kol Mısır’a gelmiştir (Senz, 1997:12-13). Araştırmalarımız esnasında bu kaynaktaki göç yollarına ilave olarak, Thomas Acton’a ait Gypsies isimli kitapta rastladığımız göç yolları haritası ile (Acton, 1981:4) Douglas’ın tekerleğin icadı ve yayılmasını gösteren haritası (Douglas, 1964:290) arasındaki benzerlik bizlere göçebe Çingenerin tekerleğin yayılmasıyla beraber ve ondan da istifade ile dünyaya yayıldıklarını gösteren düşündürücü bir belge olmuştur. (Bkz. Ek-K).

Çingenerin Hindistan’dan başlayıp İran’a ve buradan kollara ayrılıp Mısır ve Avrupa’ya yaptığı yolculuğa başka kaynaklarda da rastlıyoruz (Britanica, 1991:593). Ayrıca “Gypsies” isimli kitapta bu göç yolları yukarıda belirtildiği şekilde ayrıntılı olarak verilmekte ve “Onlar bir yerden bir yere, bir mağaradan diğerine çadırlarıyla birlikte hareket ederler ve hiç bir yerde bir aydan fazla kalmazlar.” denilmektedir (Acton, 1981:4).

Çingenerin dünyadaki ve ülkemizdeki sayıları hakkında sağlıklı bilgilerin bulunmadığı ve çeşitli amaçlarla bu sayının değişik şekillerde yorumlandığı görülmüştür (Britannica, 1991:593). Örneğin; Bazı uzmanların verilerine göre

anayurtları olan Hindistan'ın dışında yaşayan Çingenerin sayısı 12-15 milyon arasında değişmekte (Williams, 1993:21), Thomas Acton'a göre ise toplam Çingene nüfusu, çoğu Avrupa'da olmak üzere 2-3 milyon civarında tahmin edilmektedir (Acton, 1981:59). Benzer tahmin farklılıklarına Türkiye'de yaşayan Çingener konusunda da rastlanılmaktadır. Waterson'a göre Türkiye'de 100.000- 500.000 civarında Çingene olduğu tahmin edilmektedir (Waterson, 1978:46).

Avrupa Konseyinin verilerine göre Avrupa'da yaşayan Çingener çoğunlukla Eski Yugoslavya ile İspanya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'da yaşamaktadır. Romanya'da yaşayan tahmini Çingene nüfusu 2.5 milyon arasında civarında olup, bu rakamlarla en fazla Çingene barındıran ülke olma özelliğini korumaktadır (Arayıcı, 1999:256). Avrupa kıtasında Çingenerin fazla sayıda bulunduğu diğer ülkeler ise Slovakya, Türkiye ve Çek Cumhuriyetidir. Bazı ülkelerde, Çingene nüfus üzerine tahmini rakamlar için Bkz. Ek-B. Diğer taraftan kaynaklara göre değişmekle birlikte ülkemizde 300.000-550.000 arasında Çingene bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

1.3. Dil:

Çingenece, Hint Avrupa dil ailesinin Hint-İran dalıdır (Genel Kültür Ansiklopedisi, 1992:474). Konuşulan Çingene dili değişimler gösterse de, bazı genel sözcükler tüm lehçelerde Çingener tarafından aynı şekilde temsil edilmektedir.

“Dile göre Çingenerler üç ayrı topluma ayrılırlar. Orta Doğu ve Doğu Avrupa'daki Domari'ler (Dom), Merkez Avrupa'daki Lomavrenler (Lom) ve Batı Avrupa'daki Romaniler (Rom). Tüm Çingenerler tarafından kullanılan uluslararası bir Çingene dili yoktur ([http://www.sayisal.com.tr/altegitneredesl.gypsy htm](http://www.sayisal.com.tr/altegitneredesl.gypsy.htm): 5/08/2002).

Çingene dilleri konusunda değişik kaynaklarda değişik yorumlara rastlansa da benzer noktaları bulmak mümkündür. Çingenerlerin dilleri Romancadır. Bunu Hindistan'dan getirmişler ve yolculukları esnasında diğer dillerden etkilenmişlerdir. Bugün dünyadaki 2-2.5 milyon Çingene Romancanın değişik lehçelerini konuşur (Acton, 1981:17). Çoğu zaman Çingenerler kendi dillerini unutarak yerleştikleri ülkelerin dillerini benimsemişler, ancak kendi dillerinden bazı kelimeleri muhafaza etmişlerdir (Meydan Larousse, 1992:477). Romanlar modern Kuzey Hindistan dilinin bir gramer sistemine sahip olup Romancanın geleneksel bir yazılımı yoktur. Bunun

nedeni gizli bir olarak muhafaza edilmiş olmasındandır (The New Encyclopadia Britanica, 1991:162).

Çingene dili konusunda başka yorumlara da rastlayabiliriz. Hint Avrupa dil ailesi içine Macarca, Fince ve bazı küçük ülkeler dışındaki Avrupa dilleri ile Asya dillerinden Farsça ve Hindistan'dan mevcut bir çok dil girer. Roma dilleri kolunun ana dili latinedir (Ergin, 1985:6-7). Balkan Romancası Bir Çingene dili olup genellikle Müslüman Çingene tarafından konuşulmaktadır (www.gitarrepertuari. com/htm, 5/08/2002). Türkiye'de Çingenece genellikle İstanbul ve Batı Anadolu bölgelerinde yaygındır. Bölgeler arasında dil farklılıkları vardır. Anadolu'da Türkçe'den alınma kelimeler çoğunlukta, Trakya bölgesinde Balkan dillerinin etkisi görülür (Arayıcı, 1999:50).

1.4. Din:

Çingene dini hakkında da çeşitli görüşler vardır. Çingene'nin belirli bir dini olmayıp, bazılarının batıl inançları vardır. İslam diniyle Türkiye'de, Hıristiyanlıkla Avrupa'da karşılaşmışlardır. Birçok Müslüman Çingene ramazanda oruç tutar. Hıristiyan olanlar ise düzenli olarak kiliseye gider (Acton, 1981:30). Çingene'nin dinleri yaşadıkları ülkeye göre değişmektedir. Halen ülkemizde sözde de olsa Müslümanlığı kabul etmiş görünmekle birlikte, bazı topluluklarda dinin etkisi oldukça zayıftır. Bazı gruplarda toplumda kendilerine bir yer edinebilmek adına dini motiflere rastlanırken çeşitli şekillerde kendi adet ve geleneklerini koruyan gruplara da rastlanmaktadır (Arayıcı, 1999:54).

1.5. Çingene Hakkında Yanlış İnanışlar ve Önyargılar:

Belli bir durumun ya da belli bir özelliğin her yerde ve herkes için geçerli olduğunu düşünmek genelleme yapmaktır. Genelleme yapan kişiler bütün ile parça arasındaki farkı gözden kaçırmaz (Dolan, 1994:17). Bütün dünyada Çingene'ye yönelik yanlış inanışlar ve önyargılar vardır. Bu yanlış inanışlar öylesine kabul edilemez bir düzeye gelmiştir ki, Göttingen üniversitesinden Heinrich Grelman, Çingene'nin ahlaksız kadınlar, ceset yiyenler gibi yargıları yıkabilmeleri için yüzyıllar geçmesi gerektiğini söylemiştir (Fonseca, 2002:102).

Çingenerler hakkında yanlış inanışlardan birisi onların lanetlenme mitolojisidir.

“Çingenerlerle ilgili rivayet göre Hz. İsa peygamber, Çingenerlerin yaptığı çivilerle çarmıha gerildi. İşte bu yüzden Çingenerler lanetlendi. Lanetleyenler dedi ki: “Çingenerler hiçbir yere konup, yerleşmesinler. Su içtikleri bir kaynaktan aynı yıl içinde yeniden su içmesinler. Bir dereден aynı yıl içinde ikinci defa geçmesinler. Gittikleri her yerde hakir görülüp, fakir yaşasınlar” (http://www.savasay.com/savas_ay.asp, 05/08/2002).

Hıristiyanlar arasında bu yanlış inanış sonucu Çingenerlere her türlü zulme layık görülmüştür. Diğer bir inanış ise Müslümanlar arasında olup, Hz. İbrahim zamanındaki bir olaya dayandırılmıştır.

“Nemrut Hz. İbrahim'i ateşe atmak istediği zaman ateş yanmaz. Etrafındakiler odunların yanması için iki kardeşin ilişki kurması gerektiğini söyler. Çin ile Gane adlı iki kardeş bu işi yapar ve Çingenerler de onların soyundan gelir. Dilden dile anlatılarak gelen aslı olmayan bu hikaye yüzünden Türkiye'deki bir çok insan Çingenerlerin Müslüman olmadıklarını düşünür. Onların evliliklerinin kabul görmeyeceğini varsayar” (<http://www.filozof.com:5/8/2002>).

Uzunköprü, Edirne ve İzmir'deki Çingene (Roman) Dernekleri adına Diyanet İşleri Başkanlığı'na sayısız başvuruda bulunan Mustafa Aksu (Edirne'de kurulu Roman derneğinin başkanlığını yapmaktadır), Başkanlığın; Nemrut dönemine ait olayı topluma net ve doğru anlatmasını istiyor. Çingenerlerin Hazreti İbrahim'in yakılması olayı ile bağlantısının olup olmadığının Kur'an-ı Kerimde bahis konusu edilmediğinden hareketle, Türkiye'deki Çingenerlerin Müslüman kabul edilmesini talep eden Çingene Dernekleri, Çingenerlerin artık yerleşik hayata geçtiklerini ancak kimlikleri sebebiyle toplumdan dışlandıklarını vurguluyorlar.

Mustafa Aksu, Çingenerlere ilişkin önyargıların ortadan kaldırılmasında dini faktörlerin de çok önemli olduğunu söylüyor.

“Çingenerler, inançsızlarmış, sünnet olmazlarmış, nikah yapmazlarmış, hırsız ve ahlaksızlarmış, derileri kokarmış, çadır hayatından kurtulamazlarmış. Çingenerlerin cenaze namazı kılınmaz, Çingene ile evlenilmezmiş. Çingene ile cinsel ilişkide bulunduğu takdirde, cünüplüğün temizlenmesi için, 40 adet kiremit veya tuğlanın erimesine kadar ısıtılacak su ile yıkanılması gerekiyormuş. Çingene ile evlilik Kur'an ve Hadis emirleriyle yasakmış. Kur'an-ı Kerimi ve Peygamberimizin Hadislerini defalarca okudum, inceledim. Böyle şeyler yok, olamaz da. Ancak insanlar yüzyıllardan beri böyle hurafelerle beslendikleri,

şartlandırıldıkları için Çingene anadan babadan doğmuş olanı beyninde yargılayıp kararlarını veriyor. Çingenelerin namaz kıldıklarını, oruç tuttıklarını, hacca gittiklerini, kurban kestiklerini göre göre inançsız olduklarını söylüyorlar. Anlamakta güçlük çekiyoruz. Biz Müslüman'ız. Biz bunun bilincindeyiz. Ama kamuoyunun kafasındaki önyargıların yok olması için Diyanetin de bunu tarihi bir fetva ile izah etmesi gerekiyor”(http://www.filozof.tripod.com/roman.l: 5/08/2002).

Diğer taraftan Çingeneler yine de bölücülük yaptıkları imajını vermek istememektedir. Amaçlarının bölücülük şeklinde algılanmaması gerektiğinin altını çizen Mustafa Aksu, “Böyle bir düşünce, bizim kişiliğimize, insanlık anlayışımıza sığmaz. Biz, birlik ve beraberliği büyütmek, yaşatmak, sevgiyle pekiştirmek istiyoruz” şeklinde konuşuyor. Mustafa Aksu, Çingeneler konusundaki önyargıların ortadan kalkması için konunun kamuoyu önünde tartışılmasını da istiyor: "Saygın eğitimcilerimiz, sosyal bilimcilerimiz, psikologlarımız, sosyologlarımız, felsefecilerimiz, hukukçularımız, yöneticilerimiz, yazarımız, çizerimize sesleniyoruz. Amacımız problem oluşturmak değil. Bu toplum yarasını gelin birlikte çözelim. Çingeneler Müslüman'dır, hoşgörülü, vefakar, misafir sever insanlardır. Devletine en ufak zarar verdikleri olmamıştır” (Milliyet, 5 Mayıs 2002:12).

1.6. Çingenelere Yönelik Saldırıları:

Tarih boyunca Çingenelere yönelik haksız saldırılar gerçekten dehşet vericidir. Denilebilir ki, yeryüzünde hiçbir ırk, kavim veya toplum Çingeneler kadar saldırılara maruz kalmamıştır. Thomas Acton *Gypsies* isimli kitapta bu zulümlere bir bölüm ayırmıştır. Büyük zulüm başlığı altında, “Hayat Çingeneler için 16 ncı yüzyılda Avrupa'da daha zor hale geldi. İspanya ve İsviçre'de onları kovmak için kanunlar çıkarıldı. İngiltere kraliçesi Elizabeth Çingeneleri kovmak için kanunları daha da sertleştirdi. Yüzyılımızda ise bu işi Hitler yaptı” (Acton, 1981:8).

Avrupa'da Çingeneler 15 inci yüzyıldan itibaren suçlanmışlar, cezalandırılmışlar ve sistemli olarak buldukları bölgelerden kovulmuşlardır. İkinci dünya savaşında ise yaklaşık 400.000 Çingene Nazilerce katledilmiştir. Aynı şekilde çağımızda Fransız kanunları Çingeneleri kamplara ve polis gözetimine itmiştir (The New Encyclopadia Britanica, 1991:593).

Çingenerler günümüzde bile Avrupa'da ezilen bir grup olarak yaşantılarını sürdürmektedirler. Avrupa Konseyi İnsan hakları Komisyon üyesi Alvaro Gil Robles 5-9 Ekim 2002 tarihleri arasında bu konuyu araştırmak maksadıyla Romanya'da incelemelerde bulunmuş ve Çingene toplum yetkilileriyle görüşmeler yapmıştır (www.coe.int/portal.asp, 04 Ekim 2002). Bugün bile devam eden zulüm zaman zaman gündeme getirilmeye devam etmektedir. Ünsal Turan ve Turan Yılmaz tarafından yazılan ve Hürriyet gazetesinde yer alan bir haberde, AKP lideri Tayyip Erdoğan, Helsinki ve Lüksemburg zirvelerinde, AB tarafından 12 ülkeye tarih verildiği halde Türkiye'nin bunun dışında tutulmasına tepki gösterirken, Avrupa'ya yayılmış altı milyon Çingenenin durumunu örnek göstererek "Bu sorunların yaşandığı ülkelerde farklı standart uygulanıyor." demiştir (Hürriyet, 10 Aralık 2002:16).

Çingenerlere yönelik olarak Avrupa kıtasındaki bilinen ilk zulüm örnekleri 1400'lü yıllarda Eflak'ı kapsar. 1445 Eylülünde Kazıklı Volvoda'nın babası Prens Vlad (Şeytan Vlad) onikibin Çingene'yi tutsak edip Eflak'a getirmiş böylece toptan Çingene ithal eden ilk olmuştur. Türklere karşı sefer yapan ve Papa tarafından İsa'nın Pehlivanı lakabı verilen Volvoda ise ikinci grup olan on yedi bin Çingene'yi getirerek kazığa oturtmuştur. Çingenerler 1856 yılına kadar Eflak ve Boğdan'da köle olarak yaşadılar (Fonseca, 2002:194-197).

Avrupa'da, Çingenerlerin kökenlerinin Hindistan'daki Parya kastına dayanması yüzünden kölelik genleri olduğu söylenirdi. Onlar köle olmak istemişlerdir çünkü kölelik onların konumunu yükseltecektir. Yolda durdurulduğunda efendisinin adını söyleyemeyen o andan itibaren hükümdarın malı kabul edilirdi (Fonseca, 2002:198). Değerleri arttıkça prensliklerde dışarıdan Çingene getiriliyordu. Bir Çingene'ye karşı bir domuz, bir grup ata karşılık bir grup Çingene. Bir fiçî şaraba karşılık yeni evli bir Çingene çift. Bir bakır tencereye karşılık bir Çingene kızı. Bu neden Romanya'da 2.5 milyon Çingene olduğunu açıklamanın yanında, o dönemde insana verilen değeri de göstermektedir. İşkence ve zulüm bitmeyecektir.

İspanya'da, Hıristiyan olmayı reddeden Museviler, Engizisyon Mahkemesi tarafından eziyet görmüş (15. yy) ve bu kanunlara karşı gelen Hıristiyanlar bile bu ülkeden kaçmışlardır (Fonseca, 2002:194). Slovakya topraklarında 1782 yılında kırk bir

Çingeneye işkence ile yamyam oldukları itiraf ettirilmiş, kurbanlarının hayatta oldukları anlaşılana kadar on beşi asılmış, altısı işkence sırasında ölmüş, ikisinin vücutları dörde ayrılmış, on sekiz kadarının boynu vurulmuştur (Fonseca, 2002:102).

Sonra Çingenelele yönelik sömürgelere gönderme gibi yeni bir uygulama başlatılmıştır.

“Çingeneleri Afrika’daki sömürgelere gönderen ilk ülke Portekiz olmuştur. Çingenelele daha sonra da Brezilya ve Hindistan’a gönderilmiştir. Portekiz kadar sistematik olmasa da bir yüzyıl sonra Fransa’da Çingeneleri sömürgelerine göndermiştir. İngiltere ve İskoçya’da Çingeneleri Afrikalılardan çok önce köle olarak kullanmışlardır. Teknik olarak sınır dışı edilmiyor ancak yer değiştiriliyordu” (Fonseca, 2002:242).

18 inci yüzyılda Çingenelele yapılan muamelenin hayvanlara reva görülen davranışlara benzer olduğu görülmektedir. Hollanda’da 18 inci yüzyılda av partisinde (Çingene avı) öldürülen 1835 Çingene kadın ve bebekten söz edilir. 1589 yılında Danimarka Çingenelele ölüm cezası verilmesini karara bağlamış, bundan 50 yıl sonra İsveç bütün Çingene erkeklerin asılması kararını almıştır (Fonseca, 2002:255). İngiltere’de asılıyor, sınır dışı ediliyor, Fransa’da dağlanıyor, tıraş ediliyorlardı. Almanya, İspanya, Hollanda, Portekiz, Danimarka, İskoçya, Polonya, Litvanya, İsveç’te akla hayale gelmeyecek işkenceler gerçekleşmiştir. 1725 yılında Prusya’da tüm Çingenelelerin asılması kararı alınmıştı (Fonseca, 2002:259).

Avrupa’nın tarihinde, Çingenelele karşı alınmış büyük çaplı kararlar bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasındaki Nazi terörü bunların en ünlüsüdür ve bu sırada yüz binlerce Çingene öldürülmüştür (Holocaust). Çingenelele 1940-1944 yıllarında ırkçılık nedeniyle Avrupa’da zulüm gördüler, hatta birçoğu öldürüldü (Meydan Larousse, 1992:477). Bu oranın çok fazla olduğundan bahseden kaynaklar da vardır. Genel Kültür Ansiklopedisine göre, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Avrupa Çingenelelerinin %80’i Nazilerce yok edilmiştir (Genel Kültür Ansiklopedisi, 1992:376).

Çingenelele yapılan zulümleri anlatan örnekleri çoğaltabiliriz. İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler sadece Almanya’da değil Polonya ve Sovyetler Birliği gibi ülkelerde de Çingeneleri katlettiler. 250.000 ila 500.000 civarında Çingene Naziler tarafından

öldürüldü. Savaş sonunda Musevilere tazminat verildiği halde Çingenerler unutuldu. Halbuki ilk soykırım Çingenerlere karşı başlatılmıştı (Acton, 1981:14). Nazilerin Yahudiler dışında soykırım planladığı tek ırk Çingenerlerdir (Fonseca, 2002:275). Çekoslovakya’da 600 kişi dışında Çek Çingenerlerinin hepsini öldürdüler (Fonseca, 2002:265). Birçok Çek Çingenesine ne olduğu hala muammadır. 1994 yılında, yarısı Çek topraklarında öldürülmüş olan en az seksen bin Çingene’nin katliyle ilgili belgeler bulunmuştur (Fonseca, 2002:285).

1933 yılında Almanya’da Naziler, kalıtsal hastalıkları önleme yasası ile suçluların ve toplumsal sapkınlıkları ıslahı için düzenlemeler yasasını yürürlüğe soktular. Buna göre Çingenerler istekleri dışında kısırlaştırılmışlar, 1937 yılında suç işlemeseler de topluma uyum sağlamayı reddeden antisosyal davranışlar geliştirmiş kişiler olarak adlandırılmışlar, bununla da yetinmeyip onları tıbbi deneylerde kobay olarak kullanılmışlardır (Fonseca, 2002:288). Çingenerler kamplarda kaldıkları sürede Irk Hijyeni ve Nüfus Biyolojisi Araştırma Bürosu tarafından atanmış antropologlar, psikiyatrisler ve bilim adamları tarafından zorla muayene edilmişler, soyağaçları çıkarılmış, şırıngalar, pergeller, maske çıkarmakta kullanılan balmumları kullanılarak sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır (Fonseca, 2002:291).

“1941 yılında Çingenerlere toplu katliama başlandı. Bir Alman kampında Berlin’den gelen emirle yirmi üç bin Çingeneden geriye sadece dört bin kadarı kalmış, insanların tuzlu suyla beslenerek ne kadar yaşadıklarını anlamak için Çingenerlere deniz suyu enjekte edilmiş, pek çok egzotik deneyin yanında deri üzerine ve göze asit dökme yoluyla renk değiştirme deneyleri yapılmıştır” (Fonseca, 2002:295).

Doktorlar hangi hastalığın hastalara daha çok zarar verdiğinde anlayamazlarsa hemen hastayı kesip anlıyorlardı. Bir keresinde böyle bir tartışmanın ardından doktorlardan birisi gitmiş, sonra sakın bir şekilde dönüp “bir şey yokmuş” demiştir. Bu arada iki çocuğu öldürüp incelemiştir. Savaş sonunda ise Çingenerlere yapılan zulüm unutulmuş, daha doğrusu görmezlikten gelinmiş gözüküyordu (Fonseca, 2002:296).

Bugüne kadar yalnızca tek bir Nazi, Ernut August Konig, özel olarak Çingenerlere karşı işlenen suçtan dolayı cezalandırılmıştır (Fonseca, 2002:309). Yahudiler zulme karşı devamlı bir anımsama endüstrisiyle karşılık vermişler, Çingenerlerse kaderciliğin

ve belki de akıllıca bir seçim olan günü kurtarma ruhunun kendine özgü bir karışımıyla unutmanın sanatını yaratmışlardır (Fonseca, 2002:311).

Almanlar Çingeneri hayallerindeki topluma uymayan kişiler olarak görüyorlardı. Bu yüzden 500.000'den fazla Sinti ve Roma Avrupa'yı işgal etmiş Nazilerin kurbanı olmuşlardır (Schüssler, 1995:9). Çingenele yapılan zulüm ve işkenceler öylesine acı verici boyutlardadır ki, bugün bile bu zulümler bizzat Avrupalıların kendileri tarafından kınanmaktadır. Savaş sonunda zulüm bitmez. Bu defa zulüm yapanlara başka uluslar da katılmışlardır.

“Doğu ve Batı Avrupa'daki komünist sistemler de sonraları ırkçı bir yaklaşımla Çingeneri hedef alan projelere kalkıştılar. Hükümetler en azından Çingene göçmen ve mültecilere karşı yapılan şiddetli saldırıları yönlendirmiş ya da engel olmamışlardır. Onların eğitim, sağlık, iş bulma ve diğer hizmetlerden yararlanabilmesi gibi konularında hep engel çıkarılmıştır” (www.flamenco.org/gypsy.html, 05/08/2002).

Avrupalılar, Amerika'daki kölelikle uğraşmaktadırlar, oysa ki bir Avrupa'nın kendi kıtasının tam orta yerinde 400.000 Çingene köle olarak, 200.000 Çingene ise cehalet ve barbarlığa terk edilmiş olarak yaşamaktadır (Fonseca, 2002:208). Savaştan sonra Çingeneri daha sinsice bir insanlık dışı davranışa ve asimilasyona uğramıştır.

“Bilgileri olmadan kadınlar kısırlaştırılmış, Çingene çocuklarına Hristiyan yardım kuruluşları tarafından haciz konulmuştur. Aynı şey 1973 yılına kadar İsviçre'de de yaygın olarak uygulanmıştır. Bulgaristan'da yaşanan zulüm esnasında, Türkler gibi Çingeneri de Bulgar ismi almaları gerekti. Böylece Ali İlia, Timaz da Todor oldu. Artık Romanca konuşmalarına, müzik yapmalarına ve geleneksel giysilerine izin verilmiyordu” (Fonseca, 2002:133).

Günümüzde de durum pek farklı değildir. 20 Eylül 1993'te Transilva'da bir grup köylü on altı Çingene evini yakıp, orada yaşayan 175 Çingeneyi kasaba dışına sürmüşlerdir. Gün boyu süren olaylara polis seyirci kalmış, itfaiye yangından saatlerce sonra gelmiştir (2002:159). Yalnızca Romanya'da 1989 yılından sonra otuz beşten fazla saldırı olayı yaşanmıştır (2002:160). Romanya da Çingene evlerine saldırıyı polis, Çingene provakosyonu olarak açıklamıştır (2002:162). İtalya'da 1995 yılında arabayla geçerken atılan bombalar yüzünden birçok Çingene çocuk sakat kalmıştır. Avusturya polisi ise “Çingeneri Hindistan'a” yazılı bir tabelayı indirirken ölen dört Çingene için “Kendi bombalarıyla öldüler.” açıklaması yapmıştır (Fonseca, 2002:302).

Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu'nun, BM İnsan Hakları Komisyonu 54. Dönem Toplantı Raporu'na (Cenevre 16 Mart- 24 Nisan 1998, Madde No: 16) göre Yunanistan'da Çingene azınlığın sayısı 350 bini bulmaktadır. Bu rapora göre Çingene azınlığın toplum içindeki ve yerel hükümetlerdeki ortak ve temel sorunu, ayrımcılık ve ırkçılık olmuştur. Ayrıca çoğu Çingenenin kimlik kartı alma çabaları, yerel makamların keyfi olarak Çingene olmayı tescil etmemeleri ve kimlik çıkarmada bürokratik engeller çıkarmaları sebebiyle boşa gitmekte ve Çingenerler kimlik kartına sahip olamamaktadırlar. Kimlik kartına haiz olmamak, azınlığın özellikle sağlık hizmetleri gibi birçok kamu hizmetinden yararlanmasını engellemektedir.

“Yunanistan Helsinki Gözlemcisi ve İnsan Hakları Grubu'ndan alınan bilgilere göre Yunanistan'da Çingenerler, ırkçı eğilimler sonucunda polis tarafından baskı görmekte ve kötü muamelelere maruz kalmaktadır. 1996 ve 1997'de, polis birçok Çingene yerleşim bölgesine saldırmış; yerel yöneticiler ise, Çingene topluluklarını zor kullanarak yerlerinde denetlettirmiştir” (<http://www.turkyunan.gen.tr//azinliklar/dilgruplari>, 5/08/2002).

Bugün gelişmiş Avrupa ülkelerinin gündemine insan hakları kavramı yeni yeni gelirken ve bugüne kadar Çingenerler bu ülkelerde zulme layık görülürken acaba bizde durum neydi?

“Çingenerler başka ülkelerde soykırıma uğramışlar, ezilmişler, itilmişler, toplum dışına atılmışlar; ancak, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Çingenerlerin kimlikleri tanınmış, Rumeli topraklarında yaşayan Çingenerlerin, idari, mali ve askeri işlerini düzenlemek amacıyla kurulan Rumeli Eyaletine bağlı bir sancak, Osmanlı Devletinde yerini almış, Çingene Beyi veya Mir-i Kıptiyan olarak isimlendirilen ve sancak beyi yetkilerine sahip bir bey tarafından yönetilmişlerdir” (www.sayisal.com. /algitnerede.htm, 5/08/2002).

Osmanlı topraklarında Fatih Sultan Mehmet döneminde görülmeye başlanan Çingenerler, Kanuni Sultan Süleyman'ın çıkarmış olduğu kanunnamesinde korunmuşlardır. Çingenerlerle ilgili olarak araştırmalar yapan Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Ali Rafet Özkan, “Çingenerler Osmanlı döneminde hep korunmuşlardı. Sultan Süleyman'ın kanunnamesinde bunlar korunmuştur. Bu yüzden Balkanlar'daki Çingenerlerden vergi bile alınmıyordu.

Osmanlılar Çingeneri kale, gemi, demircilik işlerinde kullandılar.” demektedir (<http://www.sayisal.com.tr/htm,05/08/2002>).

Balkanlarda zulüm gören ve soyutlanan Çingenerin Osmanlı’yı bir yerde kurtarıcı olarak kabul ettiği görülmektedir. Çingenerlere Bulgaristan da çok sayıda bulunan Türk nüfusunun üyesi gözüyle bakılırdı. Bu durum Osmanlı zamanında Çingenerin epeyce işine yaramıştı (Fonseca, 2002:302). Isabel Fonseca, “*Ayakta Ölüyorlardı*” isimli kitabında, Balkan ülkelerinde Çingenerle ilgili olarak yaptığı araştırmalar sırasında “Türk olduklarını ileri süren pek çok Bulgaristanlı Roman, Çingene ve Müslüman olduklarını saklamıyor ve bunu bir çelişki olarak görmüyorlardı” (Fonseca, 2002:137) diyerek bu duruma şaşkınlığını dile getiriyor ve bunu biraz da bilgi eksikliği nedeniyle baskıya bağlıyordu. Oysa şaşkınlığının cevabı da kendi kitabının içerisindeydi.

1.7. Meslekler:

Gerekli eğitime sahip bulunmayan ve toplumdan dışlanan Çingenerin genellikle kimsenin yapamadığı veya yapmak istemediği mesleklere yöneldikleri görülmektedir. Toplumsal yaşamdan dışlanan Çingenerler genellikle falcılık, kalaycılık, çiçek satıcılığı, müzisyenlik, sepetçilik ve kalaycılık gibi diğer insanların yapmadıkları işlerle uğraşıyorlar (Anar, 1999:44). Kalaycılık ve nalbantlık zanaatlarını ülkenin en ücra köşelerine taşıyan Çingenerin Avrupa’da seyahat etmelerine karşı çıkılınca geleneksel Çingene meslekleri de yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştur (Fonseca, 2002:20).

Adeta Çingenerlere özgü kabul edilen bu meslek gruplarına bugün giysi ve yatak takımı ticareti ile uğraşan küçük tüccarlar da katılmıştır. Araştırma yapılan gruplarda da geleneksel mesleklerin dışında mobilyacı, şoför, esnaf gibi mesleklere sahip Çingenerlere rastlanılmıştır. Şehirlerde yaşayan marangozluk, demircilik gibi işlerle uğraşan Çingenerler toplumda daha kolay kabul görmektedirler. Bu kişiler Müslüman adetlerini benimsediklerinde ise daha iyi bir statü elde edebilmektedirler.

1.8. Modernleşme Eğilimleri ve Eğitim:

Çingenerler arasında son yıllarda modernleşme ve sosyalleşme eğilimleri görülmektedir. Bu olguyu Çingenerlerin giyim, kuşam ve davranış biçimlerinde görmek mümkündür. Artık bazı gruplar daha iyi koşullar altında yaşayabilmektedir. Bu durum sadece yerleşik durumdaki Çingene grupları için değil, göçebe olanlar için de geçerlidir. Daha önceleri çadırlarında koyun, keçi, at ve eşekleriyle birlikte yaşayan bu insanların bir kısmı bugün neredeyse bütün ev aletlerine sahiptir (Arayıcı, 1999:180).

Son zamanlarda Türkiye’de Çingenerlerin bir kısmının iş alanlarının değiştiğini gözükmektedir. Eskiden sadece el sanatları ve dilencilikle uğraşan bu grup içerisinde, bugün müzisyen, dansöz, aktör, işadamı hatta politikacı çıkmaktadır. Bunlardan tanınmış olanlar da mevcuttur. Ciguli, Güllü, Sibel Can, Kibariye ve Adnan Şenses bunlardan sadece birkaçıdır.

Bir diğer değişiklik onların aile yaşamında kendini göstermektedir. Eskiden sadece akraba grupları arasında evlilikler yapılırken, bugün bu anlayış yerini Çingenerler ile Çingene olmayanlar arasında evliliğe bırakabilmektedir. Bütün bunlara rağmen devamlı aldatıldıkları inancından, Çingenerlerin kendilerinden olmayan insanlara karşı güvensizlikleri hala devam etmektedir.

Günümüzde eğitim görmüş ve toplumda yer edinmiş Çingenerlere rastlanmakla birlikte genellikle eğitim seviyeleri oldukça düşüktür. Bu eksiklik; zaten düşük eğitim seviyesine sahip gruplarının eğitimin önemine inanmaması, okurken karşılaşılan kimlik sorunu ve gelir seviyesinin düşük olmasından dolayı biran önce bir meslek edinme isteğinden kaynaklanırken, özellikle gezici grupların sürekli bir yerde kalmamaları da bu soruna katkıda bulunmaktadır (Arayıcı, 1999:68-74).

1.9. Çingenerlerde Kimlik:

Yurttaşlık:

Devletin insan unsuru, tek tek insanlardan oluşan bir bütündür. Hepimizin bildiği gibi devlete uyrukluk bağıyla bağlı kişilerin hukuksal statüsü, o devletle aralarında böyle bir bağ bulunmayanların statüsünden farklıdır. Anayasamız, vatandaş olmanın

sınırlarını çizmiştir. Buna göre, “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür ” (Bilgen, 2001:16). M. Kemal ATATÜRK’te ünlü deyişi “NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE” ifadesi ile bütün vatandaşlarını bu kimlik ile birleştirmiştir.

Egemenliğin ulustan kaynaklandığı demokratik cumhuriyet rejimlerinde bu bağıın adı vatandaşlıktır. Egemenliğin oluşmasında her vatandaşın payı vardır: Her yurttaş, her oluşuma eşit biçimde katılabilir. Buna karşılık, egemenliğin bir tek kişide olduğu monarşik rejimlerde kişi ve yurttaş ayrı uyruk olup, bir yerde teba olarak isimlendirilirler. Bazı yazarlar yurttaş tanımını bu şekilde yaparken, bazı yazarlara göre bir ülkede yaşayan herkes yurttaş tanımına girmemektedir. Bozdoğan’a göre; Hukuksal açıdan tebalıktan kurtulalı uzun yıllar geçmesine rağmen halkın büyük bir bölümünün gerçek bir yurttaş konumuna gelmediği, modern anlamda birey-yurttaş olma sürecini tamamlamadığı görülmektedir (Bozdoğan, 1998:137).

Kimlik sorusuna verilecek cevaplar birden çok olabiliyorsa, kimliklerin öncelik-sonralık, ya da önem sırası bile bazen sorun olabilmektedir. Bu anlamda, her bireyin, toplumun, o veya bu ölçüde kimlik sorunları olabilmektedir. Kimlik, “Kimsin, nesen, necisin, nereden gelmiş nereye gidersin?” sorusuna, kişinin veya topluluğun verdiği, verebileceği yanıtlardır (Güvenç, 1998:78). Zira topluluk ve topluluklar, hatta daha küçük gruplar, üyelerinden bir örnek kimlik beklerken, sosyal hareketlilik, göçler, kültürel değişimler, ekonomik gelişmeler, savaşlar kimlik seçimlerinin değişip, çeşitlenmesine yol açabilir. Bu anlamdaki kimlik sadece cepte taşınan bir kart değil, kişi yada gruplardaki gönüllü aidiyet duygusudur. Kişi ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyuyorsa kimlik üzerine o zaman düşünüyor. Kimlik işte bu belirsizlikten kaçış arayışına verilen isimdir (Bauman, 2001:113). Bir toplumda farklı kültüre sahip olmak mutlaka etnik bir farklılık anlamına gelmez. Bazı farklar sosyal bilimlerde “Alt Kültür” olarak isimlendirilir (Tezcan, 1993:163).

Çingenerle yaptığımız görüşmeler neticesi onlar için ailenin gerçekten önemli olduğu sonucuna varıyoruz. Aileyi devletten daha anlamlı bulan Çingenerin vazgeçilmez özelliği tarih boyunca hiç değişmeden kalmış: Diledikleri gibi bir yaşam seçme özgürlüğünü korumak. Ancak ülkemizde Çingenerler hiçbir zaman ayrı bir etnik

gruba ait olduklarını iddia etmemişlerdir. 1993 yılında Konda A.Ş. tarafından Milliyet gazetesi için İstanbul'da 15.683 gibi çok büyük bir sayıda insanla kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Bu gruba "kendinizi ne hissediyorsunuz?" sorusu yöneltildiğinde alınan cevaplar, bazı ayrılıkçı görüşlerin aksine ülkemiz insanının birlik ve beraberliği sergilemek açısından bizlere önemli bilgiler vermektedir. Bu araştırmada İstanbul gibi kozmopolit bir şehirde Türküm diyen grup % 90 gibi yüksek bir orana sahiptir. Müslümanım diyen % 4'lük bir grup dışında farklı bir kimlik benimseyenlerin oranı ise oldukça düşük kalmaktadır. Ayrıca, özellikle ayrı bir kimlik olarak sunulmaya çalışılan Kürt kökenli vatandaşlarımızın yarıya yakını kendini Türk olarak tanımlamakta, bir kısmı ise kendilerini Müslüman olarak ifade etmektedirler. Kalanlar ise yine alt kimliklere başvurarak kendini Zaza olarak tanımlamaktadır. Ülkemizde Çingelerin çoğunluğu İstanbul ilinde yaşamasına rağmen, bu araştırmada kendini Çingene olarak tanımlayanların oranı çok küçüktür. (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Kendinizi Ne Hissediyorsunuz?

Belirtilen Kimlik	Oran(%)
Türk	65
Türk-Müslüman	21
Müslüman	4
Kürt (Zaza)	3.90
Türk (Kürt Kökenli)	3.7
Çerkes	0.46
Ermeni	0.22
Arap	0.13
Rum	0.12
Çingene	0.09
Boşnak	0.06
Musevi	0.05
Diğer	0.36

(Önder, 1997:6).

Bu araştırma göstermektedir ki ne anadil, ne de soy kökeni etnik kimlik belirlemede ağırlıklı bir etken olmayıp kültürel kimlik ön plandadır. Ancak bu gerçek bazı yazarlarca göz önüne alınmamakta ve ırkçı tanımlarla ayırım yapılmaya çalışılmaktadır.

Les Giblin insan ilişkilerinde kendine Güven ve Güç Elde Etmenin Yolları isimli kitabında insanların kendilerini önemli bulmalarını sağlamanın üç yöntemini şöyle açıklıyor; İlk ve uygulanması en kolay kural, kendinizi diğer insanların gerçekten önemli olduğuna inandırmaktır. Sonuçta yeryüzünde insanlar kadar önemli olan başka ne vardır. Başka bir basit kural diğer insanları fark etmememizdir. Fark edilmemek onların dikkate değecek kadar önemli bulunmadığı anlamını taşır. En sonunda ise insanlara biraz ilgi göstermek ve büyüklük taslamamaktır (Giblin, 1995:28-35).

Din ve Kimlik:

Kurtuluş Savaşından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti “ümme” in yerine milleti, “mümin”in yerine vatandaşı getirirken, meşruluğu gelenek ve dinden alan yönetim anlayışında tebanın yerini ilk kez vatandaş (yurttaş) kavramının alması hedeflenmiştir (İnsel, 1997:231). Atatürk’ün ulusçuluğu kendisi tarafından şöyle ifade edilmekteydi. “Ulusun varlığını korumak için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ din ve mezhep bağı yerine Türk ulusu bağıdır” (Cevizoğlu, 1982:36).

Türk milletinin yapısına en uygun sistemi ortaya koyan bu görüşün hala tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Bazı yazarların görüşlerine göre Cumhuriyet döneminde yeni bir vatandaşlık tanımı yapılırken, bu tanımın temelinde ulusal kimliğin, benzersiz, değişmez ve farklı ilişkisi olan bir kimlik olarak tasarlandığı, ve ülkemizin koşulları doğrultusunda diğer olası alt kimliklerin biraz göz ardı edildiğinden bahsedilmektedir.

“Devlet milletini arıyordu” başka bir deyişle, devlet milleti inşa etmek zorundaydı. Bu bağlamda Cumhuriyetçi yönetim 600 yıllık bir düzeni yıktıktan sonra, kurduğu laik ulus devleti korumak amacıyla, otoriter olmaktan başka çare bulamadı. Zira arkasında modernleşmeden yana bilinçli kitleler yoktu (Kadıoğlu, 1995:33). Bu sürece paralel olarak, Türk kimliğinin de yeniden yapılandırılması içinde, Türklük kavramı bir biyolojik ya da kan bağı ürünü olarak algılanmaktan daha çok, inşa edilen

ve yeniden üretilen bir kimlik haline gelmektedir (Yumul, 1998:111). Bu yazarların kendi görüşlerine göre, Balkanlar'dan Türk kökenli olmasa bile Türk kültürü ile yakınlıkları ve Müslüman olmaları nedeniyle birçok göçmenin ülkeye gelmesine ve Müslüman olmasına izin verilmiştir. Benzer bir bakış açısından Rumlar, Museviler, Ermeniler gibi Müslüman olmayan azınlık kimlikleri yalnızca vatandaşlık bazında Türk Kimliği telaffuz edilmiş, ancak hiçbir zaman inşa edilen Türk milletinin doğal üyesi olarak görülmemiştir (Yumul, 1998:112).

Yine bu yazarlar bu durumu kendi görüşlerine göre açıklarlar. “Vatandaşlık kurumunun inşasında egemen toplumsal ve siyasal zihin paralelinde, Türk olmak Müslüman olmakla özdeşleştirilmiş, gayri Müslimler ulus tanımı dışında olarak algılanmışlardır” (1998:145). Ancak Çanakkale savaşına katılan Rum ve Musevilerin durumu ile Müslüman olmayan vatandaşlarımızın devlet kademelerinde geldikleri yerler dikkate alındığında bu görüşlerin oldukça tartışmalı olduğunu belirtmek gerekir.

Yalnızlık ve Kimlik :

Yalnızlıktan kurtulmanın bir yolu bireyin bir grup ya da topluluğa girmesidir. Böylece grubun lideri bireyler yerine düşünür, böylece insanlar değişik gruplar oluştururlar. Bu gruplar zıt gruplar da oluşturabilirler. Bu grupların her birinin kendi çıkarları vardır. Aile kurumu Türkiye’de sosyalleştirici etkisini korumakta ve üyelere günümüzde de belli bir dayanışma, yardımlaşma ve güven ortamı sağlamaktadır (Kongar, 1990:17). Dışlanan ve belirli bir gruba giremeyen insan bunun neticesi ya cemaatlere veya şiddet eylemlerine başvuran gruplara yönelecektir (Üstel, 1990:129).

Eğer bu gruplar organize olup kendilerini temsil edebilecek temsilciler seçebilir ve bu temsilciler grubu iyi temsil edebilirse, bireyler otonom olmaktan yani kendi kararlarını kendileri alan bireyler olmaktan çıkarlar. Eğer farklı gruplar bir araya gelemezse sorunlar da çözülemez.

“Toplum sınıfları nispeten kapalı gruplar oluşuna göre, toplumsal ayırımın kapsamı da toplumsal değişkenliğin az veya çok oluşuna bağlıdır. İnsan ne zaman bir sınıfa aittir. Normal olarak daha yüksek bir gruba ulaşmak için ciddi şanslar eline geçmeyeceği ve normal olarak daha aşağı bir gruba düşme tehlikesinin var olmadığı bir gruba ait olduğu bilincine sahipse ve kamuoyu da o merkezde ise o grubun malı demektir” (Laroque, 1969:36).

Katılımcı Yurttaşlık ve Kimlik :

Türkiye Cumhuriyeti uyruğu kişi anlamındaki yurttaş, belirli bir coğrafya parçası üzerindeki egemen devlete hukuksal ve siyasal aidiyeti simgeler. Katılımcı yurttaş tanımıyla da örtüşen bu anlayışa göre, yurttaşlık yalnızca yasal statü ile sınırlı değildir. Bu vatandaş aynı zamanda “bireyin topluluğa eklemlenmesi ve siyasal ve kamusal alanda kurduğu bir ilişkinin ifadesidir” (Üstel, 1990:120).

Bazı yazarların görüşlerine göre, hukuksal açıdan tebalıktan kurtulalı uzun yıllar geçmesine rağmen halkın büyük bir bölümü gerçek bir yurttaş konumuna gelememiş, modern anlamda birey-yurttaş olma sürecini tamamlayamamıştır.

Cumhuriyet döneminde yurttaşların sosyal hakları bağlamında, eğitim, kültür, kadın hakları, sağlık ve sosyal güvenlik, konut, işsizlikle mücadele alanlarında büyük mesafeler kaydedilmesine, dahası, genel ve eşit oy ilkesinin yerleşmesine karşın, otoriter yönetim anlayışının çok partili düzene geçildikten sonra bile gücünü koruduğu açıktır. Devlet ve toplum arasında ciddi bir iletişimsizlik, bir kopukluk vardır. Devlet “konuşurken” yurttaş “dinlemektedir” (İnsel, 1997:98).

Gerçek yurttaşlık bilincinin insan haklarına saygılı bir toplumda daha kolay kökleşeceği açıktır. Ülkemizde siyasal katılımcılık ve siyasal ahlak düzeyindeki yurttaşlık bilinci yeterince gelişmemiştir. Ancak, yurttaşların siyasal uyusukluğu yada kamu yararına karşı umursamazlıklarının gerisinde, sadece otoriter ve seçkin devletlerin bireyi ikinci plana atan bilinçli politikalarını ve resmi ideolojiyi aramakta önemli bir eksiklik vardır.

Yurttaşların ülkenin siyasal yaşamına etkin bir biçimde katılmaları demokratik yurttaşlık bilincinin gelişmesine bağlıdır. Birey nazarında bu bilincin gelişmesini engelleyen ya da sınırlı kılan çeşitli etmenler, kişisel ve çevresel olarak iki grupta ele alınabilir. Siyasal sosyalleşme süreci bir alışveriş içindedir. Başka bir deyişle birey, geldiği ailesi kadar ve belki de daha önemli ölçüde yaşadığı toplumun siyasal kültürü ve siyasal kurumlarının işleyişinden etkilenir (Lagroye, 1991:391).

Aile ve Kimlik :

Bireylerin siyasal değer, tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerden biyo-psiko, sosyal özellikler, eğitim ve meslek düzeyleri gibi etmenlerin payı büyüktür. Türkiye’de

özellikle aile çok önemlidir. Ailenin birey üzerinde sosyal ve siyasal sosyalleşme olmak üzere çifte bir etkisi vardır (Kongar, 1990:12). Birey siyasal değer, tutum, inanç ve davranışlarını ilk kez, “birincil grubu” olan ailesinden kazanır. Dahası bireyin üyesi olduğu ailenin yapısı, anne ve babasının bireye karşı davranışlarının etkisi onun üzerinde kalıcı etkiler bırakırken, ailenin dışındaki siyasal sistemin algılanmasına da öncülük etmektedir. Gerçekten de Türkiye’nin bir “yasaklar ülkesi” olarak nitelendirilmesinde aileden başlayan yasaklar zincirinin toplumun her kesimine sirayet etmesi ve bu oranda siyasal topluma da uzanması kadar doğal ne olabilir (Kağıtçıbaşı, 1972:28).

Türkiye’de birey üzerindeki sosyal formların baskısı güçlüdür. Kişilik yapısında, bunun grupta otoriteye saygı duymak, itaat ve eziklik duygusu kadar, öteki gruplara karşı hasmane yaklaşım, tutuculuk ve saldırganlık, hoşgörüsüzlük gibi özelliklerin öne çıkması bir ölçüde aileden kaynaklanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1972:97-103). Aile kurumu Türkiye’de sosyalleştirici etkisini korumakta ve üyelere hala belli bir dayanışma yardımlaşma ve güven ortamı sağlamaktadır (Kongar, 1990:27).

Gittikçe maddiyatlaşan ve yaşanması zorlaşan dış dünyaya karşı aile bir kalkan işlevini yerine getirirken, ataerkil aile yapısı da halen gücünü korumaktadır. Birden çok kişinin para kazandığı ailelerin çoğunda, para hala babanın elinde toplanmakta, baba bu parayı aile üyelerinin gereksinimlerine göre bölüştürmektedir.

Babanın baskın kişiliğinin egemen olduğu ve grup ortak kimliği ve dayanışmasının öne çıktığı “ataerkil” aile yapısı bireylerin tutum, değer ve davranışlarını büyük ölçüde denetim altında tutmaktadır. Babanın buyrultusunun egemenliği, ailenin öteki üyelerinin özgürlüklerini korumakta ve buna benzer geleneksel aile kalıntıları, çekirdek aileyi denetim altında tutmaktadır (Kongar, 1998:599).

Bununla birlikte, güçlü ve otoriter aile yapısının, demokratik anlamda aktif ve katılımcı yurttaş olmayı muhakkak engellediği sonucu da çıkarılmamalıdır (El Alaovi, 1995:11).

İnsan türünün yaptığı en büyük keşif, onu bu derece özel, kafa huzuruna, emniyet hissine kavuşmasını bu derece güçlü kılan kesin ölümlülük olgusudur. Her insan hayatını ölümlülük korkusunda geçirir. Nitekim “nereden geliyorum?”, “hayatımda ne

yapmalıyım?” ve “öldüğümde bana ne olur?” gibi sorular asırlık ve temel sorulardır (Hitzler, 1996:85). Hem millet, hem de aile bireysel ölümlülüğün verdiği cezaya getirilen kollektif çözümlerdir. İkisi de benzer bir mesaj verirler: Ne kadar kısa olursa olsun, hayatımı benden daha büyük olan, benden önce gelen ve ne kadar uzun yaşarsam yaşayayım ben ömrümü tamamladıktan sonra da sürecek bir varlığın kalıcılığına az da olsa katkıda bulunmuşsa, boş ya da anlamsız geçmemiş demektir; ölümlü hayata ölümsüz bir rol bahşeden şey işte bu katkıdır. Ben öleceğim ama milletim, ailem sürecek, kısmen de payıma düşeni yaptığım için sürecek. Kendi bireysel ölümlülüğümü bir kollektif ölümsüzlük haline getirdim (Deck, 1998:134).

Kendini çekmek, kendini kapatmak, gizlenmek. Bunlar dışarıda olan ve bizi çeşitli maskeler takmış olarak tehdit ediyor gibi görünen şeylerden duyulan korkuya tepki vermenin en yaygın yolları durumundalar bugün (Ronald,1998:134).

Eğitim ve Kimlik :

Eğitim sistemindeki yetersizlikler sorgulayıcı yurttaşların çoğalmasını engellemektedir. Böyle bir eğitim sisteminde yetişen birey bağımsız düşünmekte ve yaratıcı faaliyetlerde bulunmakta güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Türkiye’de uygulanan ve popülist politikalarla sıkça yaz boz tahtasına dönüştürülen öğretim sistemleri öğrencilerde bağımsız düşünebilme ve davranma yeteneğini artırmaktan daha çok, ezilmesine neden olmaktadır. Türkiye’de siyasal kültürün katı, farklı düşüneni dışlayan, dogmatik ve mutlaka özellikler taşımasında milli eğitim sisteminin rolü gözden kaçırılmamalıdır. Oysa liberal kültürle demokrasi arasında önemli bir ilinti vardır (Belge, 1993:90).

Siyasete İlgisizlik ve Kimlik :

Türkiye insanında genelde bir kötümserlik egemendir. “Bu düzeni değiştirmeye bizim gücümüz yetmez” ya da “ Bize mi kaldı bu memleketin halini düzeltmek” veya “büyüklerimiz bilir” ve nihayet, “ Bir şeyler yapmaya çabalasam ne değişir ki?” diye düşünenler çoğunluktadır.

Kimi kendine güvensizlikten, kimi sözde gerçekliğinden, kimi de işine böyle geldiğinden bu şekilde konuşur. Kimi ise siyasete ilgi duymayan, yurttaş gibi davranmanın sonucunda zarar göreceği kaygısını taşır, işini aşımı, ayrıcalıklarını

kaybetmekten, tutuklanmaktan, cezaevini görmekten, görev yerinin değiştirilmesinden korkar. Çünkü önünde emsal uygulamalar vardır. Kısacası yurttaşlığın da bir maliyet analizi yapılır, siyasete ilgi duymanın olası kar ve zararları ölçülür. Siyasete ilgi duyulmamasının olası nedenleri konusunda birey psikolojisini ön plana çıkaran temel varsayımlar da Türkiye’deki katılımcı yurttaşlığın neden güçlü olmadığını da bir ölçüde açıklayabilir.

“Eğer bir kişinin siyasetle uğraşmasının sağlayacağı ödüller, öteki alanlardaki uğraşlarının ona verebileceklerine oranla daha düşük değerde kalıyorsa, siyasete ilgi duyması düşük bir olasılıktır. Eğer bir kişi siyasetle uğraşması sonucunda, durumunu değiştirebilme ve kazanç dengesini kendi lehine çevirme ihtimalinin düşük olacağını düşünüyorsa siyasete ilgi duyma olasılığı düşük olacaktır” (Dahl, 1963:60).

Gerçekten de Türkiye’de ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal eşitsizlikler nedeniyle, ana toplumla yeterince bütünleşemeyen bireylerin bir bölümünün siyasal sisteme güvenlerini yitirdiklerini göstermektedir. Birçok batı ülkesinde olduğu gibi büyük kentlerin acımasız rekabetçi ortamında artan işsizlik ve yoksulluk sonucu toplumdan dışlanan ve yabancılaşan kişilerin siyasete ilgileri azalmaktadır. Dışlanma konusunda, yeni kazanımlar elde etmek amacıyla, çareyi cemaat koruması altında girmekte veya sayıları birincilere oranla çok daha küçük kalsa da, çareyi mevcut siyasal sisteme şiddet yoluyla baş kaldırmakta arayanlar vardır.

Soyut yurttaşlık kavramının dışında, yurttaşlığın siyasal, ekonomik ve sosyal sistemle içiçeliğini ortaya koyan başka bir tanım daha geliştirilebilir. Katılımcı yurttaşlık tanımıyla örtüşen bu anlayışa göre, yurttaşlık sadece yasal statü ile sınırlı olmayıp aynı zamanda bireyin topluluğa eklenmesi ve siyasal ve kamusal alanda kurduğu sağlıklı bir ilişkinin ifadesi olarak tanımlanmaktadır (Üstel, 1997:127). Batı ülkelerinde bireyin gönüllü olarak katıldığı bu “yeni yurttaşlık” kavramları tartışılırken, Türkiye’de “klasik yurttaş” anlayışının bile tümüyle yerleşmediği görülmekte, daha doğrusu vatandaş bunun farkında olmamaktadır. Bunda devletin ve ülke bütünlüğünün korunması konusunda çok duyarlı olunmasının yanı sıra, özellikle son yıllarda hızlanan ekonomik gelişmemize karşın, rekabetçi toplumda yaşanan sosyal, kültürel ve etik bunalımın ve devletin bazı kurumlarına karşı artan bir güvensizliğin büyük bir rolü vardır.

Ancak belirtmek gerekir ki, yurttaşlık bilincinin güçlendirilmesi sadece devletin ev ödevi değildir: Bireye düşen etik yükümlülükler de vardır. Hazine ve özel şahıslara ait tapulu araziler üzerinde kaçak inşaat yaptığı belirlenip inşaat yıkıldığında, sel yatağı ya da çöplük alanına inşaat yapıp ta doğal afete uğradığında, devleti kendisine yardım etmemekle veya olan olaydan sorumlu tutan yurttaşın davranışını onaylamak mümkün müdür? Bugün Türkiye’de kentlerde insanların %50’den fazlası kaçak arazi üzerinde yaşıyor. Sosyal bilimci olarak bakınca, burada bireysel bir asayiş durumu değil, insanları bu şartlara iten bir sosyal düzensizlik olduğu söylenebilir. Burada konuya bu açıdan bakmak gerekir. Mesela, bazı durumlarda parası olmayanların ancak kız kaçırarak evlenebileceği gibi. Aynı şekilde, kız çocuklarına veya yoksul kesimlerdeki çocuklara resmen eğitim imkanı verilse de, yaşam şartları bu imkanlardan yararlanmayı çok güç ve maliyeti yüksek kılabilir. Benzer bir maliyeti boşanmalar için de söyleyebiliriz. Kanunen imkanı olduğu halde, aile içi şiddete çok ciddi ölçülerde maruz kalan pek çok kadın boşanmayı düşünemiyor bile. Yani demek istediğim sosyal bilimci olarak bireylerin aldıkları kararların arkasındaki sosyal yapıya ve sosyal şartlara bakmamız gerekiyor. Yargı makamları bireyleri suçlu bulabilir, ama sosyal bilimci olarak bizim işimiz bu yapıyı anlamak ve ortaya çıkarmak. İnsanların neden kanuna karşı veya bize göre onların avantajına olacak tercihler yapmadıklarının sosyal ve psikolojik nedenlerini ortaya koymamız gerekiyor. Hatta, bazı durumlarda, psikolojisi bozursa, akli dengesi yerinde değilse, insan öldürme karşısında bile kanunlar bireyi farklı cezalandırıyor. Bu bağlamda eğitim için tanınan imkanlardan faydalanmayan ve bilinçli veya bilinçsiz olarak kendilerini eğitimsiz bırakan vatandaşların da ödevlerini yeterince yerine getirdiklerinden bahsedilemez. Sosyal bilimci olarak söyleyebileceğimiz nokta, kanunlarda, resmi olarak bireylere eğitim imkanı verildiği halde onların sosyal hayatta fiilen bu imkandan yararlanmakta yetersiz kaldığı ve bu durumun araştırılması gerektiğidir. Benzer bir tartışma kadınların aktif olarak politikaya girmelerinde söz konusu: Bir çok analiste göre Türkiye’de bir kadının politikaya girmesinin kişisel bedeli o kadar ağır oluyor ve parti içi düzenlemeler o kadar erkek-egemen ki, cumhuriyetin kuruluşunda Türkiye kadınların siyasete girmesinde önderlik etmiş, Avrupa’nın önüne geçmiş olmasına rağmen, bugün kadınların mecliste temsil edilmeleri bakımından çok çok geride kaldık.

Devlet ve Kimlik :

Toplumsal kültür ve siyasal kültürün örtüştüğü bu bağlamda: Yönetilenlerden, yönetenlerden, temel kurumların işleyişinden ve farklı dünya görüşlerinden kaynaklanan çeşitli etmenlerin yurttaşlığı zorlaştırdığı ortadadır. Özünde insan haklarına saygı, yurttaşları özgürleştirmek ve güçlendirmek, haklarını aramalarına ve görüşlerini engellemeden ortaya koymalarını sağlamak yerine bazen toplumdan çok devletin çıkarlarını korumak öncelik taşımaktadır. Bir yanda ulus devletin dayattığı zorunluluklar, diğer yanda ise devletin dayandığı felsefi gelenek birey insan tanımıyla ilgili olduğundan, Türkiye’de yurttaşlığın hareket alanı konusunda değişik yorumlar yapılmaktadır. Önemli olan, bu ilişkinin demokratik kültürün yaygınlaşmasıyla dengelenmesidir. Tarafların birbirinin yerini almaları değil. Güçlü yurttaş, güçsüz bir devletle var olamaz (Üstel, 1990:129).

Aynı şekilde güçsüz vatandaşlarla da güçlü bir devleti yaratmak mümkün değildir. Türkiye, içinde bulunduğumuz yüzyılda bölgesinde etkin bir güç olabilmek adına, Atatürk ilkeleri doğrultusunda bütün vatandaşlarına eşit ve adil davranmak ve bu ülkede yaşayan herkesin kendisini bu devletin birinci sınıf vatandaşı olarak görmesini sağlayarak, birlik ve beraberlik içerisinde, toplumsal çatışma olmadan bir arada barış içerisinde yaşamasını sağlamak zorundadır.

Güvenlik ve Kimlik :

Anlaşmazlıklar ne zaman dağınık ve hedefsiz hale gelse ve ne zaman karşılıklı şüphe ve husumet hüküm sürse; topluluk dayanışmasına güvenilir. Zira dayanışma içinde bir yaşam ortamına ulaşmanın ya da dönmenin tek yolu, ortak bir düşman seçmek ve ortak bir hedefe yöneltilmiş müşterek bir gaddarlık içinde güçleri birleştirmektir (Bauman, 2002:179).

Çingeneler toplumsal ezilmişlik, diğer insanların kendilerini suçlamaları ve potansiyel suçlu olarak görmeleri karşısında, kendilerini aile ve grup içerisinde saklamaya devam etmektedirler. Bu duruma hiçbir insanın düşmek istemediği bir gerçektir. Nitekim *Milliyet* gazetesi yazarı, Yasemin Çongar, Yıldızlar, Çizgiler ve Ötesi isimli köşesinde, 10 Haziran 2002 tarihinde yazdığı “Terörün Ten Rengi” isimli makalesinde, ABD’lerinde meydana gelen terör olayları neticesi ırk ve din bazında

profil belirlendiğini belirterek, Arap ve Müslümanlara potansiyel terörist gözüyle bakıldığını belirtiyor ve “Teniniz, renginiz, etnik kökeniniz, diliniz ve dininiz sizi, potansiyel güvenlik tehdidi çemberine sokuyorsa katlanacaksınız” demektedir. Nasıl böyle bir bizim için kabul edilemezse, yıllarca dışlanan Çingelerin yaşadıkları zorluğu da bu örnekle daha iyi anlayabilmeliyiz.

Uygarlık korkudan kurtulmayı sunar, en azından korkuları olabileceklerinden daha az ürkütücü ve yoğun kılar. Gel gelelim uygarlık buna karşılık olarak, bireysel özgürlük üzerine bazen sert, istisnasız baskıcı, her zaman sıkıcı kısıtlamalar koyar. İnsanların gönüllerinin arzuladığı her şeyin peşine düşmelerine izin verilmez. Kendilerince özgür bir ortamda yetişen Çingelerin de bazı kurallara uymada güçlükleri burada ortaya çıkmaktadır.

İçgüdülerin sınırlar içerisinde tutulması ve bastırılması rahatsızlıklara ve mutsuz edici durumlara yol açmaktadır. En yaygın huzursuzluklar ise bireysel özgürlüğün yeterince kullanılmamasından kaynaklanmaktadır.

Güvenlik her ne kazanıldıysa elimizde kalması; her ne başarıldıysa gurur ya da saygı kaynağı olarak sahip olduğu değeri korumasıdır. Güvenlik ortamında, dünya düzenli ve güvenilir bir yerdir, tıpkı dünyanın uygunluk standartlarının etkili bir biçimde hareket etmeyi sağlayacak, öğrenilmiş alışkanlıkların ve hayatın meydan okumalarına karşı durabilmek için gereken öğrenilmiş becerilerin güvenilir olması gibi.

Kesinlik, makul ile makul olmayan, güvenilir ile hain, yararlı ile yararsız, uygun ile uygunsuz arasındaki fark ve gündelik seçimlere yön veren ve pişman olmayacağımız kararları almamıza yardımcı olan bütün diğer ayrımları bilmektir.

Emniyet ise doğru şekilde davranıldığı takdirde, kişinin bedenine ve onun uzantılarına, yani mülkünü, evini, mahallesini ve çevresi türünden bütün unsurları içeren mekanını hiçbir ölümcül tehlikenin -kişinin mücadele edemeyeceği hiçbir tehlikenin- tehdit edememesi demektir.

Bu üç bileşen rasyonel olarak düşünme ve hareket etme yetisinin bağlı olduğu özgüvenin koşullarıdır. Bu üç bileşenden herhangi birinin yokluğu ya da azlığı büyük ölçüde aynı sonuca yol açar: Kendine güvenin dağılması, kişinin kendi yeteneklerine ve başka insanların niyetlerine olan güvenlerini yitirmesi, beceriksizliğin, endişenin, ihtiyatlılığın artması, hata arama ve bulma, günah keçisi yaratma ve saldırganlık eğilimi.

Bu tür bütün eğilimler ezici varoluşsal güvensizliğin semptomlarıdır: Bilinçsizce izlendiğinde eyleyen kişiyi sürekli seçim yapma ızdırabından kurtaran, ama artık bozulmuş ve güvenilmezleşmiş olan günlük rutin, vesveseli sorgulamalar karşısında zorlanır ve içinde barındığı riskleri açığa çıkarır; daha da beteri öğrenilmiş tepkiler yoğunlaşıp alışkanlık haline gelemeyecek ve rutin davranış şeklinde katılaşamayacak ölçüde çabuk kaybederler geçerliliklerini (Bauman, 2002:179).

Yapılan her seçimin istenmeyen sonuçlara yol açabilme olasılığı ve bu sonuçların tam olarak hesap edilemeyeceğinin farkında olunması, kişinin eylemlerinin sonuçlarını daha iyi denetleme sonucunu değil, kendini her türlü eylemin getirdiği risklere karşı sigortalama ve bu sonuçların sorumluluğunu üzerinden atma arzusuna meydan verir. Dayanışma bütün toplumlarda bir kesinlik, bu yüzden de bir güven, özgüven ve cesaret sığınağı ve garantisi olarak hizmet vermiştir.

İşte neo-liberal teori ve pratiğin asıl kurbanı bu dayanışma olmuştur. *Woman's Own* dergisinde 31 Ekim 1998 tarihinde yayınlanan “Margaret Thatcher’la söyleşi” isimli makalede, Margaret Thatcher neo-liberal itikadı o meşhur “Toplum diye bir şey yoktur” cümlesiyle ilan etmişti. Ona göre, yalnızca erkek ve kadın bireyler ve aileler vardı. Tıpkı Çingenerde olduğu gibi.

1.10. Çingenerde Aile:

Aile Kavramı:

Geleneksel olarak aile, anne, baba ve çocuklar olarak tanımlanır (Humphreys, 1994:15). İnsan türünü üretmek ve sürdürmek gereksinimi, aile kurumunu doğurmuştur. Aile aynı zamanda başka kurumların yerine getirdiği çocuk eğitimi, ekonomik

etkinlikler gibi işlevlerin de yerine getirildiği bir yerdir. Aile toplumun bir minyatürüdür ve çocuğun toplumsallaştığı, sevgi ihtiyacının karşılandığı en temel kurumdur (Tezcan, 1993:128).

Her kültür veya toplum kimin kiminle evleneceğini, nasıl evleneceğini ve nerede kimlerle oturacağını, çocukları kimin ve nasıl yetiştireceğini, aile reisinin kim olacağını, kadın ve erkeğin görelî hak, görev ve otoritelerini çeşitli örf ve adetlerle normlaştırmış, hatta kurumsallaştırmıştır (Tolan, 1975:212). Aile bir toplumun temel kurumlarından birisidir. Toplumun ayakta tutan en temel öğelerdendir. İnsan türünü üretmek ve sürdürmek gereksiniminden doğmuştur ve bütün toplumlarda en fazla evrensellik gösteren bir kurumdur (Tezcan, 2000:13). Aile kültürel değerleri yeni kuşaklara iletmekte, aynı zamanda, ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birliktelik görevi üstlenmektedir. En ilkelinden en gelişmişine kadar her sosyal/kültürel sistem çevresiyle sıkı bir kültürel ilişki içerisindedir.

“Çingenelerin kültürleri çok değişiklik gösterir ve kendi başına genel geçer bir kültürden söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte tüm boylarında ortak olan bazı özellikler bulunmaktadır; aileye bağlılık, Del'e (Allah) inanç ve Kadere inanmak” (www.flamenco.org/gypsy.html, 05/08/2002).

Çingeneler hakkında yapılan araştırmalar onların efsane ve kahramanlarının bulunmadığını göstermektedir. Çingenelerin hiçbir kahramanları yoktur. Ne efsaneleri, ne toprak, ne ulusal marş, ne heykelleri ne de kutsal kitapları (Fonseca, 2002:104). Çingenelerde aşırı güçlü aile bağlılığının bir nedeni de bu olsa gerek.

Evlilik Öncesi Cinsellik ve Bekaret:

Kızlık ya da bekaret evlilik öncesi ilişkilerde cinsel ilişki kurulmadığının kanıtı olarak birçok toplumlarda değer taşır. Bazı toplumlarda bakire çıkmayan gelinler, ailelerine geri gönderilir (Güvenç, 1999: 244). Namus kavramının içeriği, cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanır. Bu kavramın kuralı, cinsel saflık ve sakınmadan oluşur. Saflığı korumak, kadına düşen sorumluluklardan birisidir. Kadının namusu evlenmeden önce kendini koruma biçiminde kendini gösterir. Evlendikten sonra ise cinselliğini sadece kocasına sunmak zorundadır. Bunun

dışındakiler namussuzluk sayılır ve bu durumda cinayetler devreye girer (Tezcan, 2000:237).

Bekaret anlayışı Türklerde İslam öncesi de vardı. Türkler bakire kız için “Kapaklıg” yani kapalı kız diyorlardı (Tezcan, 2000:15). Anadolu’da gerdek sabahı, gelinin kanlı çarşafı komşu kadınlara gösterilir (Hüseyinoğlu, 2000:109). Toplumumuz genelinde yaşı ne olursa olsun kız çocuklarının evleninceye kadar anne-baba evinde oturmaları beklenir. Türkiye’de bu durum normaldir. Kız çocukların iffetinin korunması, anne ve babanın görevidir ve onları yanında tutmak en iyi güvencedir (Kinzer, 2002:279).

Bütün modernleşme eğilimlerine rağmen Çingenerler arasında bekaret önemini korumaya devam etmektedir. Bu durum Bulgaristan’da da aynı şekilde devam ediyor. Tek başına kanlı çarşaf bekareti kanıtlamaya yetmiyordu. Erkekler çıkarıldıktan sonra çarşaf masanın üzerine yayıldı ve bekareti ispat için üzerine erik konyağı döküldü. (Fonseca, 2002:152). Bir Çingene evliliklerinin ilk gecesinden sonra kayınvalidesi ile olan bir anısını şöyle anlatıyordu,“Ertesi gün kayınvalidem beni yıkadı ve bekaretimi kutlamak için bana bir bardak rakı verdi” (Fonseca, 2002:152).

Eş Seçimi ve Evlilik:

Eş seçimi bir ailenin oluşturulmasında en önemli konulardan birisidir. Araştırmalar çocukların öğrenme bozukluklarından çoğunun, gençlik suçlarının, yasalara karşı davranışların, şiddet ve başka sosyal suiistimallerin kökünde ailenin bulunduğunu göstermektedir (Humphreys, 1994:16). Özellikler aşiret ya da kabile kimliğinin sürdürülebilmesi, soy içi evliliği gerekli kılmaktadır. Bu tür evliliğin amacı soy birliğinin ve dayanışmanın sürdürülmesidir. Aşiret biçimi parçalandıktan sonra da aynı gelenek etkinliğini sürdürmüştür (Tezcan, 2000:50).

Çingenerler belirli bir sosyal sınıftı. Örneğin 18 inci yüzyılda bir Çingene ile evlenen bir erkeğin kendisi de Çingene köle olur, bir Çingene ile evlenen bir kadın da aynı şekilde Çingene sayılırdı (Fonseca, 2002:200). Bugün de bunu doğrulayan örneklere rastlanmaktadır. Evlenen kişinin kadın veya erkek olduğuna bakılmaksızın

Çingene ile evlenenlerin çocukları bu kültürü kabul etmektedirler. Bu evlilikler topluluklarının çözülmesinden çok topluluğu genişletmeye yaramaktadır. Bu evliliklerden olan çocukların Çingene oldukları düşünülmektedir. Her zamankinden daha fazla baskı altında olan Çingeneler de kendileri için bir güvenlik duvarı inşa etme çabasındadır. Evlilikte sıkı kurallar vardı. Bazı gruplar dışarıdan evlenmeye karşıydılar. Sadece Çingene olmayanlarla değil, aynı zamanda diğer Çingene gruplarıyla da evlenmeye karşıydılar (Fonseca, 2002:156). Ancak bugün bu kural bütün Çingene grupları için geçerli değildir (Acton, 1981:22).

Eskiden görücü usulü evlilikler olmakla birlikte günümüzde anlaşarak evliliklere daha sık rastlanır olmuştur. Yine araştırmalarımız göstermektedir ki Çingene kızları erken yaşlarda evlenmektedir ve iyi bir eğitim alan çok az sayıdaki birey de genellikle Çingene topluluğunu terk etmektedir. “Çingeneler çok erken evleniyorlardı. Büyüme sancıları ve ergenlik onlar için bir engel teşkil etmiyordu” (Fonseca, 2002:148).

Düğün:

Düğünlerin işlevleri çeşitlidir. Müzik, oyun, eğlence, sohbet, seyretme gibi birçok serbest zaman etkinliklerine yer vererek insanların hoşça zaman geçirmelerine yardımcı olur. Sosyal kaynaşmayı pekiştirir, insanların yeteneklerini göstermelerine yol açarak psikolojik yönden doyum sağlar. Yaşamı zenginleştirir, tek düzelikten kurtarır ve son olarak müzisyenlik gibi bazı mesleklerin ortaya çıkmasına neden olur (Tezcan, 2002:36).

Evensel olmamakla birlikte, toplumlar dışı ve erkek üyeleri arasında doğumla sonuçlanacak cinsel bir ilişkiye izin vermeden önce bir evlenme veya nikah töreni yaparlar. Bu törende simgesel olarak her iki üyeye evlenmek isteyip, istemedikleri sorulur (Güvenç, 1999:243). Düğünden önceki aşamalar görücülük, dünürçülük, söz kesimi, nişan ve düğündür. Bu aşamalar hiçbir yerde öz olarak değişmez (Tezcan, 2002:36). Düğün günü kız ve erkek aileleri arasında kararlaştırılır. Akraba ve yakınlarla okuntu (davetiye) gönderilir. Düğün günü kızlar ve gelin en şık ve ilgi çekici elbiselerini giyer. Davul zurna eşliğinde konuklar karşılanır. Hep birlikte oynanır. Tüm düğünlerde bayrak bulunur. Bayrak uzun ve düzgün bir sopanın ucuna asılır. Erkek

evinde düğün yapılırken akşam topluca kız evine davul eşliğinde gidilir. Oyuna devam edilir. Kınadan sonra kızın çeyiz bohçası açılır. Ertesi gün gelin hazırlanan ata bindirilerek erkek evine getirilir. Şimdi at olmadığından taksiye bindirilmektedir. Gelin kayınbabası ve kayınvalidesine gelinlik eder. Onların yanında konuşmaz (Hüseyinoğlu, 2000:107-109). Düğünde acıklı şarkılar ve türküler söylenerek gelin mutlaka ağlatılır (Tezcan, 2000:39).

Çingenerde evlilik yeni bir ailenin başlangıcı olarak çok önemlidir. Gelin ve güvey evlilik öncesi birbirini görmek zorunda değildir (Acton, 1981:22). Bulgaristanlı bir Çingene bana düğün fotoğraflarını gösterdi. Beyaz bir elbise giymişti. Ellerindekilerin ne olduğunu sordum. On üç yaşındaki bu kızın eline yaktığı kınaydı. “Kına bakireliğin sembolü kanlı çarşafın bir uzantısıdır” dedi. Diğer bir resimde ise gelinlik içinde ayakkabısını elinde taşıyordu. Şaşırdığımı görünce bu ayakkabıların para ile dolacağını söyledi. Dans ettikten sonra kızlar para toplardı. Düğünden sonra iki atın çektiği ve içinin düğün hediyeleri ile dolu olduğu bir at arabası ile eşinin evine gitmişlerdi (Fonseca, 2002:152).

Çingenerde Kadının Yeri ve Boşanma:

Kadınlara halen fazla değer verilmediği ve Çingene erkeklerin çoğunun şaka yollu olsa da maço görüntülerini tehlikeye atmaktan çekindikleri görülmektedir. Çingene kadınları kocalarının her türlü hizmetini yapmakta ve erkeğine sadakatle bağlı kalmaktadır. Onlar her şeye razı görünmektedir. Hatta dayak atmasını bile hoş karşılamaktadırlar. Ancak her kadında olduğu gibi kıskançlık duygusu ağır basmakta ve aldatılmaya karşı dayak yeseler de pek fazla tepki vermektedirler.

Çingene topluluğunda konumları en sağlam olan kişiler belki de yaşlı kadınlardır. Kadın olarak mistik güçlerle donanmış gözüküyorlar. Yaşlı olmalarından dolayı da cinsellikleri bir tehlike değil. Onlar erkeklerle birlikte yemek yemeye ve sigara içmeye başlıyor ve menopoz döneminden sonra itibarları artıyor. Erkeğe göre aşağı toplumsal konumları geride kalıyor (Fonseca, 2002:94).

Araştırmalara göre boşanan ailelerin çocuklarında duygusal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak eğer üvey babalar destekleyici iseler, aile yaşamı içerisine girebilirse erkek çocuklarda boşanmayı takiben ortaya çıkan kırınlık duyguları giderek azalmaktadır (Ekşi, 1990:42). Boşanma durumunda erkek çocuklar saldırganlaşarak öfkelerini açığa vururken kız çocuklar endişe ve suçluluk duymaya daha yakındırlar (Benedek, 1997:46). Çingene ocuklarında da boşanmanın erkeklerden çok kızları etkilediği görülmektedir.

Çingene bir adam bazen hiç sorumluluk duymadan karısını bırakıp gitmektedir. Böyle durumlarda kadının değeri inanılmaz bir biçimde düşmekte ve dul eş artık daha onlu yaşlarını sürse bile elden düşme bir kadın olarak ancak dul bir adamla evlenebilme imkanı bulabilmektedir (Fonseca, 2000:153).

Eğlence Müzik:

Her Şey gibi ingenelerin müzikleri de kültürel bir mozaik oluşturmaktadır. Sözler ve müziği hemen başka Şarkılarda hatırlayabilirsiniz. Bu arada ingenelerden de bir Şeyler katılmış olarak.

Ancak ingeneler tarafından icra edilen müzik türünün ingene kültürünün bir ürünü olduğu söylenemez. Çingene dilinde söylense bile. Bu ingene konseri olarak adlandırılabilir, çünkü onlar tarafından meydana getirilmemiştir. Macaristanlı bir akademisyen olan Bela Bartok tarafından Ankara'da verilen bir konferansta bahsedilen hususlar ingene müziğini anlamak bakımından örnek olarak sunulmuştur;

“Türkülerini ingene dilinde söylerlerse de bunların besteleri, o köyde öteden beri söylenen bestedir. Böylece, Macar köylerindeki ingeneler türkülerini Macar bestelerine, Romanya köylerindeki ingeneler de Roman havalarına uydurdular. Bunların arasında istisnai olarak, buldukları yerlere ait olmayan melodilere de tesadüf olunursa da, bu türküler tamamen renksizdir ve aralarında üslup ve repertuar birliği bulunmamaktadır (<http://www.turkuler.com/yazi/belabar1,10/08/2002>).

Tıpkı Macaristan'da olduğu gibi diğer ülkelerdeki ingene müziklerinde de benzer özelliklerin bulunduğu grlmştir.

Dil:

Çoğu zaman Çingener kendi dillerini unutarak yerleştikleri ülkelerin dillerini benimsemişler, ancak kendi dillerinden bazı kelimeleri muhafaza etmişlerdir (Meydan Larousse, 1992:477). Diğer önemli bir husus ise Çingener Çingene diline ait sorulan sorulara cevap vermek istememekte ve bu dilin artık önemini kaybettiğinden konuşmak istemediklerini söylemektedirler. Romanlar modern Kuzey Hindistan dilinin bir gramer sistemine sahiptir. Romancanın geleneksel bir yazılımı yoktur. Bunun nedeni gizli bir dil (Bkz. Britanica "Secret Language") olarak muhafaza edilmiş olmasındandır (The New Encyclopadia Britanica, 1991:162).

"Aynı zamanda bir militan olan Çingene bir öğretmen Bükreş'teki bir otobüste gururla bana 'hiç bir zaman dilimizi öğrenemeyeceksiniz' demişti. Bizim kullandığımız senin asla bilemeyeceğin sözcükler. Aslında bunları da öğrenebilirsin, ama nasıl kullanılacaklarını, ne gibi nüanslar taşıdıklarını asla bilemezsin. Çünkü bilmenizi istemiyoruz. Bunun için Roman kızı olarak doğman gerekir" (Fonseca, 2002: 200).

Belki de Çingener geçmişte yaşadıkları acı tecrübelerin sonucu olarak diğer gruplara uzak durmayı ve anlaşılmaz olmayı tercih etmişlerdi. Bu onlara karşı bir güvensizlikti. Gerçek olansa Çingener artık toplumdan biri gibi olmak istiyorlardı.

Dini İnançlar:

Çingenerin dinlerinin ne olduğu konusu her zaman merak uyandırmıştır. Acaba onlar için söylenenler ne derece doğrudur. Çingenerin belirli bir dini olmadığı kanısı yaygındır. Bazılarının batıl inançları vardır. İslam diniyle Türkiye'de, Hıristiyanlıkla Avrupa'da karşılaşmışlardır. Birçok Müslüman Çingene ramazanda oruç tutar. Hıristiyan olanlar ise düzenli olarak kiliseye gider (Acton, 1981:30).

Çingenerin dinsiz olduğu, bölgede geçerli olan dini işlerine geldiği kadarıyla benimsedikler zulümden korunmayı ve bu dinin üyesi olmanın getireceği faydalardan yararlanmayı umdukları söylenirdi. Onlar diğer uluslar gibi dine ihtiyaç duymuyorlardı. Kadınlar namusluydu. Uzun etek giyiyorlardı ama bu her yerdeki terbiyeli Çingene geleneklerinden biriydi. Çingenerin kültürleri çok değişiklik gösterir ve kendi başına genel geçer bir kültürden söz etmek mümkün değildir (Fonseca, 2002: 60).

Temizlik:

Temizlik Çingener için ahlaki bir standarttır ve eski Hindu dininden gelir. Kirli bir Çingene sadece kendini değil çevresini de tehlikeye atar. Bu nedenle bir suç işlemek gibi kirli olmaktan kaçınılır (Acton, 1981:23). Hindistan da olduğu gibi yalnızca belli gruplar kirlenme tehlikesi olmadan birbirleriyle aynı sofradan yemek yiyebilir. Herkesin kullandığı yemek kabına ağzı değmesinden en yoksul evlerde bile titizlikle kaçınılır (Fonseca, 2002: 24).

Çingener temizlik kurallarına aşırı uyarlar ve tabakları, kapları ve çaydanlıkları ayrı kapta temizlerler. Birçok kişi Çingenerlerin temiz olmadıklarını düşünür ancak Çingener ise Çingene olmayanların kirli olduklarını düşünür (Acton, 1981:18).

Muhafazakar Roman kültüründe sıvılar, dudaktan uzak tutulan bir kaptan ağza boşaltılarak içilir. Böylelikle kimsenin ağzı kaba değmemiş olur. Elden ele dolaşan bir piponun dumanı ise piponun etrafına sarılan bir yumruk yardımı ile çekilir. Bir yemekte Çingenerlerin aynı çatal bıçağı kullanmak yerine elleri ile yemek yedikleri görülmüştür. Bazı hastalıkların ise yine Çingene doktorlar tarafından tedavi edilmesine dikkat edilir (Fonseca, 2002: 24).

1.11. Çingenerde Çocuk ve Eğitim:

Çocukluk:

Çocuğa verilen eğitim ne olursa olsun ailede başlar. Tuvalet, yemek, uyku, temizlik, ders çalışma ve çocuğun kişiliğini saran tüm eğitimler çocuğun bilinçli ya da bilinçsiz tüm davranışlarını etkilemektedir. Sosyalleşimin en önemli bölümünün aile içi eğitim olduğunu söyleyebiliriz.

Psikologlara göre çocukların gelişim evreleri bir çok döneme ayrılır. Çocuğun gelişim evreleri; doğum öncesi dönem ve doğum sonrası dönem olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğum sonrası dönem ise;

- Yeni doğan bebek 0-4 hafta,
- Bebeklik 4 hafta-2 yıl,
- İlk çocukluk 2-6 yıl,

- Son çocukluk 6-11 yıl (kız), 6-13 yıl (erkek),
- Ergenlik 13-20 yıl,

olarak 5 döneme ayrılmaktadır (Yavuzer, 1997: 31).

Gebelik sırasında geçirilen hastalıklar, kazalar, çocuk düşürme girişimleri, beslenme yetersizlikleri ve bozuklukları, uykusuzluk, yorgunluk ve sinir bozuklukları gibi nedenler çocuğun sakat olarak dünyaya gelmesine neden olmaktadır (Temel, 1996:152). Altı yaşına kadar çocuk temel gereksinme ve sevgi ihtiyacıdır. Bu yaşa kadar kazanılanlar bir daha silinmiyor. Bu yaşlarda çocuk kendine yardımcı olacak şeyleri öğreniyor. Ayrıca kendini ifade etmeyi, saldırgan olmayı veya sağlıklı ilişkiler kurmayı da (Yavuzer, 1997:31). Eğer çocuk sağlıklı bir aile içerisinde ise sağlıklı ilişkiler geliştirebilmektedir.

6-12 yaşlar arasında çocuk dışa açılıyor. İlk okula başlıyor. Yeni arkadaşlar ve beceriler ediniyor. Bu durumda çocuğun saygı duyulma gereksinimi en üst durumda bulunmaktadır. 0-6 yaş dengeli geçmişse bu yaşları da dengeli geçmektedir. Bu dönemde çocuğun korkuları ise ileride büyük sorunlara yol açabilmektedir (Yavuzer, 1997:37). Bazı çocuklar için bu dönem kaybedilen bir dönem olma özelliği taşımaktadır. 12-15 yaş ise Ergenlik Çağı ya da buluş çağı olarak nitelendirilir. Artık yavaş yavaş çocuk aileden bağımsız olmaya başlamaktadır.

Bazı çocuklar ise tam tersi, bağımsızlığa bu dönemde pek niyetli gözükmemektedirler. Bu dönemde erkek çocuklar saldırganlaşmaya ve öfkelerini açığa vurmaya yatkındırlar. Kız çocuklar ise endişe duymaya daha yatkındırlar. Anneleri ile yaşayan kız çocuklar onlarla yakınlaşmakta ve birbirlerine daha bağımlı hale gelmektedirler. Erkek çocuklar ise anneleri ile sık sık tartışmalarına rağmen, ilerleyen dönemlerde annelerinin sözünden çıkmamaktadırlar (Benedek, 1997:25).

Eğitim Kurumları:

Hemen hemen her toplum kendi insanını kendi örgütlenme düzeni ile yetiştirir. İnsan yetiştirme düzenine eğitim süreci denir (Güvenç, 1999:28). Kişi eğitim yoluyla toplumsallaşır ve toplumun istediği kişi olur. Çingenerin göçebe bir hayat sürmeleri onların içerisinde okuyan yazan bilim adamlarının çıkmasını engellemiştir (Fonseca, 2000:288). Çingenerler diğer göçebe topluluklara benzer bir şekilde okumakla

ilgilenmezlerdi. Okuryazarlar bile bir şey okumaz, okuyan birini görünce “sıkıldın mı?” diye sorarlardı (Fonseca, 2000:65). Bugün Polonya’da Çingene kadınların dörtte üçünün okuma yazması yoktur (Fonseca, 2002: 14).

Çingene çocuklarının yarısı bir öğretim kurumuna gitmemektedir. Macaristan’da, yetişkinler arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 70’tir. Bu oran kadınlarda %80 ile %90 arasında değişmektedir. Okur yazar olan kesim, içinde bulunduğu toplumun bir parçası haline gelmiş insanlardır (Tcherkesof, 1998:284). Roman dilinde yazmak yada okumak anlamına gelen hiçbir sözcük yoktur. Çingener bu etkinlikleri tamamlamak için başka dillerden aldıkları sözcükleri kullanmaktadır (Fonseca, 2002:20).

Okulun başlıca görevleri arasında ailede başlamış bulunan sosyalleşmeyi artırmak, kişiye beceriler kazandırmak ve bu konudaki becerilerini geliştirmek ve yukarıda belirtilen görevleri yaparken çocuğu iyi vatandaş, vatandaşı uzman kişi yaparken, uzman ile vatandaşın okul içinde olduğu gibi okul dışında da birbirini kabul etmesini sağlamaktır. Başka bir deyişle bireylere küme, toplum ve ulus olma bilincini kazandırmaktır. Artık kimi gelişmiş ülkelerde ömür boyu sürecek bir toplum/yaşam okulundan söz edilmekte ve kısa süren bu eğitim sürecinin de dışına çıkılmaktadır.

Eğitim felsefecisi Whitehead “eğitimin amaçları” isimli eserinde öğütlerini şöyle özetliyor:

Sakın her şeyi öğretmeye kalkmayın,
Ama neyi, her neyi öğretiyorsanız;
Onu iyi, çok iyi öğretin ki çocuk,
Öğrenmeyi ve düşünmeyi öğrensin” (Whitehead, 1959:36).

Öğrenmeyi ya da başarıyı engelleyen nedenler bulunup ortadan kaldırılınca çocuğun gerçek zekası ortaya çıkar. Çocuklarda öğrenme güçlüklerini, okul başarısızlıklarını genel olarak;

- Zeka ve sinir sistemine dayalı nedenler,
- Beden ve duyu organları ile ilgili nedenler,
- Kişisel nedenler,

- Çevreyle ilgili nedenlerdir.

Sağlıklı bir çevrede, sağlıklı anne ve babadan meydana gelmeyen çocukların başarısı daha düşük olmaktadır. Bunun yanında çevresinden de olumsuz etkileniyor ve onu öğrenmeye yönelten motive edici unsurlar eksikse başarısızlık daha da artmaktadır. Çoğu kez öğrenme güçlüğünün altında yatan gerçek nedenleri bulmak için biraz uğraşmak gerekir. Bu bir bedensel isteksizlik olabileceği gibi çocuğun ruh hayatındaki düzensizlikle de ilgili olabilir. Öğrenmeyi engelleyen en önemli şey: Peşin hükümler, batıl inançlar, düşünce tembelliğidir (Kalder, 1998:41).

Ulrich Bröckling, Disiplin isimli kitabında ülkemizde eğitim amaçlı bulunan Alman askeri uzmanların izlenimlerine dayanarak bazı sonuçlara ulaşmaktadır. “Şarklı çok çabuk idrak eder; ancak ayrıntılar içinde kılı kırk yaran işgüzarlıklar onu çabuk sıkır. Hele deneyim alışkanlığından ötürü bu ayrıntıların işe yararlığı konusunda bağlantıları kavrayamadığı yerde daha da sıkılır bundan. Bu nedenle onu ürkütmemek için başlangıçta ondan beklenenlerin çok önemli şeyler olmaması gerekir” (Bröckling, 2001:19).

Okullar yaptıkları tüm etkinliklerde toplumun istediği niteliklerden insan gücü yetiştirmek sorumluluğu üstlenmişlerdir. Öncelikle okulların tüm çalışanlarında kalite bilincinin yerleşmesi ve kısa zamanda daha kaliteli insanlar yetiştirme çabalarına girmeleri gerekmektedir (Poponoe, 1972:296).

Beslenme:

Bedeni gelişmeyi engelleyen faktörleri incelediğimizde bunların;

- Kalıtım faktörü,
- Irk faktörü,
- Beslenme,
- Hastalık,
- Psikolojik bozukluklar,

- Sosyo- ekonomik statü olabileceği değerlendirilmiştir (Yavuzer, 1997:37). Bu faktörlerin hemen hemen tamamının Çingene çocuklarının bedeni gelişmelerini önlediği görülmektedir.

Bunlardan birisi olan beslenme konusunda yapılan araştırma sonucu göçebelere beslenme alışkanlığının et üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

“En büyük ilgiyi koyun eti görürdü. Eve getirilince yıkanır, yağlanır bir bir özenle terbiye edilir, çocuklardan daha fazla ihtimam görürdü. Her gün masaya et koyabilmek, simgesel olarak çok önemliydi. Bu birinin imkanlarını zorlayarak yaşaması gibi statü belirten bir şey olabilirdi ama onlar için gücün ve hayatta kalmanın ifadesiydi” (Fonseca, 2002: 45).

Yine de bozkırlarda yaşayanların diyetinde koyunun önemli bir yeri olduğu şüphesizdir. Koyun etinin bol ve sık bulunmasına karşılık, dana ve sığır etinin de bulunması ve mutfakta kullanılması muhtemeldir (Arsel, 1996:74).

Uyum ve Davranış Bozuklukları:

İnsan toplum halinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Böyle olunca kişinin üye olduğu toplumu iyi tanması, toplum yaşayışını düzenleyen kuralları iyi öğrenip özümseyerek toplum yaşamına uyum sağlaması gerekmektedir. Bunu başaramazsa toplumla çatışır (Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 2001:43). İnsanlarla olan ilişkilerimizde, onlara karşı olan tutum ve davranışlarımız, onlarla kuracağımız ilişkilerin niteliğini ve geleceğini belirler ve insanların en başta gelen ihtiyaçlarından birisi “anlaşılma”dır (Baltaş, 1992:114).

Toplumumuzda hemen her kesimden pek çok kişi iletişimde sorunlar yaşamakta, fiziksel açıdan olmasa bile psikolojik açıdan yalnızlık çekmektedir (Dolan, 1998:17). Kişi sahip olduğu özellikleri ile çevresi arasında dengeli bir ilişki kuramıyorsa bunda uyumsuzluktan söz edilir.

Bazı çocuklar oyun kurmada güçlük çekebilirler. Paylaşmayı bilmeyen ve bu konuda sorun olan çocuklarda oyun sırasında uyumsuz davranışlara sık rastlanır (Öz, 1997:80). Çocuğun saldırgan davranışlarda bulunmasının nedenleri arasında anne babanın hatalı tutumları ilk sırada yer alır. Bunların başlıcaları, çocuğun davranışlarını

gereksiz yere engellemek, onların davranış ve isteklerini eleştirmek ve alay etmek, çocuğu çok sık cezalandırmaktır (Öz, 1997:37). Bu açıdan bu çocukların rehberliğe ihtiyaçları olduğu değerlendirilmektedir. Rehberlik, kişinin kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerekli kararları alması, kapasitesine uygun kendini geliştirmesi, çevreye uyumlu bir kişilik kurabilmesi için uzman kişilerce bireye verilen yardımdır. Rehberliğin amacı bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir (Kepçeoğlu, 1994:13). Bu amacı gerçekleştirmek için psikolojik danışma ve rehberlik görevlileri, okul yöneticileri, uzmanlar ve öğretmenler bir takım halinde çalışmalıdır (Hatch, 1962:654).

Her toplum iyi ve kötüyü, güzel ve çirkini, hoş ve nahoşu, ne için yaşanması, ne için ölünmesi gerektiğini tanımlamaya çalışır. Sosyalleşme sürecinde çocuğa, çoğu kez mantıklı bir kanıtlama gösterilmeden, toplumun değer ve normları açıklanır ve törelere nasıl uyacağı öğretilir (Tolon, 1975:231). İlkçağ felsefecilerinden Protogorus “ahlaki değerler kişilerin onları nasıl algıladıkları ile ilgilidir” demiştir. Hırsız bunun iyi olduğuna inanıyorsa kimse ona kötü diyemez (Cevizli, 2001:21).

Özellikle göçebe olanlarda suç birisi tarafından üzerine alınmaktadır. Suçu üzerine alan kişi grup üyeleri tarafından bir kahraman gibi görülmekte ve madalya almış gibi saygı görmektedir. Bu şahsın ihtiyaçları ise grup üyeleri tarafından karşılanmaktadır. İçinde yaşadığı toplumun hukuk kuralları dışına çıkması sonucu suçlu kabul edilen çocuklar suçlu değil, suça itilmiş olarak kabul edilmelidir (Temel, 2001:152).

“Gruptan bir adam saldırı ve hırsızlık suçundan tutuklanmıştı. Adamın büyük bir ailesi ve dört çocuğu vardı. Aile içinde tek çalışan oydu, bu yüzden aile onun yerine küçük kardeşini hapse göndermeye karar verdi.

Aile arasında bu özveriden övgüyle söz edilir. Yaşıtlarınız arasında dışarıya savaşa gitmiş gibi görülürdünüz. Madalya almış gibi.

Balkanların dört bir yanında, kollektif suçun Çingenele yüklediği ve sorumluluk yada utancın Çingeneler tarafından grupça hissedildiği her yerde böyle olaylara rastlanıyordu. Ayrıca Britanya’da buna benzer hikayeler duyulur. Bu uygulama otoriteler için Çingenelelerin birbirine ne kadar çok benzediğinin kanıtıydı. Bir

suçu kimin işlediği önemli değildi, herhangi bir Çingene yakalamak yeterliydi” (Fonseca, 2002: 44).

Sevgi ve şefkatten uzak büyüyen ya da aşırı şekilde koruyuculukla büyütülmüş çocuklarda, bir davranış bozukluğu olarak çalma görülür. Çalma davranışının iki boyutu vardır. Ya ihtiyacı olduğu için ya da psikolojik bir doyumsuzluğu gidermek için (Öz, 1997:79). İstismar ve ihmal edilmiş çocukların eğer yaşarlarsa, yarımın katilleri ve başka şiddet suçluları olabilecekleri kaygısını yaşamalıyız. Okul, aile ve iş ortamlarında annelere ve çocuklara yapılan erken müdahale şiddeti önlemeye yardım edebileceği gibi, çocuğu ve yetişkinleri etkileyen stresleri, zorlanmaları ve acıları da azaltır (Özaltın, 2001:8).

Saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri, öfke, kaygı, korku gibi duyguların sonucudur (Köknel, 1993:15). Bir cemiyet için serbest veya mecburi kültür değişmesinden daha zararlı ve tehlikeli olan ikisinin arasında bir yol izlenerek iki kültür arasında bocalamaktır (Turhan, 1969:382). Kişinin yetişmesindeki eksiklikler, sevgi eksikliği, dışlanma ve kendisine karşı saygısının yok olması çeşitli tepkileri ortaya çıkarır. Kendini suçlu hissetme, egemen baskıya karşı çıkma, sert tepkiyle karşılık verme bu tepkilerden bazılarıdır.

Suçlu çocuklarda sorumluluktan kaçma, her türlü yetkiye karşı çıkma, çabuk parlama, fiziki güce hayranlık, güvensizlik ve saldırganlık görülmektedir. Bu kişiler bütün yaşamları boyunca kendi iç dünyalarıyla olduğu kadar, toplumun değer yargılarıyla da ters düşmektedirler.

“Gençlik çağında toplumda kendine bir yer ve rol arayan genç özerklik ve sorumluluğunun sınırlarını iyi belirleyememişse temel olarak dört grupta davranışlarını belirler.

Birincisi tam boyun eğerek çevrenin diğer kişilerine benzer, onların uzantısı olur.

İkincisi çevreden gelen bütün etkilere karşı çıkar başkaldırır. Üçüncüsü çevrenin tüm etkilerine aldırılmaz, alabildiğince özerk olur.

Dördüncüsü en sağlıklı çevreyle olumlu ilişkiler kurarak toplumun gelişmesine katkı sağlar ” (Aydoğmuş, 1995:93).

Diğer yandan eğitimsizlik bu insanların suç işleme duygularını harekete geçirmektedir. Çoğumuzun göz ardı ettiği bu gerçek maalesef toplumumuzda suç işlemeye meyilli insanların davranışının nedenlerini de açıkça ortaya koymaktadır.

“Eğitilmemiş insan vahşileşiyor ve zavallılaşıyor. Atılmaya hazır bu gergin insanlar için yaylarından boşalma dışında gerisi önemsizdir. Yoksulluk ve cehalet içinde, sadece yıkılmamak için ayağa kalkan bu insanlar, inandıkları şey için pek zavallı ve komikte olsa biz onları anlamazsak onlar inandıkları şey için dövüşeceklerdir” (Köseoğlu, 1992:166).

Çevreden gelen etkilere boyun eğme biçiminde oluşan grup içi ilişkilerin sonucunda, ya saldırgan davranışlar ortaya çıkmakta ya da varolan bu tür davranışlarda artma ve şiddetlenme olmaktadır. Saldırganlık bir değer yargısı olarak kabul edilebilir. Önderin ve diğer üyelerin tutum ve davranışı taklit edilir. Böylece grubun ortak değerleri üyeler tarafından benimsenir ve eğer ortak değerler saldırganlık yönündeyse, onlar da grup üyeleri tarafından benimsenir. Çingene topluluğunda özellikle göçebelerde lider konumundaki kişi bu saldırgan davranışı yönlendirme gücüne sahiptir (Baloğlu, 2001:23).

Suçlu kadınların geçmişte içinde yaşadıkları fiziksel ve maddi şartların son derece olumsuz olduğu ortaya konulmaktadır. Çoğu yoksul ailelerden gelmişlerdir. Babalarının kazancı yetersiz, aileleri kalabalıktır. İlişkiler sağlıklı, anne babaların öğrenme düzeyi düşüktür. Çoğu parçalanmış ailelerden gelmektedir. Bireyin böyle bir grup içinde bulunması çocukluk ve ilk gençlik çağlarında başlıyorsa kişiliğin gelişmesinde katkısı olan toplumsallaşma süreçleri sonucu saldırgan bir insan yetişmiş olur. Saldırganlık kişiliğin temel maksadı olur. Ona yabancı gelmez. Grubun yarattığı sosyal hızlanma ve riske girme sonucu saldırgan tutum ve davranışlar bütün yaşamı etkilemeye başlar. Sosyal hızlanma ve riske girme sonucu düşündüğü eylemi gerçekleştirme gücü kazanır ve saldırganlığı davranış biçimi olarak belirleyen insan küçük bir uyarım sonucu kolayca şiddet eylemlerine girişebilir.

Sınırsız beklentilerin gerçekleşmemesi duygusal yükü güçlü olan ırk, din, mezhep, ideoloji farklılıkları saldırganlığı grubun yarattığı uyma, boyun eğme, korkutma, sindirme gibi düzenlemeler ve alt kültürün oluşturduğu değerler ve amaçlarla kolayca

şiddet eylemlerine dönüştürebilir. Saldırganlığın ve şiddetin tek çıkar yol olduğu bilincinde gelişen grup değerlerinin benimsenmesi bunun dışındaki bütün düşünceler ve önerileri yatsıma, ayak uydurma, yansıtma gibi savunma düzenleriyle karşı çıkılması saldırgan bireyleri içinde bulunduğu toplumdan soyutlar, soyutlama arttıkça gruplar daha saldırgan olur. Kendi yarattıkları ve geliştirdikleri değerlerin tutsağı durumuna düşüp mutlaka saldırganlık ve şiddet eylemleriyle sonlanan kısır döngü içine girerler. Saldırganlık güdülerin yardımıyla davranış ve eyleme dönüşmüş olur. Amaca ulaşma gerginlik ve tedirginliği boşaltabilir. Bunun engellenmesi başka gerginlik ve tedirginliğe yol açar.

Yalan Söyleme:

Çingenelerin çok yalan söylediği çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. *King of the Gypsies* isimli romandan Eski bir deyiş olarak alınan bir ifade buna güzel bir örnek sunmaktadır.

“Eğer yirmi Çingeneye aynı soruyu sorarsanız, yirmi değişik cevap alırsınız. Diğer taraftan, eğer bir Çingeneye aynı soruyu yirmi defa sorarsanız yine aynı şekilde yirmi değişik cevap alırsınız” (Shorter, 1975:21).

Diğer bir ifadeye ise Çingene baladı ismiyle İnternet üzerinde yaptığımız araştırmada rastladık;

Çingeneye gittim geçen gün
Yalnız yaşayan Çingeneye
Söyle bakalım Çingene, dedim
Ne zaman geri dönecek sevdiğim
Gümüş, dedi Çingene
Bir gümüş sıkıştır elime
Gelecek zamanlara uzanıp
Falını söyleyeyim senin
Bir gümüş fırlattım avucuna
Yalanlarına başladı Çingene
Şimdi dinle beni dedi
Yakında dönecek sevgilin
Amma da yalan ha...
O günden beri bekliyorum
Hala dönmedi sevdiğim
Muhakkak birşey olmalı
Beni unutması için
Nefret ediyorum yalancı Çingeneden
Para almasını bilir sadece
Ve güzel yalanlar uydurur

Parayı sızdırabilmek için
Ama ben de Çingene olsaydım
Aynı şeyi yapardım
Langston Hughes

(<http://www.gizem.gen.tc/siir/l-hughes-cingenebaladi.txt>, 19/08/2002).

Araştırmamızın devamında Çingenelerin yalan söylemeleri ile ilgili olarak *Ayakta*

Ölüyorlardı isimli kitapta da bazı bilgilere ulaşıyoruz.

Çingeneler çok yalan söylüyorlardı. Öbür insanlardan daha sık ve daha yaratıcı yalan söylüyorlardı. Birbirlerine değil ama diğerlerine. Yine de kötü bir niyetleri yoktu. Bir bütün olarak bakıldığında yalan söylemek onlar için eğlenceli bir olaydı. Abartılar ise keyifli yanıydı. İnsanlar size duymak istediklerinizi anlatmak istiyorlardı. Sizi eğlendirmek istiyorlar, kendileri eğlenmek istiyorlar, iyi vakit geçirmek istiyorlardı. Bu vakit geçirmekten öte bir şeydi. Bir sanattı.

Çingeneler varoluşları bin yıl boyunca sırlara, saklanmaya, kandırmaya, geleneklerini ve arzularını gizli tutmaya geçmişe gömmeye, yalan söylemeye bağlı olmuştur (Fonseca, 2002: 25).

Meraklı yabancıyı yanlış bilgilendirmek köklü bir Çingene geleneğidir. Geleneklerinin hatta belli sözcüklerin yabancıardan gizlenmesi Çingeneler arasında ciddi bir koruyucu vazife görüyordu (Fonseca, 2002: 66).

Bu tür kanaatlerin yaygınlığı karşısında “Neden yalan söylüyorlar” sorusu ortaya çıkmaktadır. Orhan Çaplı, *Çocukların Gençlerin Eğitimi* isimli kitabında çocukları yalan söylemeye sürükleyen belli başlı nedenleri şöyle sıralıyor;

- Çocukla ana babası, büyükleri arasında sağlıklı bir ilişki kurulamamıştır.
- Kimi aileler vardır ki bu ailelerde yalan söylemek doğru söylemek kadar doğaldır.
- Korkunun da insanların yalan söylemeleri üzerinde büyük etkisi olmaktadır.
- Başkalarını taklit ederek onlardan aşağı kalmadıklarını göstermek amacıyla yalana başvurabilirler.
- Övünmenin de yalancılığın oluşumunda rolü olabilir.
- Zeka geriliği yalan söylemeye neden olabilir.
- Zaman kazanmak için yalan söylenebilir (Çaplı, 1993: 261).

Madde Bağımlılığı:

Günlük çatışmaların yarattığı kaygı ya da korku, çocuklarda karşılanmayan sevgi ihtiyacı alkole neden olur. Güven eksikliği ve kaygıdan kurtulmak için alkol ve uyuşturucu maddelerden medet umarlar (Köknel, 1999:260).

Yer değiştirme savunma mekanizmaları kaygı uyandıran bir sorun veya kontrol altına alamayacağımız bir olay karşısında bu korku ve kaygıyı gücümüzün yettiği bir kişiye yöneltiriz. Bu konuda diğer bir düşünce ise duygusal çöküntünün temelinde acizlik duygusu yatmaktadır. Ne yaparsa yapsın içerisinde bulunduğu durumu değiştiremeyeceğini bilen kişi duygusal çöküntüye girer. Bu hayal aleminde yaşama yanında alkol veya uyuşturucu alışkanlığına dönüşebilir (Cüceloğlu, 1996:118). Kültürel ve toplumsal değerlerle birey arasındaki çatışmalar depresyona ve strese yol açar. İnsanın benimsediği ilkeler ve kurallar tümüyle toplumda geçerli olanlar arasında tutarsızlık varsa insan tüm değerlerini yitirir. Bunun yerine yenilerini koymazsa bu durumda duyarsızlık ve normsuzluk oluşur (Köknel, 1999:51). Kişiler düzen bozukluğunda bazıları bu düzeni değiştirmeye uğraşırken bazıları kendilerine kaçabilecekleri bir dünya yaratmak için uyuşturucu maddeye başvuruyor. Bazıları futbola, bazıları eğlenceye, bazıları ise iç dünyalarına yöneliyorlar.

Korkular:

Korku kavramı ile hayatımızın her döneminde karşılaşırız. İstiklal marşımız “Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak” diyerek başlar. Kuran’da Allah korkusu ve cehennem azabı ön plana çıkartılır. Korkuları anlamak için “Korku” kavramını araştırmamız gerekir. Korku şüpheli ve güvenilmez olduğuna inandığımız ilişkilerden uzak durmamıza yardımcı olur (Grand, 1999:37).

Korkunun kişinin günlük yaşamına etkisi altına almasına fobi denir. İnsanda korku içgüdüselidir. İnsan zaman zaman bazı şeylerden korkabilir. Ancak bu gelip geçicidir. Ne zaman ki insan duyduğu korku onu terk etmez, onunla beraber yaşarsa ve günlük yaşamdaki davranışlarını etkilerse, burada artık korkudan değil fobiden bahsetmek daha doğrudur (Öz, 1997:63).

Çocukları korkutmak korkuyu fobiye dönüştürmektedir. Çocuklar sürekli korkutulduğundan ileride sorunlara yol açmaktadır. Bir polisi gördüğünde suç işlemese

bile korkması buna bir örnektir. Dr. Özcan Köknel, *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik* isimli kitabında korku türlerini şu şekilde tasnif etmektedir.

- Nesnelere korku,
- Belirli durumlardan korku,
- Kişilerden korku,
- Beden işleriyle ilgili korkular (Köknel, 1999:220).

Her davranış bozukluğu mutlaka bir nedene dayanmaktadır. Korku bir tehlike karşısında doğal bir tepki olmasına rağmen eğer korkular yaygınlaşırsa çocuğun kişiliği üzerinde olumsuz etkisi olabilmektedir. Çocuğun başından geçen olumsuz bir olay veya bir deneyim onda bazı korkuların oluşmasına neden olabilir. İleri düzeyde yerleşmiş korkular, başarılı bir eğitim yöntemi, sevgi ve kendine güven duygusu ile giderilebilir (Yavuzer, 94:101).

İçine kapanmış, gerçek duygu ve düşüncelerini dışarıda görünmeyen, iç dünyalarında ne olduğunu bilmeyen insanlar üzerinde durmak gerekir. Bu gibiler günlük davranışlarıyla kimseye pek rahatsız etmezler ama eğer üzerlerinde durulmazsa ve gerekli tedbirler zamanında alınmazsa böylelerinin patlamaları ve iç dünyalarındaki çatışmalarının sonuçları çok kötü olmaktadır.

Sağlık:

Yoksulluktan en çok etkilenenler ailenin en küçük üyeleridir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde doğan her on çocuktan dördü aşırı yoksulluk içinde dünyaya gelmektedir. Bu yoksulluk çocuğun varlığını her yönden belirlemektedir. Yanlış beslenme, temiz su sıkıntısı, yetersiz sağlık koşulları, okula devam edememe istismar ve sömürünün temelleridir. Çocuk haklarının yaygın ihlali yine yoksulluktan kaynaklanmaktadır. Yoksul ve eğitimsiz anne ve babalar çocuklarına en iyi bakımı sağlayabilecek bilgilerden yoksundurlar. Bu da çocuklar arasındaki hastalık ve ölüm riskini artırmaktadır. Çocuk ölüm oranı eğitimsiz annelerde, ilkokul ve üzeri eğitim almış annelere oranla iki kat daha fazladır (UNICEF, 2001:17).

Bir toplumun gelişmişliği ve kalkınmışlığı ne olursa olsun, o toplumun bazı bireyleri, sağlık açısından özel bazı riskler taşımaktadır. Biyolojik bir bütün oluşturan

kadınlar ve çocuklar, her toplumda, diğer bireylerden daha fazla öneme ve bakıma muhtaçtır. Çocuklar, çevresel olumsuzluklardan en fazla etkilenen, kendi olanakları ile pek çok hastalık, beslenme yetersizliği gibi olumsuzluklarını gideremeyen, çevreden özel yardım ve ilgi bekleyen kişilerdir. Çocukların yaşatılmaları, korunmaları ve geliştirilmeleri bugün kararlılıkla sahip çıkılması gereken bir konudur.

Bebek ve çocuk sağlığı, anne sağlığı ile doğrudan ilgilidir. Sağlıklı bir doğum yapılması ve yeni doğanın yaşaması; Hamilelik ve loğusalık döneminde alınan sağlık yardımı, bebeğin beslenmesi, annenin eğitimi ve ona sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesi, etkinliği ve verimliliği ile mümkündür. Sağlıksız ortamlarda yapılan doğumlar sırasındaki prematüre doğumlar, riskli doğumlar, doğum sonrası sağlık sorunları ve yaygın ishal vakaları, annelerin eğitimsizliği ve annelerin tedavi edilmesi halinde önlenebilecek bazı hastalıkların zamanında tedavi ettirilmemesi gibi pek çok neden, yeni doğanın yaşama şansını azaltmakta, anne hayatını da risk altına sokmaktadır. Sağlık ve eğitim birbirine çok yakın iki konudur ve eğitilmiş anneler çocuklarının sağlığını daha iyi koruyabilmektedirler (UNICEF, 1996:5).

İtalyan Çingene ailelerin yüzde 70'i en az bir çocuklarını kaybediyordu. İrlandalı gezginler arasındaki ölüm oranı ulusal ortalamadan üç kat fazlaydı (Fonseca, 2002: 24).

Gürsoy'un İstanbul kentindeki bir gecekondu bölgesinde çocuk sağlığı ve bebek ölümleri üzerine 1986-1989 yıllarında yaptığı araştırmada, çocuk ölümlerinin en yüksek oranda görüldüğü, alkol tüketiminin ve aile içi şiddetin en yoğun oranda yaşandığı tespit edilen aileler arasında Çingene aileleri de bulunuyordu (Gürsoy, 2001:13).

Diğer bir sorun ise kalıtsal hastalıklardan meydana gelmektedir. Her soydaki bazı sakatlıklar, zayıf olarak göbekten göbeğe geçerler. Bu özellikler kromozomlar üzerinde süregelmiş gen denen kalıtsal özellikleri taşımaktadır. Bu genler zayıf olduklarından her şahısta ortaya çıkmaz. Ancak akraba evliliklerinde zayıf genler bir araya gelerek güçlenirler ve bazı jenerasyonlarda sakatlık şeklinde ortaya çıkarlar (Bilgiç, 1990:9).

“Ülkemizde bazı yörelerde kalıtsal hastalıkların sıklığının nedenlerinin başında yakın akraba evlilikleri gelir. Müslümanlığın kardeş çocukları arasındaki evlenmeler için bir sakınca görmemesi yanında, ataerkil aile yapısı, ekonomik nedenler, gelenek, görenek, ulaşım güçlükleri bu durumu adeta teşvik etmektedir” (Köknel, 1999:35).

Özellikle toplumu kaynaştırma ideolojisini ön planda tutulduğu bazı ülkelerde, belkide kötüye kullanılabileceği düşünüldüğünden, etnik kökenli araştırmalar yapılmadığından etnik kökenli sorular sorulamamakta dolayısı ile bu konuda sağlıklı veriler elde edilememektedir.

1.12. Kimlik, Aile ve Yurttaşlık Üzerine Kavramlar:

Kimlik: Kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların “Kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır. Kimlik kişinin kendisini nasıl algıladığı ve kiminle özdeşleştiğidir. Bu birazda kişinin kime karşı olduğu ile ilgilidir. Geleneksel toplumlarda sorun olmayan kimlikler, sosyo kültürel değişimler sonucu bir sorun olarak ortaya çıktı. Kişinin birden fazla kimliği olabilir. Farklı kimliklerin bir arada yaşayabilmesi için daha üst düzeydeki bir varlık çatısı altında uzlaşmaları gerekir (Güvenç, 2002:3-13).

Toplum: Belli bir coğrafi mekanda yaşayan, ortak bir kültürü paylaşan pek çok sayıdaki insanın oluşturduğu bir birlikteliktir (Tezcan, 1993:19).

Alt Kültür: Aynı kültür içerisindeki farklılıklardır. Kendisini oluşturan temel kültürden kısmen farklıdır. Bunlar temel kültüre her zaman zarar vermez. Gençlik alt kültürü, göçebe alt kültürü gibi (Tezcan, 1993:161).

Aile: Biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan bir birimdir (Tezcan, 2000:14).

Yurttaşlık: Devleti oluşturan kişiler ile devlet arasında kurulan bir hukuki bağıdır. Bu bağ devletle birey arasında karşılıklı hak, ödev ve yükümlülüklerinin belirlenmesi bakımından önem taşır (Bilgen, 2001:16).

BÖLÜM II ARAŞTIRMA PROBLEMİ

2.1. Araştırmanın Odak Noktası:

Bu araştırma özellikle kimlik, aile ve eğitim üzerine ve Türkiye’de yaşayan bir grup Çingene ailesinin yaşantıları hakkında ayrıntılı bilgi toplamaya ve onların günlük hayatı nasıl yaşadıkları ile aile düzenleri üzerine odaklanmıştır. Daha ayrıntılı olarak Çingenelerin;

- Hangi ortamda yetiştikleri,
- Masalları, oyunları ve oyuncakları,
- Sağlık, tedavi usulleri,
- Batıl inançları,
- Korkuları,
- Kahramanları,
- Hayalleri,
- Özlemleri,
- Eğlence türleri,
- Beslenmeleri,
- Eğitimi, bu eğitimde kız ve erkek çocuklarının yeri, konularına açıklık getirilmesi hedeflenmiştir.

2.2. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın amacı; değişik şehirlerde yaşayan Çingene ailelerinin yaşantılarını yakından incelemek ve dünyadaki Çingeneler hakkında araştırma yapmak suretiyle, Çingeneler hakkında toplumda oluşmuş kanaatlerin doğru olup olmadığını ortaya koymak, ülkemizdeki Çingeneleri gerek kendi içerisinde, gerekse dünyadaki diğer Çingenelerle kıyaslamak, Çingene kültürünü, kimliğini, eğitimini, ailesini ve çocuklarını yetiştirmesini yakından tanımak ve neden ve nasıl değiştikleri sorusuna cevap bulmaktır. Ayrıca; kaybolmaya başlayan bu kültürün kendine özgü değişik özelliklerini açığa çıkarmak ve bu yolla toplumda Çingeneler hakkında oluşmuş bazı yanlış kanaatlerin, önyargıların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

2.3. Araştırmanın Önemi:

Tez konusu olan Çingener üzerine yapmış olduğumuz kaynakça araştırması neticesinde bu konuda ülkemizde bilimsel olarak yapılan araştırmaların oldukça kısıtlı, olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu kaynakların incelenmesi neticesi kaynakların çoğunluğunun sadece bir bölgedeki Çingenerin yaşantılarına yönelik olarak araştırma konularını içerdiği, bu bakımdan Çingenerin tamamı hakkında bilgiler içermekten ziyade genelde Çingener hakkında oluşmuş bazı inanışları doğrular nitelikte oldukları görülmüştür. Çingener hakkında ülkemizde yazılmış bazı eserler için Bkz. Kaynakça.

Çingene kültürü, özellikle de kimlik, aile ve eğitim üzerine yapılan araştırmanın ülkemizde ve dünyada bu konuya yeni bir anlayış ve bakış açısı getireceğini ve önemli bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmektedir.

Araştırma aynı zamanda içinde buldukları toplumlar tarafından çoğu kez aşağılanan, hor görülen ve çeşitli sorunları bulunduğu halde bu sorunları görmezlikten gelinen, bu nedenle giderek kaybolmaya başlamış Çingene kültürünü topluma tanıtma açısından da önemli bir kaynak olacaktır. Bunun aynı zamanda haksızlıklara uğramış bu insanlara karşı bir borç olduğu düşünülmektedir.

2.4. Temel Kavramlar:

Çingene, çocuk, aile, dışlanma, eğitim, okul, beslenme, oyun, cinsiyet, yoksulluk, korkular, masallar, sorunlar, iletişim (aile, çevre, okul), grup, toplumsal uyum, Çingenelik kültürü, ceza, ahlak kuralları, dini inançlar, kimlik kavramları bu araştırmada kullanılan temel kavramlardır.

BÖLÜM III ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmada İncelenen Aileler:

Araştırma, Kırıkkale, Ankara ve İstanbul illerinde olmak üzere üç değişik Çingene ailesi ile 15 Aralık 2001- 15 Ekim 2002 tarihleri arasında katılarak gözlem ve görüşmelerde şekillenmiştir. Araştırmada birkaç metod bir arada kullanarak amaçlanan sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Yaklaşık on ay süren bir alan araştırması (15 Aralık 2001-15 Ekim 2002) ile Kırıkkale, Ankara ve İstanbul'da belirlenen ve görüşmeyi kabul eden Çingene ailelerinin düzenli aralıklarla misafirleri olunarak yaşamları gözlemlenmiş, yaşantılarını ve kültürlerini yakından görme, görsel olarak belgeleme ve değerlendirme imkanı bulunmuş, bu Çingene grupları ile ara ara görüşmeler yapılarak gerekli bilgiler toplanmıştır (Bkz. Ek-C).

Bu araştırmalarda özellikle belirlenen temel kavramları içeren konular üzerinde yoğunlaşmış ve sorular sorularak araştırılan konuların aydınlanmasını sağlamıştır. Ayrıca, aile bireylerinin özellikle çocukluk dönemini içerecek şekilde hayat hikayeleri dinlenmiş ve bunlar sistemli bir şekilde planlanarak not edilmiştir.

Araştırma, daha önce üzerinde tarafımızdan araştırma yapılan Kırıkkale'deki Çingene ailesinin yanı sıra, Ankara ve İstanbul'daki Çingene aileleri ile görüşmeler gerçekleştirilerek sonuçlandırılmıştır. Bu aileler akrabalar ve arkadaşların yardımı ile tespit edilmiştir. Bir kısmı tarafından isimlerinin açıklanmasını istemeyen bu aileler, çingene olduklarını söyleyen ve çevrede böyle bilinen aileler olmaları nedeniyle seçilmişlerdir.

3.2. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler:

Araştırma için ilk soru ben gerçekten bu konuya ilgi duyuyor muyum? sorusudur (Russel,1995:103). Araştırma probleminin seçiminde kullanılan bir kaynakta araştırmacının öğrenim gördüğü ve mesleki alanda bildikleri teorilerdir (Donald, 1972:146). Seçilen konu üzerine araştırmalarıma başlarken daha önce okunan ve Oscar Lewis'in Meksikalı beş aile üzerinde yaptığı araştırmayı içeren *The Children of Sanchez* kitabı ile Ruth Benedict tarafından yazılan ve Japon aile yaşamı ile çocuk eğitiminden

bahseden *Krizantem ve Kılıç* kitabından yöntem ve teknik konusunda oldukça yararlanılmıştır.

Bir antropolog için alan çalışmasında bulunmanın manası konuşmak, dinlemek, kayıt etmek, gözlemlere katılmak ve bazen belirli bir yerde yaşamaktır (Chiseri, 1996:1). Bu incelemede antropolojide kullanılan geleneksel tekniklerin bir karışımı kullanılmıştır. Gözlem, soru sorma, aile soy ağacı, başlıca kullanılan yöntemlerdir. (Görüşülen Çingenerin aile şeması için Bkz. Ek-Ç).

Sorular araştırma için gerekli ve önceden düzenlenmiş konularla ilgiliydi. Hazırlanan bu soruları soracağım ailelerin tespiti ve tez hazırlık çalışmaları için yaptığım ilk planlama şu şekildeydi;

- Seçilen aileler hakkında aynı mahallede yaşayanlardan ön bilgi toplama,
- Aileleri seçme,
- Aile bireyleriyle görüşmeler,
- Gözlem yapma,
- Kayıt (defter, bilgisayar ve dijital fotoğraf makinası kullanarak),
- Yeniden düzenleme,
- Yeniden görüşmeler,
- Son durum, güncelleştirme,
- Yayına hazırlama.

Aile üzerindeki çalışmaların sağladığı faydalar büyüktür. Aile ufak bir topluluk olması sebebiyle bizlere kültürel çalışmalarda toplum yapısı hakkında fikir vermektedir. Aileler üzerinde yapılan araştırmalar aynı zamanda ailelerin yaşamlarını sürdürdükleri sosyal topluluğun bir şeklini çizmekte bize yardım eder. Akrabalar, komşular, iş arkadaşları, dostlar bu şeklin dar çevresini çizmektedir. Bu maksatla çalışmaları yaparken Türkiye’de aile ve çocukla ilgili kanuni mevzuat üzerine inceleme yaptım ve bu konuda görevli olan Aile Araştırma Kurumu ile görüşerek temel bilgiler aldım.

Aileler 15 Aralık 2001- 15 Ekim 2002 tarihleri arasında ziyaret edilmiş ve konuşmalar esnasında onlar hakkında elde edilen bilgiler kaydedilmiştir (Bkz. Ek-C). Uygulanan başlıca yöntemler şunlardır;

1. Birinci yol ailenin bir bütün olarak incelenmesiydi. Bu amaçla üç ayrı yerde (Kırıkkale, Ankara, İstanbul) ailelerle topluca görüşülmüştür.

2. İkinci yol ise tek tek aile bireylerinin biyografilerinin elde edilmesidir ve bu İstanbul'daki bir aile ile gerçekleştirilmiştir.

3. Diğer bir yöntem bir kriz veya olay içerisinde aile bireylerinin davranışlarının incelenmesidir. Bu yöntem de sorunlar karşısında aile üyelerinin davranışlarını gözlemlenerek uygulanmıştır.

4. Dördüncü yöntem ise ailenin tipik bir gününün incelenmesidir. Bu herhangi bir gün olabileceği gibi özel bir gün olabilirdi ve aile bireylerinin birbirleri ile konuşmaları, sohbetleri vb. olaylar bizlere ışık tutuyordu. Bu yöntem de her üç aile için uygulanmıştır.

Bütün bunlar için dostça bir sohbet ortamının yaratılması ve onların mümkün olduğu kadar az rahatsız edilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde aile fertleri normal davranışlara uymayan tutum ve davranışlar içerisine girebilmektedirler.

Yine onların daha rahat açıklamalarda bulunmalarını sağlamak amacıyla gün boyu mümkün olduğu kadar az not almak gerekiyordu. Bütün bunlar ve aşağıdaki teknikler sayesinde istenilen bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur.

1. Anket,
2. Fotoğraflama,
3. Gözlem,
4. Hayat Hikayesi,
5. Önceden Kaynak Taraması,
6. Mülakat,

7. Not Alma,
8. Ses Kayıt,
9. Soru Sorma.

Bu araştırmada ayrıca bilgisayar, dijital kamera ve fotoğraf makinasından azami oranda faydalanmak oldukęa yararlı olmuştur.

3.3. Araştırmanın Etik Boyutu:

Bazı antropologlar insan davranışını anlamının en iyi yolunun kendi kùltürleri de dahil, tüm kùltür ve toplumların bilgisine ulaşmak olduğunu belirtmektedirler. Ancak bazı araştırmalar sonuçları itibarıyla sahadaki mevcut kùltürü olumsuz yönde etkilemekte ve fertlere zarar vermektedirler. Örneğin, Chagnon'un Güney Amerika'daki Yanomamö kabilesi üzerine yaptığı ęalıřma, kabilenin kendine özgü yaşamına müdahale ederek bir kısım değişikliklere neden olduğu gerekçesiyle yoğun eleştirilere maruz kalmıştır (Haviland, 2002:46).

Antropolojik ęalıřmaların ilk örnekleri sayılabilecek araştırmalar sömürgecilik politikaları ęerçevesinde yürütölmüştür. Bugün gelişmiş ölkelerin insanları, geğmişte yapılan bu ęalıřmaların da etkisiyle olumsuz önyargılara sahip olmuşlardır. Özellikle Avrupa'nın Asya'ya ve Asyalı insana dair fantastik unsurlar barındıran yargıları bunun en bariz örnekleridir. Bu yargıların en başarılı sergilendiği yerler ęekilen sinema filmleridir (Örn. Geceyarısı Ekspresi). Canlandırılan karakterler ve tasarlanan mekanlar hemen hemen birbirinin aynısıdır. Olumsuz tanınan ötekine dair gözlemlenen olumlu nitelikler bile değişik yorumlanmaktan kurtulamamıştır.

Araştırmacı yürüttüğü ęalıřmanın sonuçlarının bilgi aldığı kişilere maddi-manevi zarar vermemesi için gerekli tedbirleri almak durumundadır. Genel olarak antropoloji insanların kendi haklarında önemsemedikleri bilgilerin yanı sıra özel ve hassas konuları da ele almaktadır. Bu konuların sonuç raporunda nasıl belirtileceği ve bilgi verenin nasıl korunacağı ayrı bir mahremiyet konusudur. Antropologlar, Laura Nader tarafından yapılan bir sınıflamaya göre üç grup insana karşı sorumluluk taşımaktadırlar (Haviland, 2002:58). Birinci grup; kendilerinden bilgi edinilen insanlar, ikinci grup; bulgulardan yararlanacak meslek grupları, üçüncüsü ise; ęalıřmaya destek veren kuruluşlardır.

Araştırmacının bu gruplara karşı taşımış olduğu sorumluluklar bazen çatışabilir. Her ne olursa olsun, öncelik, araştırmacıya güven duyarak bilgi veren kişinin hassasiyetlerinin gözetilmesinde olmalıdır.

Araştırma yapılan kişiler de problemlere, farklı ilgi ve dünya görüşlerine sahiptirler. Bu değerlerin her zaman için araştırmacının yargılarıyla uyum sağlaması beklenemez. Sahaya çıkıldığı zaman geniş bir değerler yelpazesinin yanı sıra çatışan değerlerle de karşılaşmak kaçınılmazdır (Spradley, 1980:20). Araştırmacının kimliğini gizleyerek topladığı bilginin gerçeğe daha yakın olması ihtimali etik kuralların ihlal edileceği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Amerikan Antropologlar Birliği (AAA)'nin Profesyonel Sorumluluk Prensipleri (1971) çerçevesinde göz önünde bulundurulacak ilk durum; kişilerin fiziksel, sosyal, psikolojik bütünlüklerinin korunması ve kişilikleriyle özel hayatlarına saygı duyulmasıdır. Kişilerden elde edilen bilginin niteliği ve derecesine göre araştırma üzerindeki haklarının belirtilmesi ve garanti altına alınması gerekmektedir.

Araştırmanın amaçları ve hedeflerinin belirlenmesi süreci saha çalışması sırasında da devam etmektedir. Bu konuda bilgi verenlerin düşüncelerine de başvurulmalıdır. Görüşülen kişilerin fikirleri doğrultusunda araştırmanın seyri düzenlenerek amaçların saptanması ve geliştirilmesi sağlanmalıdır (Spradley, 1980:22).

Etik prensiplere göre araştırmacı çıkarlarının çatıştığı noktada “insanlık” çıkarlarını önde tutması gerekir. Yine bu prensiplere göre her antropolog çalışma yaptığı yerdeki doğal hayata, bölgede yaşayan insanların özel yaşantısına, şeref ve haysiyetlerine saygı duymalıdır. Araştırmada elde edilen bilgilerin ne amaçla kullanılacağı araştırma yapılan gruba bildirilmeli ve elde edilen bilgiler herhangi bir kuruluş ve kişilerin çıkarları için kullanılmamalıdır.

Ancak etik değerleri tam olarak uygulayabilmek o kadar da kolay değildir. Tıpkı H. Russell Bernard'ın “*Research Methods in Anthropology*” kitabında söylediği gibi. “Keşke etik değerlerin ölçüsünü verebilseydim. Ne yazık ki bugün etik olan yarın etik olmayabilir veya bunun tam tersi. İkinci dünya savaşında Margaret Mead ve Ruth

Benedict Savunma Bakanlığı adına çalıştı ve vatansever olarak alkışlandı. Yine Vietnam savaşında antropologlar Savunma Bakanlığı için savaştılar. Bunu açıklamak basitti çünkü bu onların işleriydi “ (Bernard, 1995:107).

Ancak bugün artık etik değerler konusunda düşünceler değişmiştir. Ancak yine de tam olarak etik değerleri uygulayamama riski vardır. “Risksiz bilim yoktur. Sizin araştırmanızla ilgili olduğunuz şey ve size bilgi verenler risk altındadır. Bu ikilemin cevabı yoktur. Her şeyin başında kendinize karşı dürüst olun ve bu etik bir davranış mıdır diye sorun” (Bernard, 1995:109).

Diğer dikkat edilen bir konu ise önyargılı olarak aşırı genellemeler yapmaktır. Belli bir durumun ya da belli bir özelliğin her yerde ve herkes için geçerli olduğunu düşünmek genelleme yapmaktır. Genelleme yapan kişiler bütün ile parça arasındaki farkı gözden kaçıırır (Dolan,1994:155). Yalnızca deneyimsiz bir araştırmacı bir ya da çok az örneğe dayanarak genelleme yapar (Barzun,1999:134). Bu nedenle önyargıların etkisinde kalarak genelleme yapmamaya özen gösterilmiştir. Çalışmalarda yukarıda değinilen etik ilkelere tamamen bağlı kalınmıştır. Üzerinde araştırma yapılan gruplara şahsi tanıtım yapılmış, konu ve amaç belirtilmiştir. Kendilerine ait olan eşya ve belgelerin resimlerini kullanabilmek için gerekli izin alınmıştır. Elde edilen bilgilerin kullanılmasında onların rızaları istedikleri takdirde isimlerini açık olarak belirtmemek koşulu ile alınmıştır. İsimlerinin açıklanmasını istemeyenler olmuş ve araştırma yapılan aile üyelerinin bu istekleri dikkate alınmıştır. Bu nedenle bu tezdeki tüm isimler takma isimlerdir.

3.4. Kişisel Tanıtım Bildirisi:

Araştırma yapılan grup üyelerine aşağıda belirtildiği şekilde tanıtım yapılmıştır. “Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Antropoloji bölümünde master yapmaktayım. Master tez konusu olarak “Türkiye Çingenerinde Kimlik, Aile ve Eğitim” konusunu seçmiş bulunmaktayım. Araştırmam esnasında istemediğiniz sorulara cevap vermeyebilirsiniz. Bana zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.”

3.5. Bütçe:

Başlangıçta bu araştırma için başlıca harcamaların aşağıdaki kalemlerle bir milyar TL. civarında olacağı tahmin edilmişti.

- Ulaşım masrafları: 200 milyon TL. (Görüşme için İstanbul, Ankara ve Kırıkkale'ye gidiş ve dönüş)
- Kayıt masrafları: 150 milyon TL. (Kırtasiye, fotoğraf, film, kaset)
- Yemek ve konaklama masrafları: 400 milyon TL.
- Hediyeler ve diğer arızı giderler: 250 milyon TL.

Ancak yukarıdaki harcamalar dışında, ulaşım ve telefon masraflarım nedeniyle ilave 500 milyon TL. tutarında bir harcama daha yapılmıştır. Ayrıca tezin yazım ve cilt işleri nedeniyle 500 milyon TL. civarında bir ek harcama ile toplam bütçe 2 Milyar TL. civarında gerçekleşmiştir.

BÖLÜM IV ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Giriş:

Bir Sosyal Antropoloji öğrencisi olarak araştırma yapmanın zorluğunu daha çalışmaya başlarken anlıyorum. Başlangıçta kolay bir uğraş gibi görmeme rağmen araştırmayı tamamladığımda dahi daha başlangıçta olduğumu hissediyorum. Bir araştırmaya nasıl başlanır, nereden başlamak gerekiyor gibi soruların cevabını bulana kadar epey bir zaman geçiyor.

Araştırmada bazı yöntemler var. Bir ailenin bazı bireyleriyle ayrı ayrı görüşmeler, bunların otobiyografilerini ayrıntılı olarak elde etmek ve bunları kayda geçirmek gibi. Bu yöntem aileyi her ferdin gözü ile ayrı cephelerden izlemememize imkan veriyor, fertlerin duygularını, yaşam felsefelerini anlamamızı sağlıyor. Ama tek yöntem sadece bu çeşit bir araştırma mıydı, yoksa başka yöntemler de bulunabilir miydi? Antropoloji beni hep sorulara ve olayların diğer boyutlarını da incelemeye yöneltiyor.

Araştırmalarım ilerleyince cevaplara da ulaşmaya başlıyorum. Toplumun incelenmesinde kullanılan yöntemlerin tek bir aileye uyarlanması, ailenin belli bir sorun veya bunalımın içerisinde incelenmesi, aile hayatında tipik bir günün incelenmesi olmak üzere değişik yöntemler keşfediyorum. Yöntem seçme sorunumdan araştırmaya başlamamla birlikte kurtuluyorum. Araştırma yapmak üzere tesbit ettiğim Çingene ailesi ile görüşme günümün bir bayram gününe rast gelmesi beni belirli bir günün gözlenmesi metoduna yöneltirken, daha sonraki bireysel görüşmelerim diğer bir metodu uygulamamı gerektiriyordu. Kısacası olaylar ve zaman beni karışık bir metot uygulamaya sevk ediyordu. Her şeye rağmen ilk grup çalışmamda biraz acemice de olsa diğer araştırmalarım için biraz tecrübe kazandığımı hissediyorum.

4.2. Kırıkkale Grubu:

Araştırma konusunu belirledikten sonra geriye, bu araştırma için uygun bazı Çingene ailelerinin bulunması ve bu ailelerin de benimle görüşmeyi kabul etmesi gerekiyordu. Görüşme yapılacak ailelerin tespiti o kadar kolay değildi. Bu konuda Çingene tanıdıkları olduğunu bildiğim bazı akrabalarımın yardım alarak işe başlamaya karar verdim. Araştırma konumu onlara açtığımda hemen herkesin çok ilgisini çektiğini

ve bana umduğundan daha fazla yardımcı olduklarını gördüm. Çevremde yaptığım araştırmalarım neticesi, akrabalarımın da yardımıyla Kırıkkale’de tespit ettiğim grupla tanışmak için 2002 yılının Ramazan Bayramının ikinci gününü belirledim. Görüşme yapacağım aile Kırıkkale’nin şehir merkezinden uzakta Gündoğdu Mahallesiinde bulunuyordu. (Bkz. Ek-E). Çingene aileleri tek katlı ve bahçeli bir evde kalıyorlardı. Daha binaya girişte rastladığım taksi ve dolmuşlar bana kısaca onların ekonomik durumlarının iyi olduğunun ipuçları veriyordu. Kapıda karşılaştığım yirmi beş yaşlarındaki genç, güler yüzlü ifade ile bizleri içeri davet etti. Ziyaretimi bir bayram günü gerçekleştirmem nedeniyle beni bayramlaşma için gelen bir misafir zannediyorlardı.

İçeri girer girmez hemen evin içerisindeki eşyaları gözlemlemeye başladım. Hemen hemen tamamı bizim günlük türden rastladığımız, son derece modern olmasalar bile orta düzeyde bir ailenin sahip oldukları eşyalardı. Ev sobalı olmasına rağmen oldukça iyi bir görünümdeydi ve televizyon, müzik seti ve koltuk gibi gerekli bütün eşyalar mevcuttu. Renklerden biraz kırmızı, yeşil gibi koyu renkler tercih edilse de çok belirgin değildi. Konuşmalarında herhangi bir gariplik hissetmedim. Yani aksanları ve yaşayışlarıyla civarda yaşayan diğer ailelerden pek farklı değillerdi.

Hemen eve girişte anneleri de bulunduğumuz odaya geldi. Ellerinin ıslaklığından namaz kılmak için abdest aldığı anlaşılıyordu. Anneleri de diğerleri gibi bayramlaşma için geldiğimizi sanıyordu. Evin iki genç kızı, ayakta sobanın başında bekliyordu. Görünüşleriyle modern iki genç kız havasındaydı ve başları açık ve kot pantolonluydular. Özellikle aynı mahallenin tutucu yapısı dikkate alındığında oldukça modern sayılabilirlerdi. Ancak hareketlerinden heyecan ve ürkeklikleri anlaşılıyordu. Onlar da gelip bayramımızı kutladılar. Baba ise hasta olduğundan içeride yatıyordu.

Hemen aramızda sıcak bir sohbet başladı. Şeker ve kolonya ikram edildi ve çay içip içmediğimiz sorulmadan birer çay sunuldu. Başlangıçta tereddüt etmeme rağmen ısrarlar karşısında kabul etmek zorunda kaldım. Biraz koyu bulmama rağmen içmeye başladım. Hal hatır sorma safhası ve buraya kadar gördüklerim, benzer adetleri tanımam sebebiyle aslında bana hiçte yabancı değildi. Aslında benim aradığım ve beklentilerim

daha farklıydı. Orada farklı bir şeyler yakalamış olmayı umuyordum. Ama gördüklerimi aynen aktarmam ve kendi duygularımı ve değerlerimi işin içine katmamam gerekiyordu.

“Etik değerler” nedeniyle aileye gerçek geliş nedenimi açıkladım ve bu konuda yardımcı olup olamayacaklarını sordum. Hemen hemen bütün aile bireyleri nazik bir şekilde kabul etmekle birlikte ortamın biraz daha ciddileştiğini hissettim. Aslında görüşme öncesi aile hakkında epey bir ön bilgiye sahiptim. Bu aile ile birlikte diğer iki aile yaklaşık yirmi yıl önce bu mahalleye gelerek yerleşmek istemiş, ancak kimse ev kiralamak ya da satmak istemediklerinden uzunca bir süre ev aramışlardı. Sonunda paraya ihtiyacı olan bir tanıdığım, biraz da yüksek ücret aldığı için diğer komşularının itirazlarına rağmen evlerini bunlara satmıştı. Mahalleye yerleştikten sonra uzunca bir süre kimse, birazda Çingeneleere olan önyargılarından dolayı, bu aileleri kabul etmek istememişti. Ancak zamanla bunların düşündükleri gibi kötü insanlar olmadıkları anlaşılmiş ve arada güven ortamı oluşmuştu.

Evin beyi atlarını kullanarak at arabacılığı yapıyordu, kadın ise bohçacılık dediğimiz mesleğe başladı. Kadın zamanla kendini biraz kabul ettirdiğinden ve biraz da yaşlandığından olsa gerek civardaki kadınlar ona “abla” diye hitap etmeye başlamıştır. Evin çocukları civardaki diğer çocuklar gibi okula gidiyordu. Zamanla ekonomik durumları da düzeldi. Başlangıçta Çingeneler ve onların sorunları hakkında araştırma yapmak istediğimi söylediğimde, evin genç çocuğu gayet istekli bir şekilde her türlü yardımı yapabileceğini belirtti ve sorduğum her soruya içtenlikle cevap vermeye başladı. Not alıp alamayacağımı sorduğumda “mahzuru olmadığı” cevabını aldım. İlk sorum, “Çingene olmak nasıl bir şey?” Çocuk cevap verdi, “Bazen zor.” Başladı anlatmaya.

Sohbet o kadar güzel gelişti ki, kaydedebildiğim ufak gelişmeler bile beni heyecanlandırmaya başladı. Zaman ilerlerken onların sıkıntılarını biraz daha iyi anlamaya başladım. Hayat hikayelerini anlatmaya daha küçük yaştan itibaren başladılar. Mahallede önceleri diğer çocukların onları kabul etmeyişlerini, oyunlarda onları ayrı tutuşlarını... “Sonra” diyor, zamanla biraz daha alıştılar bizi tanıdıkça. Hatta bazı oyunlarına bile girmeye başladık. Her şey normalken iyi, ama en ufak anlaşmazlıkta

Çingene deniyor, haklı bile olsak haksız duruma düşüyorduk. Bugün çoğu komşularımızın bizi tanıyor olmalarına rağmen bizim çocuklara bakış açısı yine aynı.“

Sonra okul hayatı başlıyor. Evdeki büyük erkek çocuk oldukça dertli anlatıyor. “Kimseye bir şey dediğimiz veya kötülüğümüz yok. Ancak diğer öğrencilerin bakış açısı hep aynı. Nedense bana hep farklı olduğum hissettiriliyor. Hata yapma şansım yok. Diğer çocuklar hata yapabilir ancak ben yaptığımda bahane hazır ÇİNGENE. Tek neden bu olmasa da pek okuyamadım. Daha doğrusu ailemi de geçindirmek zorunda olduğumdan bir iş bulmak zorundaydım”.

“Bir marangozun yanında işe başladım. Tabi bu işi de bulmam önyargılardan dolayı pek kolay olmadı. Ama zamanla dürüstlüğüme ve çalışkanlığımla kendimi kabul ettirdim. İşimde ilerledim ve şimdi kendi mobilya atölyemiz var. Yine iyi kötü bir çevre edindik.” Bu arada gelirini soruyorum. “Çok şükür oldukça iyi kimseye muhtaç değiliz“ diyor. Bu arada evdeki mobilyaları göstererek kendi atölyelerinde yaptıklarını gururla söylüyor.

Ailenin genç kızlarına dönerek aynı sıkıntıları yaşayıp yaşamadıklarını soruyorum. Biraz çekingen bir ifade ile tasdik ediyorlar ve yaşadıkları bazı olaylardan örnekler veriyorlar. Bu örnekler özellikle okula gittikleri dönemde arkadaşlarının kendileri ile konuşmak veya oyun oynamak istemedikleri ile ilgili.

İlerleyen safhalarda anne söze karışıyor ve konuşmaya yeni bir boyut getiriyor. “Aslında evladım biz Çingene değiliz.” Bir anda kafam karışıyor. Uğraşlarım boşa gitti diye düşünüyorum. Devam ediyor. “Bizim büyüklerin arazisi kalmadığı için göçer olmuşuz, herkes de bize Çingene demiş”. Dediğim gibi kafam karışık. Daha önce bazı kaynakları araştırmış ve gerek yurtiçinden, gerekse yurtdışından çingeneler üzerine kaynaklar bulmuştum (Bkz. Kaynakça). Bu kaynaklarda Çingenelerin asıl vatanlarının kuzey Hindistan olduğu ve buradan bazı Çingenelerin önce Anadolu ya, buradan da Balkanlar üzerinden Avrupa’ya geçtikleri yazılıydı. Ayrıca her grubun Çingene olmadığını, bazı göçer gruplarının da Çingene olarak isimlendirildiklerini öğrenmiştim.

Şimdi iki ihtimal belirdi. Ya söylediği gibi bunlar göçer duruma düşmüşler ve Çingene olarak isimlendirilmişlerdi, ya da Çingene olduklarını gizlemeye çalışıyorlardı. Okuduğum bazı kaynaklarda zamanla ekonomik durumu düzelen bazı Çingenelerin Çingeneliklerini inkar ettiklerinden de bahsediliyordu. Konuşmaya devam ettim; “Çingene olmak suç veya üzülecek bir şey değil. Hiç kimse doğumunu ayarlayamaz. Ancak Çingene olmadığınızı bildiğiniz halde neden yıllarca bunu çevrenize söylemediniz? Bakın bunca acı çekmişsiniz ve üzüldüğünüz olaylar olmuş, Çingene olmadığınızı söyleseydiniz belki bu uygulama ve önyargılara muhatap olmayacaktınız.” Kadın pek cevap veremedi. Sadece “olmadı işte” dedi. Söylediğim nedenlerden dolayı ben de fazla üzerine gitmedim ve konuyu başka noktalara kaydurdum.

Konuşmalarımız esnasında eve bir takım konuklar da gelip gidiyordu ve bunların bir kısmı da Ankara’dan Çingene mahallesi olarak bilinen “Çinçin Bağları” isimli semttendi. Bir kısmı hemen bizi merak ediyor, geliş maksadımı öğrenince farklı tepkiler veriyorlardı. Aslında ileri derecede olumsuz olmamakla birlikte birisinin kapıdan girişte şöyle dediğini duyuyorum. “Neden gelmişler? Çingene olarak sorunlarımız şimdi mi gelmiş akıllarına?” Ama içeri girince davranışları kibar. “Hoş geldiniz” diyor, bayramlaşıyor ve sohbeta o da katılıyor. Benzer sıkıntılar onun anlattıklarında da aynı. Evin büyük kızıyla evli damadıymış. Konuşmalarımız esnasında ondan da epey bilgi alıyorum. Hatta çıkışta beni yağmur yağmasına rağmen evin dışına kadar uğurluyor ve ne zaman ve hangi konuda istersem yardımcı olacağını söylüyor.

Her gelen ziyaretçi ile birlikte ben birbirlerine karşı akrabalık ilişkilerini, samimiyetlerini, bağlılıklarını, adet ve geleneklerini takip ediyorum ve aileyi tanımaya çalışıyorum. Özellikle bölge ailelerinde olduğu gibi erkek çocuğa verilen önem dikkatimi çekiyor. Nedense erkeklerin özel bir yeri var gibi. Yaşlı kadınlar dışında gençler pek söze karışmıyor.

Onlara aşiret benzeri bir yapılanmaları olup olmadığı ve grup liderlerinin mevcudiyetini soruyorum. Kendilerinde bu anlamda bir yapılanmanın bulunmadığını ancak bildikleri bazı gruplarda bu tür yapının mevcut olduğunu belirtiyorlar. Konuşmanın ilerleyen safhalarında, evlenirken diğer gruplarla kız alıp verme olaylarına

konu geliyor. Bu konulardaki sıkıntılarını da dile getiriyorlar ve daha önce bahsettikleri önyargıdan dolayı bu konuda diğer ailelerin kendilerine kız vermediğini, bu nedenle evlenirken eşini kendi akrabaları içinden seçmek zorunda kaldığından bahsediyor. Aynı şekilde damatlarda kendi gruplarına pek uzak değil ve onlar da bir Çingene.

Onlarla birlikte kaldığım süre içerisinde oldukça fazla ziyaretçinin gelip gitmesinden dolayı olayları ve davranışları ayrı ayrı izleme imkanı buldum. Yemeklerinden tattım. Ayrıca o günkü konuşmalarımızın sonuna doğru hasta olduğu söylenen yaşlı babanın da gelmesiyle ailenin tamamını görme fırsatı buldum. Bu esnada, babanın söyledikleri de diğerlerinden pek farklı değil. “Vergi veriyoruz, askere gidiyoruz ancak yeri geldiğinde bize Çingene diyorlar. Bizim şimdiye kadar kimseye bir kötülüğümüz olmadı, olamaz da.”

Araştırmamın daha sağlıklı sonuçlara ulaşması açısından aynı aile ile ertesi gün bir kez daha görüşme yaptım ve ilk günden kalan sormadığım hususlarla birlikte, bazı sonuçlara ulaştım. Ailenin bugünkü durumlarına gelinceye kadar çektiği sıkıntılar belliydi. Ev bulma, iş bulma, karnını doyurma gibi temel ihtiyaçlar yerini zamanla çevre edinmek ve kendini kabul ettirmek ihtiyacına terk ediyordu.

Çıkmadan bütün aile bireylerine çalışmalarımı kullanmamda bir sakınca olup olmadığını soruyorum. “Hayır” diyorlar, “Hiçbir sakınca yok kullanabilirsin.” Ancak evin kızı “İsimleri kullanmasan iyi olur. Belki biz zor durumda kalırız” diyor. Endişelerini anlıyorum. Kendilerine göre herkese iyi davrandıkları halde nedense şimdiye kadar hep kandırılmışlar.

Bu grup başlangıçta belirtilen Çingeneler hakkında sonuçlara ulaşmam için yeterli değildi ve sadece değişik özelliklere sahip Çingene grupları içinde bir aile olarak, onların değişen çehrelerini anlatıyordu. Daha sonra bazı resmi kaynaklardan da yararlanarak diğer bölgeleri de inceleme imkanı buldum ve diğer gruplardan farklı Çingenelerle de görüştim. Bunlar arasında özellikle Ankara’da göçebe bir Çingene grubu ile İstanbul-Eyüp’te bulunan bir grubundan edindiğim bilgiler bana “Çingene Kimliği ve Kültürü” konusunda ayrıntılı örnekler sunuyordu. Bazı gruplar özellikle

göçebelerde olduğu gibi kültürel özelliklerini korumaya devam ederken, diğer gruplar değişen oranlarda içerisinde yaşadıkları topluma uymaya başlamışlar, hatta o toplumdan bir birey olmuşlardı. Belki de bu şekilde olanlar gittikçe artacak.

Bu grupları incelerken antropoloji derslerinde gördüğümüz bazı kavramlar aklıma geliyor ve bu ailelerin durumunun hangi kavrama uygun olduğunu anlamaya çalışıyorum. Belli bir toplumun alt kültürlerinden gelen birey ve grupların belli bir etkileşim sonucunda asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bir birleşime ulaşması kültürlenme tabirinin karşılığı, bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına alması ise kültürel özümseme olarak açıklanıyor (Güvenç, 1999:122). Burada bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi yanında, bu benzemede yaşanan sıkıntıları ve kültürlenme tanımında olduğu gibi grubun, toplumun beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi unsurları mevcut gibi gözüküyor. (Bkz. Ek-D).

4.3. Ankara Grubu:

İkinci grup olarak Ankara'nın gecekondulu semtlerinden birisinin ortasında kurulmuş çadırlarda yaşayan bir Çingene topluluğunu, arkadaşlarımın yardımı ile tespit ettim ve onlara konuk oldum. Bu gruba 26 Nisan- 28 Temmuz 2002 tarihleri arasında ziyaretlerde bulunarak yaşamları ve kültürleri hakkında bilgiler edindim (Bkz. Ek-C). Grup aslında ilk geldiğimde güvensizlikten dolayı bir süre tereddüt etti. Ancak daha sonra rahat bir şekilde konuşmaya başladılar. Sohbetin ilerleyen safhalarında başlangıçta neden açıklama yapmakta tereddüt ettiklerini söylediğimde bana, aslında nedenini tam olarak bilmemekle birlikte kendileri aleyhine kullanmak üzere bilgi toplama ihtimalinden çekindiklerini beyan ettiler. Geçmişte başlarından geçen bazı olaylar ve iyi niyetlerinin bazıları tarafından kötüye kullanılması onların diğer şahıslara karşı dikkatli ve mesafeli davranmalarına neden oluyordu.

Aileler çoğu Kızılay kurumundan temin edilmiş çadırlarda yaşıyorlardı. (Çingenelerin yaşadığı yerin haritası ve ailelere ait resimler için Bkz. Ek-E ve F). Görüşmelerim neticesi bu ailelerin yaklaşık elli çadırı her yıl ilkbahar aylarından itibaren bu bölgelerde konakladığını, kışın yaklaşmasıyla birlikte Burdur ve Isparta illerinde kışın kalacakları kiralık evlerine gittiklerini öğrendim. (Bkz. Resim-1).

Aileler yaz aylarında bu bölgede çarşaf ve nevresim satıyor, kış aylarında ise çalışmayıp kazandıkları bu para ile geçimlerini sürdürüyorlardı. Aylık kazançlarının aile başına ayda 3-4 Milyar TL. olduğunu duyduğumda doğrusu biraz şaşırdım. Ancak bu parayı sadece yaz aylarında kazandıklarını, kış aylarında ise herhangi bir gelirlerinin olmadığını beyan ettiler.

Aslında çadır içerisinde yaşam koşulları oldukça basitti. Ortada eski bir kilim ve bir kenarda yer yatakları. Yemek için küçük bir tüp ve birkaç kap kaçak (Bkz. Resim-2). Yemekleri ise basit olarak hazırlanan cinsten. Salata ve et kavurması, ekmek ve çay (Bkz. Resim-3). Sabahları ise peynir ve zeytin yanında yine ekmek ve çay. Bunun dışına nadiren çıkıyorlar.

Buldukları yerde lüksleri akü ile çalışan bir ışık, bir cep telefonu, bir araba ve bir radyo. Eğitim seviyelerini öğrenmek istediğimde şaşırtıcı sonuçlar alıyorum. Hemen hemen hepsi okula gitmemiş veya çok az devam etmişler. “Bir yerde okula gidecek kadar çok kalmıyoruz” cevabını veriyorlar. Devamında “Ama okuma biraz biliyoruz.” diyorlar. Denemek için bir kitap, gazete vs. aradığımızda, “Şuralarda bir kitap vardı.” diyorlar ama bütün aile aramasına rağmen bulunduğumuz mekanda maalesef böyle bir şeye rastlayamıyoruz (Bkz. Resim-4).

Çadırdaki iki ve dört yaşlarında bir kız ve bir erkek çocuk bulunuyor (Bkz. Resim-5). Elbiseleri biraz kirlidir. Tabii bütün aile üyeleri gibi banyo yapma imkanını sık sık bulamıyorlar. Yemek ve içmek için ihtiyaç duyulan su çıktığında, kişi başına su tüketiminin çok az olduğu ortada. Çadırdaki erkek çocuk top oynamayı seviyor. Bu onun belki de tek oyuncağı. Kız çocuk ise bebek ve tokalarını seviyor (Bkz. Resim-6-7). Yemek zamanı geldiğinde elleriyle yemek yemeye başlıyorlar.

Evin küçük oğlu çok utangaç. Annesi onun zeka özürünü söylüyor (Bkz. Resim-8). Aslında çocuk normal gözüküyor. Tedavi görse belki düzelebilecek. Büyük oğlu ise evli. Karısı on altı yaşında, imam nikahlı ve üçüncü karısı (Bkz. Resim-9). Öncekilere ne oldu diyorum, gülerek cevap veriyor. “Birincisini tren gırçtı, ikincisini ben kovdum bu üçüncüsü”. “Bunu da kovacak mısınız?” diye sorduğumda, “belki” diye

gölerek cevaplıyor. Genç gelin benden arka bularak söze karışıyor. ”Abi bu beni de kovacaktımış.” Aslında bu şikayet bir bakıma onun çaresizliği.

Konuşmalarımız sırasında onların gelenekleri ile ilgili de bazı bilgiler ediniyorum. Çingenelerde tuzlama geleneği var. Temiz bir kabın içerisinde tuz eritiliyor. Bir yemek kaşığı tuz atılıyor. Fazla atılırsa çocuğu yaktığı söyleniyor. Bunun amacı yazın tenin kokmasını önlemek. Çocuğun ağzının içine kadar her yeri bu tuzla yıkanmaktadır. Çocuk tuzlu su ile bir gün kalmakta ve ikinci gün yıkanarak temizlenmektedir. Tuzlamanın amacı kokmayı önlemek ancak yapılacak bir iş daha var, çocuğun teninin yumuşak olması. Bunun için çocuk helva ile ovalandıktan sonra bir süre öyle kalıyor, sonra yıkanıyor.

Bu arada komşu çadırdan bir kadın oğlu ile birlikte geliyor ve sohbe katılıyor (Bkz. Resim-10). Oğlu askerden yeni gelmiş. “Zor bitirdi” diyor. “Aslında firar etti ama ben şikayet edip çadırda yakalattım”. Askerden dönen çocuk aslında askerliği sevdiğini ancak biraz sıkıldığını söylüyor. “Aslında çadırda yorganların hizasında yatıp iyi saklanmışım. Yakalanmam mümkün değildi. Sonradan anladım ki annem beni yakalatmış. Neyse iyi oldu, bu görevimizi de bitirmiş olduk”.

Akşama doğru dışarıdan grubun diğer üyeleri beni sohbe davet ediyor. Bakıyorum ki sofraya kurulmuş, peynir ve karpuzlar hazır (Bkz. Resim-11). Yaşlı bir adamla birlikte bizim askerden yeni dönen genç rakı içiyor. Diğerleri içmiyor. Aslında biraz şaşırtıcı. Neden onların içmediğini sorduğumda, saygıdan içilmediğini öğreniyorum. Meğer bu yaşlı adam bu obanın tetikçisi olarak dört kişiyi öldürdüğü için hapis yatmış ve hapisten yeni çıkmış. Herkes ona saygı gösteriyor ve bütün ihtiyaçları diğerleri tarafından karşılanıyor. O çalışmıyor ve hiç kimse onun yanında içmiyor. Şaşıyorum ama, şaşırtıcı olan kimse içmiyorken bizim genç nasıl içki içiyordu. Soru anında karşılığını buluyor. “O gelecek için yetişiyor” (Bkz. Resim-12). Onun gelecekteki tetikçi olduğunu böylelikle öğreniyorum.

Genç kendisine değer verildiği ve böyle bir göreve seçildiği için mutlu. Onlara bunun doğru olmadığını ve bu gencin hayatını hapislerde sürdürmesinin ona karşı bir haksızlık olduğunu söylüyorum. “Töre” diyorlar. Evet cehaletin doğurduğu bir töre.

Ancak bir şey daha var ki o da araştırmada objektif olmak tarafsızlık manasında gelmiyor (Bernard, 1995:153). Böyle bir şeyin doğru olmadığını onlar da kabul ediyor.

Onlara “ne durumda birini öldürürsünüz” diye sorduğumda, “kendilerine ve namuslarına zarar vereni, kahpelik yapan kadını, ihanet edeni” gibi cevaplar alıyorum. Anlatıyorlar, ben her dakika yeni birşeyler öğrenmeye devam ediyorum. Kendilerince kuralları var. Örneğin; buldukları yerden ve komşularından herhangi bir şey çalanı hemen gruptan uzaklaştırıyorlar. Bunun en başta gelen sebebi, eğer bir şey çalarlarsa çevreden şikayet ediyorlar ve bütün grup o bölgeden ayrılmak zorunda kalıyordu. Yani grup genel yararı için bireyi feda ediyordu.

Görüşmelere devam ederken etraftan gelen kokular, sağlıksız akan ve bataklığa dönen sular bu grubun ne kadar sağlıksız koşullarda yaşadığını gösteriyordu. Onları rahatsız eden tek şey etraftan şikayet edilip yerlerini terk etme korkusuydu. “Bizde Türk ve Müslüman’ız. İçimizde cami imamı var ama neden şikayet edildiğimizi bir türlü anlayamıyoruz. Bizim kime zararımız var ki?” diyorlar.

Bu grupta daha sonra değişik zamanlarda görüşmeler yaptım ve izinlerini alarak fotoğraflar çektim. Bu araştırmalarda Çingene, eğitim, kimlik, kadın, aile ve çocuk ilişkilerini ortaya çıkarmaya çalıştım (Bkz. Resim-13,14).

4.4. İstanbul Grubu:

Araştırma yapmak üzere değişik bir grup ararken, bu gruba İstanbul’da görev yapan bir arkadaşım vasıtasıyla ulaştım. İstanbul ili, Eyüp ilçesine bağlı bir belde bulunan Çingene grubu ile araştırma yapmadan önce Eyüp Kaymakamlığı ile buna bağlı resmi kurumlarla görüşerek belde hakkında şu bilgileri topladım:

4.4.1. Beldenin Tanıtımı:

Belde 1422 yılında kurulmuş olup, 1993 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile belde olmuştur. Beldenin hane sayısı 2197’dir. Erkek nüfusu 2998, kadın nüfusu 3103 olmak üzere toplam nüfusu 6107’dir. Beldede sadece bir merkez mahalle muhtarlığı vardır, mezra yoktur (Beldenin bulunduğu yerin haritası için Bkz. Ek-E).

Beldede ikamet eden halktan dışarı göç yoktur. Ancak inşaat alanlarının çokluğundan yaz aylarında özellikle Doğu Anadolu bölgesinden gelen göçler nedeniyle nüfus %50 oranında artmaktadır. Belde tarihinde herhangi bir önemli toplumsal, sosyal ve siyasi bir olay meydana gelmemiştir. Belde nüfusuna kayıtlı olup dışarıda ikamet eden yoktur. Belde nüfusuna kayıtlı olmayıp beldede ikamet eden kişi sayısı 1100'dür. Belde belediyesinde kırk sekiz personel, sağlık ocağında bir doktor, bir sağlık memuru, iki hemşire, iki ebe, bir hizmetli olmak üzere toplam elli beş kamu görevlisi bulunmaktadır.

Bölgenin tamamına yakın kısmı ağaçlarla kaplı ormanlık bir alandır. Belde sınırları içerisinde akarsu olmayıp, 1 adet DSİ sulama göleti mevcuttur. Belde sınırları içerisinde demiryolu, denizyolu ve havayolu mevcut değildir. Beldede iki ilköğretim okulu mevcut olup, kadın nüfusun %87'si, erkek nüfusun %90' okuryazardır. Beldede tüm hanelerde telefon mevcuttur. Belde halkının büyük kısmı Karadeniz bölgesinden gelerek bölgeye yerleşenlerden oluşmaktadır. Az sayıda doğu kökenli vatandaşlarımız mevcuttur. Halkın tamamı Müslüman'dır ve Türkçe konuşmaktadır. Belde halkı Yugoslav ve Bulgaristan göçmenidir. Ancak, şu andaki nüfusları Karadeniz ve Doğu kökenli vatandaşlarımıza nazaran azınlıkta kalmıştır. Göçler nedeniyle belde kozmopolit bir yapıya sahiptir.

Beldede büyük çapta ticaretle uğraşan kimse yoktur. Küçük çaplı market, nalburiye, lokanta gibi işletmeler bulunmaktadır. Beldede sanayi işletmesi ve maden ocağı, turistik tesis, otel, motel ve pansiyon bulunmamaktadır. Beldede sekiz adet dernek ve üç adet inşaat şirketi bulunmaktadır. Beldede özellikle hafta sonları piknik yapmaya gelenler nüfus hareketlerini ve ticari hayatı canlandırmaktadır.

Beldede ekim arazileri zamanla çoğalan inşaat sektörü ve ekim arazilerinin yüksek fiyata parsellenip satılmasıyla yüksek fiyata alıcı bulmakta ve azalmaktadır. Arazinin %10'u ekim amaçlı kullanılmaktadır. Beldede kış aylarında seracılık yapılmaktadır. Beldede üç adet mandıra bulunmaktadır. Beldede 200 adet manda, 39 adet büyükbaş hayvan mevcut olup toplamı 239 adettir.

Beldedeki halk çoğunlukla inşaat sahasının çok olması nedeniyle inşaatlarda ve İstanbul'da bulunan özel şirketlerde çalışmaktadır. Erkek nüfusun %13'ü, kadın nüfusun %50'si işsizdir. Genelde erkek nüfus iş aramakta ve geçici işlerde çalışmaktadır. Beldede 1990 yılından itibaren yerleşim alanı inşaatlarının başlaması nedeniyle yoğun bir işçi göçü yaşanmıştır. Beldenin bir bölümünde maddi durumu oldukça iyi sayılabilecek vatandaşlarımız yaşamaktadır. En çok işlenen suçlar: Darp, evden hırsızlık ve hayvan hırsızlığıdır.

4.4.2. Ailenin Tanıtılması

Araştırma yapacağım grupla ilk tanışmamız gayet ilginçti. Araştırma yapma isteğimi söyleyip kendimi tanıttınca ilk başta biraz çekingenlik ve korku vardı. Bunun nedenini daha sonraki görüşmelerimizde bu gruplarla aramızda güven ortamının oluşmasından sonra daha iyi anladım. (İstanbul'da araştırma yaptığım gruba ait resimler için Bkz. Ek-G).

Öncelikle Çingenelerin yaşadığı mahalleye gidip uygun bir grup aradım. Bunun öncesinde Çingene çocuklarının da okuduğu bir okula giderek yetkililerle görüştim ve amacımı onlara anlatarak çocukların eğitim durumları hakkında bilgi aldım, çocuklarla görüştim, sınıf ve laboratuvarlarını ziyaret ettim, resimler çektim (Bkz. Resim- 1, 2).

Müteakiben çevrede dolaşırken apartmanların arasında kalmış eski iki katlı bir ev dikkatimi çekti. Sanki bu ev çevresini saran bütün bu beton yığınlarına karşı kaybedeceğini bile bile tek başına direniyor gibiydi (Bkz. Resim-3). Hemen evin avlusundan içeri girdim. Ev sahipleri bahçede oturuyordu. Yaşlı bir karı koca, iki oğlu, gelinleri ve bir akrabaları. Biraz da çekingenlikle beni karşıladılar. Kendilerine sadece misafir olduğumu ve müsaade ederlerse bir görüşme yapmak için geldiğimi söyledim. Başta inanmak istemediler ve benim mutlaka bir şey olduğum için geldiğimi söylediler. Onlara göre bir şey olmadan herhangi birisi kendi yanlarına gelmezdi. Gerçek niyetimi anlayınca sohbet ortamı başladı. Hemen bakkaldan bisküviler alındı, çay demlendi. Sohbetimiz esnasında baba, kendilerinin Çingene olduğunu uzun yıllar önce buraya geldiklerinden bahsetti.

Ev hazine arazisi üzerine kurulu olarak yıllar önce satın alınmış ve tapusu sonradan verilmişti. Ancak çevrelerini saran bloklaşma yığına yakında onlar da ayak uyduracaklardı. Evin yanındaki küçük binalarda hayvan besliyorlardı ve belediyenin sağlık koşullarına uyulmadığı için yakında bu şekilde hayvan beslenmesine izin vermeyeceğini söylediler. Bu binalarda aynı zamanda iki adet at besleniyordu. Aile taşımacılık yaparak ve ineklerinin sütünü satarak geçimini sağlıyordu. Önceden mevcut dört deve kısa bir süre önce satılmıştı. Aile bu develerle Kurtuluş dizisinde rol almıştı (Bkz.Resim-4). Aileye ait olan iki otomobilin evin önünde durması, ekonomik durumlarının hiç de fena olmadığını gösteriyordu.

Onlara göre devlet görevlileri ancak bir suç işlenmesi durumunda gelirdi ve şimdiye kadar bunun haricinde kimse kendilerini ziyarete gelmemişti. Bu nedenle bana her ne istersem kendilerine sorabileceğimi söylediler. Mülakat esnasında çocukların annelerine olan aşırı saygıları dikkatimi çekti. Bir de bana evlerini gezdirmeleri esnasında habersiz gelmeme rağmen evlerinin her köşesinin aşırı temizliği.

Çocuklardan birisi hapisten yeni çıkmıştı. Gayet samimi ifadelerle hapiste yatmanın zorluklarından ve gerçek hayatı hapiste tanımış olmaktan bahsetti. Bu arada bana hapiste yaptığı bir tabloyu hediye etti (Bkz. Resim-5). Çini üzerindeki motiflerin anlamını sordum. "Zaten bedenimiz tutsaktı, şimdide ellerimiz tutsak" şeklinde açıkladı. Uzun askerlik anıları ise sohbetin diğer konusuydu. Bu görüşmede Askerlik hizmetinin onların yaşantısında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu bir kez daha anladım.

Görüşme sonucu evde küçük çocuk bulunmadığından bizimle birlikte bulunan akrabalarından biri olan Erdoğan'a, çocuğunun olup olmadığını sordum. "Evet" cevabını alınca ve dört adet çocuğun yaşlarını da öğrenince derhal ondan bana yardımcı olmasını istedim. Seve seve yardım edebileceğini söyledi ve onun evine gitmek üzere diğerleriyle vedalaşıp ayrıldık.

Erdoğan'ın evine geldiğimizde birinci katta olan evinin kapısı açıktı ve bu eve de habersiz gelmemize rağmen pırl pırlırdı. Bu aileyi bulmama o bölgedeki karakolda görevli olan bir arkadaşım yardım etmiş ve benimle birlikte oraya gelmişti. Arkadaşım

resmi üniforma giyiyordu. Üst kattaki Kastamonulu komşularında bulunan evin hanımı koşarak nefes nefese aşağı indi. Kocasının yanında bizi görünce hemen “ne oldu” diye sordu. Meğerse aklına ilk gelen büyük oğlunun herhangi bir suç işlediği için gelmiş olabileceğimiz ihtimaliymiş. Gerçek niyetimizi öğrenene kadar uzun bir süre de inanmak istemedi. Ancak daha sonra o da bize ne zaman istersek yardımcı olabileceğini söyledi.

Kastamonulu olan komşularıyla olan ilişkileri gerçekten örnek teşkil edecek nitelikteydi. Hemen hemen her sorunu birlikte paylaştıklarına şahit olduk. Çingeneler onların kiracılarıydı. Kiracı olmalarına rağmen onlara yardım ediyor ve kışlık odunları da ev sahibi tarafından karşılanıyordu. Daha sonra İstanbul’da bulunduğum altı ay süresince bu aileleri çeşitli defalar ziyaret ettim ve yaşantılarını izledim. Her gidişimde biraz daha fazlaca yakınlaştığımız bu ailelerin gerçek yaşantısını da bu suretle öğrenme ve onları daha iyi anlama fırsatı buldum (Bkz. Resim-6).

4.4.3. Hayat Hikayeleri:

Başlangıçta çalışmalarım esnasında değişik teknikleri kullanmayı planlamıştım. Bu tekniklerden birisi de hayat hikayeleriydi ve bunu İstanbul’da araştırma yaptığım bu aile ile gerçekleştirme imkanı buldum. Bizlere Çingenelerin yaşantısı hakkında fikir verebilecek olan bu görüşmelere ait elde edilen bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Aile Bireyleri:

- Anne: Birsen, 39 yaşında.
- Baba: Erdoğan, 33 yaşında.
- Küçük erkek çocuk: Samet, 2 yaşında.
- Küçük kız çocuk: Rüküş, 4 yaşında.
- Büyük kız çocuk: Sultan, 10 yaşında.
- Büyük erkek çocuk: Cengiz, 15 yaşında.

Anne :

“Trakyalıyım. Çatalca ilçesinin bir köyünde dünyaya geldim. Küçükken okula gitmek istedim, fakat babam “Büyürsünüz yarın erkek çocuklara mektup yazarsınız” diye göndermedi. Abilerimi de okula yollamadılar, bu yüzden onlar da okuma ve

yazmayı askerde öğrendiler. Ben mektuplarımı arkadaşlarıma yazdırıyordum. Bazı harfleri tanıyorum ama yirmi dokuz harfi bilmiyorum. Rakamları biliyorum ama altı ile dokuzu ayıramıyorum. Telefon edebiliyorum”.

“Ben on beş yaşında evlendim. Eşim o zaman on yedi yaşındaydı ve inşaatlarda çalışıyordu. Su başında tanıştık. Kaçtım. Nedeni ise evde çok baskı vardı. Çeyizim yoktu, sadece bir bohça yaparak kaçtım. Bohçada elbiselerim ile iç çamaşırlarım vardı. Evlendikten sonra Sinop’un Durağan ilçesinin Çöğe köyüne gittim. Eşimin ailesi, babası annesi ve kayınlarım beni, “roman” diye başlangıçta istemediler. Sonra kabul ettiler, imam getirip dini nikah kıydılar. Sonra resmi nikah yaptık.”

“Düğün istemediler. Teyle bir eğlence düzenlediler. Özel bir elbise giymedim. Kapalı bir elbise giydim. Masa örtüsü gibi bir şeydi. Özel dokuma “Sinek çömberi” diyorlar. Ağzı kapatıyor. Konuşmak yasak. Buna “saygı yapmak” diyorlar. Başka bir deyişle gelinlik yapmak. Aslında bana iyi davranıyorlardı. “Çocuğum yedi sene olmadı. Yaşım küçük ondan dediler. Eyüp Sultan’a dua etmeye geldik. İki rekât namaz kıldık ve dua ederek çocuk istedik. İlki öldü. İsmi Şerife idi. Sekiz aylıktı. Durup dururken öldü. “Çocuk nazardan öldü” dediler. Aslında doğacak çocuğumuza Eyüp ismi verecektik, ancak arkadaşım rüyasında görmüş, “Cengiz” dedi ve bizde ikinci çocuğumuza Cengiz ismini verdik. Cengiz’den sonraki üçüncü çocuk ta öldü. Sonraki çocuk Songül erken doğdu, hastahanedede öldü. Eda evde öldü. İki yaşında idi. “Babasından verem mikrobu varmış ve babasından mikrop kapmış” dediler. Korunma hapları aldık ve herkese iğne yapıldı. Tabak, kaşık gibi eşyalar ayrıldı ve bir süre babaya yaklaşılmadı. Sultan ilk eşimden olan son çocuk, Eyüp Sultan’da dua ettikten sonra olduğu için Sultan ismi verilmiştir.”

“Sinop’ta iki yıl kaldım. Eşim askerliği bitirince inşaatlarda amelelik yapmaya başladı. Bu arada İstanbul’a gelerek Büyükçekmece’de kiraya bir eve yerleştik. Kocam Songül’ün doğumundan sonra bir kadınla dost hayatı yaşamaya başladı. Eve geç geldi veya bazı günler eve gelmedi. Sürekli bu kadının evine gidiyordu. Bir gün artık canıma tak dedi. Ben boşanmayı istedim. İlk başta o istemedi ama sonra razı oldu. İlk celsede boşandık. Sonra boşandığım kocam tekrar gelerek beni tekrar almak istedi. “Pişman

oldum” dedi ama ben istemedim. Kız kardeşimin evinde kalıyordum. Evi Çatalca'nın bir köyünde idi.”

“Sonra şimdiki eşimle tanıştım. Kendisinin de ikinci evliliği idi. İlk eşinden çocuğu yoktu. Görücü usulü evlendik (Bkz. Resim-7). Önce dini nikah, ancak sonra resmi nikah yapıldı. Bu eşimden de iki çocuğum oldu ancak bunlarda zor oldu. Eyüp Sultan'a sık sık gittik. Çocuklar olduktan sonra da hala zaman zaman gidip dua ediyoruz. Ancak geçim zorluğu yüzünden çocuk istemiyoruz ve korunuyoruz” (Birsen Hanım, 1963 doğumlu, Ev Hanımı).

Büyük Çocuk:

On beş yaşındayım. Babamı görmek istemiyorum. Şu anda evli ve Sultançiftliğinde oturuyor. Ben Romanım, babamı görmek ve kabul etmek istemiyorum. Babamın ailesinin yanında kaldım ve onunla birlikte ilkokulu bitirdim. Ancak bir gün babam tekrar evlenmek istedi. Kadın duldu ve bir kızı vardı. Babamdan da bir erkek çocuğu oldu. Aslında kadın da bizi istiyor ancak özellikle ben üvey kız kardeşim ile anlaşamıyordum. Nedeni ise yalan söyleyip babama beni dövdürtüyordu. Babamın yanında bana iyi davranırdı ama o olmadığı zaman bana eziyet çektirirdi ve döverdi. Ancak iki yüzlü davranıp babama yalan söylerdi. Babam bana bir türlü bana inanmak istemezdi. Bu yüzden sürekli annemi arardım ve babam kızdığında içerideki odaya gidip tek başına gizli gizli ağlardım. Büyüyünce kaçtım, bu köye geldim ve annemi buldum. Kaçarken minibüs gelmediğinden taksi tutup kaçtım. Babam geldi beni “tekrar göndereceğim” diyerek tekrar götürdü. Bu arada kadın kardeşim Sultan'ı para vererek kandırmış. “Bunlar Çingene” diyerek korkutmuş. Ancak ben kardeşimle konuşup onu da ikna ettim. Onunla birlikte tekrar döndük. Şimdi burada mutluyum (Cengiz, 1987 Doğumlu, İssiz).

4.4.4. Aile Hakkında Diğer Bilgiler:

Çocukların bir kısmı hastahane de bir kısmı evde doğdu. Eve ebe geliyor. Doğumdan önce bezler hazırlanıyor ve çocuk doğunca kundaklanıyor. Paraları olmadığından sağlık ocağına pek mecbur kalınmadıkça gidilmiyor. Çocuk doğunca hazırlanan küçük hediye paketleri fakirlere dağıtılıyor.

Samet olunca hastahaneden 220 milyon hesap çıkarmışlar, 80 milyonları varmış. Anne “Eşten dosttan para toplayıp zar zor çıkardık” diyor. Kendi kendilerine iğne yapıyorlar. Babanın böbreğinde taş var. Çocukların gözleri kayık ve hepsinde hastalık var. Aile reisinin (Erdoğan) yüzü üç yaşında iken yandığından iz kalmıştır. Üşüdükleri için sobanın içine gaz lambasından gaz dökmüşler ve soba alev aldığında yüzü yanmış. Yeşil kartları var. Devlet hastahanesi ücret almıyor. İlacı parayla alıyorlar bu yüzden paraları yettiği kadar ilaç alıyorlar veya yazılan ilaçlardan fiyatı düşük olanları alıyorlar.

Tuzlama geleneği var. Çocuk baygın gelince soğuk suyun altına tutuluyor. Genelde çeşmenin altına tutuluyor ve kışına vuruluyor. Hastahanedeki doğarsa hemen tuzlama yapılmamaktadır. Tuzlama mutlaka evde yapılıyor. Temiz bir kabın içerisinde tuz eritiliyor. Bir yemek kaşığı tuz atılıyor. Fazla atılırsa çocuğu yaktığı söyleniyor. Bunun amacı yazın teni kokmasını önlemek. Çocuğun ağzının içine kadar her yeri bu tuzla yıkanmaktadır. Çocuk tuzlu su ile bir gün kalmakta, ikinci gün yıkanarak temizlenmektedir.

Kendilerince dini inançları var. Cengiz camiye gitmiyor ama oruç tutuyor. Sultan oruç tutuyor. Baba oruç tutuyor, teravih namazına gidiyor. Cuma akşamı kesinlikle içki içmiyor. Nedenini “O gün içilmez günah” diyor ama nedenini tam olarak açıklayamıyor. “Cuma akşamı içilmez. Perşembe akşamı içilmez.” diyor. Ölüler için kuran okutuluyor. Hepsi “Elhamdülillah Müslümanız” diyorlar. Erdoğan, bayram günleri erken kalkıyor, önce ahıra gidiyor. Oradan gelip Bayram namazına gidiyor. Evdekilerle bayramlaşıyor, sonra abilerine ve ablalarına bayramlaşmaya gidiyor. Küçükler büyüklere gitmektedir. O gün anne dadlı (tatlı) yapıyor ve daha güzel yemekler hazırlıyor. Herkes birbirine “Nice bayramlar” dileklerinde bulunuyor. Muhabbet ediliyor. Eski bayramların güzelliğinden bahsediliyor. Örneğin “Kara lastik giyerdik, hepsi geldi geçti” gibi.

Ölüler camide veya evde yıkanıyor. Yedi gün evde akşamları kuran okunuyor. Anlattıklarına göre; kırk ve elli ikisinde mevlit okunuyor. Kırk gün eğlence olmaz ve televizyon seyredilmez. Elli ikisinde camide mevlit okutulur. Çünkü, bu gün burnunun düştüğüne inanılmaktadır. Bu törenlerde şeker ve lokum dağıtılır. Ayrıca etli yemek ve

pilav dağıtılmaktadır. Bazıları camide değil, evde yapıyor. Senesinde camide yasin okutuluyor. Mezara gidip dua ediliyor. Otlar temizleniyor, çiçek ekiliyor, sulanıyor, Elham ve Kulfuallahu duaları okunuyor.

Sultan'ın yaptığı resimlerde cami resimleri özellikle dikkati çekiyor (Bkz. Resim-8, 9). Süphaneke duasını biliyor. Korkunca annesinin öğrettiği “Sağıma baktı, soluma baktı. Elli iki melaıke dinime imanıma baktı. Euzü billahimineşşeytanirracim Bismillahirrahmanirrahim” diyor. Cengiz küçükken tatilde bir kampa gittiğini, burada kendilerine çay şeker yardımı yaptıklarını ve sabahları erkenden namaza kalktıklarını söylüyor.

Pek masal bilmiyorlar. Erdoğan ısrarlarımız karşısında abisinin kendisine yıllar önce anlattığı bir masalı anlatıyor. “Adamın birisi inek sağmış sütü bir kaba koyuyor ve bir tilki gelip içiyor. İkinci kez aynı şekilde yapıyor. Üçüncü kez de aynı şeyi yapınca adam tuzak kuruyor ve tilkiyi yakalayıp kuyruğunu koparıyor. Hatasını anlayan tilki özür diliyor ve bir daha yapmıyor.” Ailenin diğer üyeleri hiçbir masal hatırlamıyor ve bilmediklerini söylüyor. Hatırlanan tek masal da uğraş alanları olan hayvanlarla ilgili.

Sultan mani biliyor ve defterine de yazmış (Bkz. Resim-10). Defterde toplam dört mani var. Bunlardan ikisi şöyledir:

Karşıda kavun yerler
Bizde gitsek ne derler
Ne derlerse desinler
Beni yarime versinler.

Hoca geliyor hoca
Elinde sarı bohça
Küçüklüğüme bakmayın
Bende isterim koca.

Ailede ninni bilen yok. “Bizler pek öyle ninni söylemeyiz” diyorlar. Annenin bildiği tek ninni şöyle;

Dandini dandini dasdana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı
Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni.

Sevdikleri şarkıcı ve sanatçılar genelde benzerlik gösteriyor. Düğünlerde darbuka ve gırnata çalınıyor. Hepsi “Subaylar” isimli bir grubun hayranı. Şarkı sözleri genellikle diğer şarkı sözlerinin yeniden yazılmış biçimlerinden oluşuyor. (Bu gruba ve şarkı sözlerine ait ayrıntılı bilgi için Bkz. Resim- 11-17).

Babanın sevdiği şarkılar genelde arabesk. Nilüferin bütün şarkıları, Müslim Gürses, İbrahim Tatlıses, Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur favorileri. Büyük erkek çocuk, arabesk dinlemeyi seviyor. Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay, İbrahim Tatlıses, Müslim Gürses ve Muazzez Ersoy sevdiği şarkıcılar. Cüneyt Arkın ve Karate filmlerini seviyor. Sultan “Şaban filmlerini seviyorum” diyor. Kemal Sunal’a bayılıyor. Cengiz karate filmlerini seviyor. Anne Rozalinda dizisini evde takip ediyor. “Gavur dizisi” diyor. O başlayınca işi bırakıyor ve çayı demliyor.

Anne; Kibariye, Sibel Can, Cengiz Kurtoğlu ve Müslim Gürses dinliyor. Cugiliyi’de beğeniyorlar. “Sibel Can bizden ama aslımı gizliyor” diyor. “Güllü ve Kibariye gizlemiyor ve açık sözlü” diye nitelendiriliyor. “Türkan Şoray, Nazan Şoray ve Adnan Şenses’te bizden Savaş Ay Çingene değil” diye açıklama yapılıyor.

Erdoğan pek oyun bilmediğini ama çay karşılığı elli bir ve okey oyunlarını ara sıra oynadığını söylüyor. Çocuklar oyunları genelde okulda öğrendiklerini beyan etmektedirler. Cengiz okulda tiyatroya gitmiş. Tellerden arabalar yapıyormuş. Saklambaç, uzun eşek, evcilik bildiği oyunlar. Sultan çocuğa bakıyor. Evcilik, ortada sıçan, dokuz taş, saklambaç, yakalamaca oynuyor.

Okul ve eğitim ile aralarının pek iyi olduğu söylenemez. Sultan babasının yanında ilk okul ikinci sınıfa kadar gitmiş ancak buraya gelince tekrar ikinci sınıfa başlamış. İngilizce zayıf, matematik orta, çıkarma toplama gibi işlemleri tam olarak bilmiyor. Çarpım tablosunda üçlerin yarısına kadar biliyor. Sultan ilkokuldaki öğretmenini seviyor. Şimdiki İngilizce öğretmenini dövdüğü için sevmiyor. “Ders o dövdüğü için kafama girmiyor” diyor. Fen öğretmeni tokat atıyor. Resim dersini seviyor. 23 Nisanda

yürüyüşe katılıyorlar. Sultan “Atatürk yurdumuzu düşmanlardan kurtardı. Kurtarmazsa biz olmazdık.” diyor.

Cengiz “Matematik dersinden hep sıfır alıyordum ama yine öğretmenim orta veriyordu, öteki dersleri fena değildi” diyor. Üçüncü sınıfa kadar iyi, ancak dört ve beşinci sınıfları zar zor bitirmiş. Diploma almış ama okuldan gidip almadığını söylüyor. Ondan sonra da kendisi okumak istememiş. Cengiz “okula giderken arkadaşım yoktu. Bir tek Ali vardı ve hasta idi. Ali Karadeniz kökenliydi. Onunla geziyor ve bazen birbirlerinin evinde kalıyorduk. Şimdi irtibatı kaybettik. Herkesle konuşmazdım. Ayırım vardı genelde çocuklar sen Çingenesin derlerdi. Sinirleniyordum ve kavga ediyordum. Bazen dayak yediğim de oluyordu.” Sultan ise tam tersi birçok arkadaşı var. Şimdiki komşularının çocukları gelip gidiyor “ayırım çok değil” diyor.

Akrabalarının kızı Dilek çok zeki ve okul birincisi. Bütün duaları ezbere biliyor. Öğretmenlerini seviyor. “Selanik’ten geldik” diyor. Polis olmak istiyor. Babası çok içki içiyor ve ona “İçme” diyor. “Polis olunca babamı tutuklayıp hapse atacağım” diyor. Dayısını suçluyor ve ona kızınca “Ben senin gibi karakola gitmedim” diye kızdırıyor.

Anne ve babanın bilgileri oldukça zayıf. İsmet İnönü kim diyorum “İmparator” diyor. Hazreti Muhammet’i sorduğumda “Peygamber” diyor. Fatih Sultan Mehmet kim? diye sorduğumda baba bilemiyor, anne ise bir süre düşündükten sonra “O da peygamber değil mi?” diye cevaplıyor. Tarihi olayları sorduğumda nereden geldiklerini pek hatırlamıyorlar. “Kendimizi bildik bileli buradayız” diyorlar.

Yemekler genellikle yağlı (Bkz. Resim-18). Kolay hazırlanabilen yiyecekler tercih ediliyor. Yemeklerde et ağırlıklı ve çeşit az. Yiyecekler iyice yıkıyor. Birsen hanım Sinop ilinde kaldığı sırada öğrendiği bazı yemekleri zaman zaman yapıyor ama çocuklar pek beğenmiyor. Samet dışarıdan süt içmiyor. İki yaşında hala annesini emiyor. Bir yaşından beri çorba içmeye başlamış. Büskivi, meyve suyu ve gofreti seviyor. Büyük çocuk hep yemeklerini evde yiyor (Bkz. Resim-19).

Evlenme gelenekleri ilginç. Kızlar genellikle sevdiğini söyleyemiyor, erkek söylüyor. Çekingen olan ise yine erkek. Evlenmeden önce gizlice konuşuyorlar.

Nişanlıların yalnız başına bir yere gitmesine izin verilmiyor, genellikle yanına bir erkek çocuk veya ablası veriliyor. Yeğeni nişanlı ama kendi evlerine bile evlenmeden getiremiyor. Aileler vermezse kız genellikle kaçıyor. Evlenmeleri için kızlık şart. Kızlığının bozulması durumunda evlenmelerine izin verilir. Ama bu durumu çevre ayıplıyor. Bazen evlenmelerine bu durumda da izin verilmeyip karakola şikayet için gidenler de oluyor. Durumu iyi olanlar gidip istiyor.

Kavgalar çok oluyor. Kadınlar genelde birbirinin saçını yoluyor. Çocuklar sık sık dövüşüyor. Bazen silahlar çekilebiliyor. Erdoğan bıçak taşımaktadır. “Çevre ile tartışmalar oluyor, gerekebilir.” şeklinde beyan ediyor. Olaylar en çok düğünde kavga, adam yaralama veya vurma şeklinde gerçekleşmektedir. Amcasının oğlu Celal içki içmiş, güzel bir kıza bakmış, meğerse aynı kıza bir akrabasının oğlu da bakıyormuş. Çıkan tartışmada karşı tarafı yaralamış. İyileşmesine rağmen altı yıl hapis cezası almış. Afla dört senede çıkmış ve içkiyi bırakmış. Hayvanlarla ilgilenmiyor. Celal “Aile hariç biz pek bir araya gelip anlayamayız, bireysellik yaygın, kavga çok. Kavga çok eder, hem de çok içer bizim millet “ diyor.

Dayak atma olayı halen mevcut. Baba hiç dövmüyor ama anne dövüyor. Ara sıra tokat atıyor. Sultan Cengiz’e “Keçi sakallı” dediği için Cengiz onu dövmüş, o da onu “Çilli” diye kızdırıyor. Akrabaları olan ve hapisten yeni çıkan Celal karısını üç kere dövmüş. “Söz dinlemediği için dövdüm” diyor. Kadın çorabı bile ütülüyor. Kocasını “Beni boşayacak” diye şikayet ediyor. “Dövebilir” diyor ama kıskanç. Kendisini bırakıp başka kadınlara gittiği için şikayet ediyor. Zaten dayak yemesi de bu yüzden.

Çingene dili artık unutulmuş yalnızca “Kocakarı” dedikleri amcasının yaşlı karısı biliyor. Yaşlı kadının hapisten çıkan oğlu Celal pek bilmiyor. Celal “Biz pek bilmeyiz, Kuştepeliler bilir” demektedir. Ablaları da bu dili bilmiyor. Kız kardeşinin kocası Çingene olmadığı halde Çingene dilini biliyor ve zeki olan küçük kıza birazını öğretmiş. Küçük kız onların yanlışlarını düzeltiyor ve bana bazı kelimeleri yazdırıyor (Bkz. Ek-H). Amcasının karısı olan yaşlı kadın Çingene diline ait birkaç soru sorunca içeri girip neden öğrenmek istediğimizi sordu. Biraz telaşlı olarak “neden evladım öğrenmek istiyorsun, artık bu devirde böyle şeyler mi kaldı. Ben bile unuttum. Çocuklarıma öğretmedim” diye cevap verdi.

Askerlik Çingenerin hayatında ayrı bir öneme sahip. Askere gönderme törenleri yapılıyor. Askere giderken çalgılar çalınıyor. Koç kesiliyor. Hoca geliyor ve mevlit yapılıyor. İçki yok. İçki sonra grupla içiliyor. Baba askerliğini Elazığ ili Maden ilçesinde yapmış. Askerde günlük tutmuş ve arkadaşlarına bu defterde birer sayfa ayırmış. Bu defterden onun askerlik hakkındaki düşüncelerini, orada yaşadıklarını öğrenme imkanı yanında, arkadaşlarının onun hakkında yazdıklarından da bazı sonuçlara ulaşmak mümkün. Kendisini askerlikte sevdirdiği anlaşılıyor. Bu yazılı belge benim için gerçekten önemli. Çünkü askerliği sevip sevmediği veya arkadaşlarının ona karşı ayrıcalıklı davranıp davranmadığı hakkında en doğru bilgileri bu şekilde kolaylıkla öğreniyorum. Askerlik günlerine ait resimler ve askerlik anı defterinden bazı alıntılar hakkında Bkz. Resim 19-24. Erdoğan, “Askerlik daha iyi, ayırım yapılmıyor. Herkes eşit, komutanlar benim Çingene olduğumu biliyor ve iyi davranıyorlardı. Herkes aynı elbiseyi giyiyor. Zengin ve fakir ayırımı yok. Biz birlikte görevlere çıktık, aç kaldık. Birlikte karların altında üşüdük. Hepimiz orada aile gibiydik. Bir keresinde karakola kar nedeniyle bir hafta ekmek gelememişti. Ben gidip arkadaşarımla yakındaki bir köyden karlar altında ekmek getirdim. Bütün illerden arkadaşlarım var. Onların adresleri var. Bir kısmı ile halen haberleşiyoruz” şeklinde beyan etmektedir (Erdoğan Bey, 1969 doğumlu, Kasap).

Herkes gibi onların hayalleri var. Erdoğan veteriner, anne hemşire olmak istemiş. Cengiz mühendis olmak isterdi. Sultan öğretmen olmak istiyor. Şu anda imkanı olsa Erdoğan bir kasap dükkanı açmak istiyor. Erdoğan 100 milyarı olsa hayvancılık ve kasaplık yapacağını, ev ve araba alacağını söylüyor. Hacıya gitmek istiyorlar. Cengiz “Çok param olsa ev alırım, anne ve babamı tatile gönderirdim.” Diyor ve ekliyor “Araba alırım reno megane alırdım.”

İçkiye düşkünlük var. Karı koca bazen birlikte içki içiyor (Bkz. Resim-25). Bazen gün boyunca içki içiliyor. Nedenini sıkıntıdan kurtulmak, hoşça vakit geçirmek olarak açıklıyorlar. Sıvı içki onlara göre rakı ve şarap. Katı olanlar esrar ve toz.

Fazla olmamakla birlikte moda takip ediliyor. Erdoğan herhangi bir düğüne giderken takım elbise giyiyor. Anne yeni elbise giyiyor. Makyaj yapıyor ve ruj sürüyor. Sultan bir akrabalarının kızının verdiği elbiseyi giyiyor (Bkz. Resim-26). Anne

kesinlikle pantolon giymiyor. Saç kestirmeye berbere gidiyor. Kızlar süsleniyor. Parfüm ve deodorant kullanıyorlar.

Rüküş ve Samet'e doğum günü partisi düzenlenmektedir (Bkz. Resim-27, 28). Mum koyuyorlar. Yakın arkadaşları geliyor. İyi ki doğdun şarkıları söyleniyor. Sultan'ın ne zaman doğduğu bilinmediğinden ona doğum günü partisi yapılmamış.

Ailenin gelir kaynakları kısıtlı. Erdoğan mandırada kasaplık yapıyor ve her ay 150 milyon TL maaş alıyor. Ayrıca özel kesim de yapıyor ve kestiği her hayvan başına 20 milyon TL alıyor. Hayvanları soğuk suyla yıkamaktadırlar. Yoksa hayvanların öldüğü söylenmektedir. "Veteriner bu işi yapmadığı için biz yapmak zorunda kalıyoruz." diyorlar. İki litre su ile hayvan yıkıyor. Erdoğan "Veteriner 150-200 milyon istiyor bu yüzden ben iğne yapıyor, doğum yaptırıyor ve kesiyorum" diyor.

Belirli ölçülerde ev aletlerine sahipler. Ev ve cep telefonları var. Evde müzik seti, fırın, buzdolabı, çamaşır makinası ve televizyon mevcut (Bkz. Resim 29-32). Evler aşırı temiz. Başkasının tuvaletine girince banyo yapıyorlar, suyun yanından geçince "Toz düştü" diye boşaltıp yeniden dolduruyor ve başkasının yaptığı yemekleri "Temiz değil" diye mümkünse yemiyorlar.

Çocukları korkutmak istediklerinde. "Öcü geliyor, köpek geliyor" diyorlar. Babanın en büyük korkusu işsiz kalmak. Erkek çocuk tercih edilmektedir. Kızlar babaya düşkün, erkekler ise anneye. Kız çocuğu okumak istiyor. Evin reisi erkek ve o ne derse o oluyor. "Eskiden kadın çalışıyor ve erkek onun kazandığını yiyordu, şimdi durum değişti" diyorlar.

Erdoğan'ın babası tekrar evlenmemiştir. Çünkü kızı var ve o bakıyor. "Bakmasa evlenirdim" diyor. Erdoğan ilk eşinden boşanınca birlikte çekti oldukları resimden eski karısının bulunduğu bölümü yırtmış (Bkz. Resim-33). Çocukların babasını görmesine mani olmuyorlar ancak çocuklar babalarına gitmek istemiyor. Aile sık sık küçük çocukları ile birlikte Eyüp Sultan'a gidip dua ediyor (Bkz. Resim 34-36). Samet top oynamayı çok seviyor, babasının sigarasını yakıyor ve içki bardağını dolduruyor (Bkz. Resim 37-38). Hıdırillez kutlanıyor. Akşamları ateş yakıp üzerinden atlıyorlar. Çocuk

sigara yakıyor içki dolduruyor. Utangaç. Babasını hep yanında istiyor. Severken çocuğun poposunu öpüyorlar. Beldede oldukça zenginlerin oturduğu bir bölge var (Bkz. Resim-39). Beldede çocuk geliştirme merkezi mevcut ve tinerici ve sokak çocuklarına hizmet veriyor. Onlara göre Çingene yerleşikler, çiçekçiler (Bkz. Resim-40) ve çöp toplayıcılar olarak üçe ayrılıyor. Çiçek toplayıcılar aşağı bir grup kabul ediliyor ve küçümseniyor. Aile albümünde Erdoğan'ın sünnet töreninde deve üzerinde çekilmiş eski bir resmi var. Deve Türk bayrağıyla süslenmiş (Bkz. Resim-41).

4.4.5. Bir Düğün:

Çingeneerde düğün evlilikte önemli bir olaydır ve çeşitli işlevleri vardır. Müzik, oyun, eğlence, sohbet, seyretme gibi birçok serbest zaman etkinliklerine yer vererek insanların hoşça zaman geçirmelerine yardımcı olma yanında, sosyal kaynaşmayı pekiştiriyor, insanların yeteneklerini göstermelerine yol açarak psikolojik yönden doyum sağlıyor. Aynı zamanda yaşamı zenginleştirerek, tek düzelikten kurtarıyor ve müzisyenlik gibi bazı mesleklerin ortaya çıkmasına neden oluyor.

Bu konunun araştırılması maksadıyla, 01 Haziran 2002 tarihinde İstanbul'da yapılan bir düğün törenine katılarak inceleme yaptım. Düğün cadde üzerinde gerçekleşti. Burada anlayamadığım ilginç geleneklerle ilgili olarak sorular sorarak konuyu aydınlatmaya ve bu önemli töreni kayıtlara geçirerek geleceğe taşımaya çalıştım.

Bu tören esnasında tespit ettiğim hususlar aşağıda sunulmuştur;

Cumartesi günü başlayan tören Pazar günü gelinin alınması töreni ile sona ermiştir. Düğünde hem davul çalınmış hem de Çingenele özgü olarak bilinen müzik aletlerinin bulunduğu bir orkestra üyeleri katılmıştır. Düğünde "Subaylar" adıyla bilinen bir grubun parçaları söylenmiştir. Grup "Subaylar" isimli daha önceden Ordu'da Astsubay olarak görevli olup ayrıldığı söylenen elemanlarca kurulmuş olup, inceleme yaptığım İstanbul Çingenele arasında en popüler müzik grubudur. Grubun iki kaseti vardır. Gruba ait şarkıların sözleri Ek-L'de sunulmuş olup düğün süresince 4-5 parçadan oluşan bu şarkılar sürekli olarak tekrarlanmıştır. Bu şarkılar sözleri değiştirilmiş parçalardı. Ayrıca Türk halk ve sanat müziğinden eserler de söylenmiştir.

Müziklerde ritim hep aynı şekilde tekrar etmiştir. Düğün evlerin önündeki yolda yapılmış ve düğün esnasında araçların geçişi devam etmiştir. Araç trafiği zaman zaman düğün sakinleri tarafından engellenmiş, hatta yoldan geçerken kaza ile yolun ortasında oturan bir düğün sakinine çarpan bir taksi sürücüsü tartaklanmıştır. Düğünde düzeni sağlamakla görevli olanlar kollarına kırmızı renk bir bandaj takmışlardır. Düğünlerde kurallara uyulmadığı ve sık sık kavga çıktığı için düzeni sağlamak adına bu tür görevlilerin oluşturulması geleneği ortaya çıkmıştır.

Düğünde yemek verilmeyip, sürekli olarak Çingenele özü sitilde roman havası diye isimlendirilen oyunlar oynanmıştır. Oyunlarda zaman zaman bu stilin dışına çıkıldığı ve geleneksel Türk oyunlarındaki gibi ellerin kaldırılıp, parmakların şıklatılmasıyla oyuna devam edildiği de görülmüştür. Müzik dinleme alışkanlığının olmadığı, müziğin sadece oyun amaçlı düşünüldüğü izlenimi edinilmiştir. Müzik başlayınca oynamaya başladıkları, bitince anında durdukları görülmüştür. Pistte sürekli bir oyun oynayan grup bulunuyor ve oyuncu değişikliği gruplar halinde gerçekleşiyordu. Oyun oynayanlar birbirinden tamamen bağımsız hareket ediyorlardı.

Evli ve yaşlı kadınlar etek giyerken, gençler ve bekarların pantolon giydikleri dikkat çekmiştir. Düğünde modern giyimli olanlar yanında geleneksel giysileriyle olan davetliler de vardı. Modern giyimli ve profesyonel olarak dans eden genç bir kız tarafından özel dans gösterisi yapılmıştır. Bu kız düğün sahibinin akrabasıdır ve düğüne özel olarak çağrılarak dans etmesi istenilmiştir. Bu kız akrabaları olduğu için düğünü şerefleştirmiş ve para almadan düğünde dans etmiştir. İlerleyen saatlere kadar gelin ortaya çıkmadı ve davetliler oynadı. Gelin beyaz bir gelinlikle, yalın ayak ve diğerlerinin yaptığı köprü altında, erkek kardeşi ile birlikte meydana çıktı. Bu arada iki genç elinde meşale taşıyordu. Gelinin elinde takı çantası ve bir sepet vardı. Sepette bulunan şekerleri etrafa attı. Bu arada geline davetliler tarafından çiçekler (gül) atıldı. Gelin meydana gelir gelmez, hemen herhangi bir çekinme olmadan kendi kendine oynamaya başladı ve düğün sonuna kadar sürekli oynadı. Gelinin oynamasına zaman zaman akrabaları da katıldı. Bu esnada gelinin erkek kardeşi ile kız kardeşleri de vardı. Zaman zaman geline ve oynayanlara üzerlerinden çevrilerek para yapıştırıldı veya

üzerlerine para atıldı. Bu paralar toplanarak çalgıcılara verildi. Paraları kendileri için toplayan çocuklar uyarıldı. Düğün esnasında anneleri oynarken çocuklar onlara engel olmuyor, ya oyuna onlarda katılıyor veya kenarda bekliyorlardı.

Düğünde yüksekçe bir yere Türk bayrağı asılmıştı, ayrıca çocuklar arasında Türk bayraklı tişört giymiş olanlar vardı. Oğlan evi kına yakmaya bir tepsi ile geldi. Onlar gelince pisti işgal ederek oynamaya başladılar. Gelin “A” takımı dedikleri yakın erkek akrabalarıyla meydana davet edildi ve birlikte oynadılar. Gelinin daha sonra misafir gelen bir grup erkekle sahneye davet edildiği ve oyun oynadığı görüldü. Bir süre sonra gelin elbise değiştirdi. “Yılan Dansı” yapmak üzere Hint Kıyafetlerini andıran bir elbise ile meydana davet edildi ve bu dansı yaptı. Bu esnada ayakkabılarını çıkarıp attı ve tek başına oynadı. Gelin bu sırada ağzında sakız çiğniyordu. Sakız çiğneme olayının kadınlar ve kızlar arasında çok yaygın olduğu bu düğünde görüldü.

Bir süre sonra tekrar kıyafet değiştirdi. Bu seferki kıyafeti dansöz kıyafetine benziyordu. Meydana çıkarak tekrar oynadı, bu esnada ağzında yine sakız vardı. Rahat tavırlarla oynadı ve ortadan tekrar kayboldu. Tekrar geldiğinde üzerinde ince askılı, abiye tabir edilen bir elbise vardı ve bir süre de onunla dans etti. Tekrar değişime giderek bu sefer pijama ile dansa başladı. Oynadıktan bir süre sonra kına merasimi için ortaya oturtuldu. Başı kırmızı bir eşarp ile örtülerek gelini ağlatmaya yönelik hüznü “Berivanım” şarkısı eşliğinde eline ve ayağına komple kınalar yakıldı.

Gelinin yüzü açıldığında hüngür hüngür ağlayarak akrabalarına sarıldığı görüldü. Bu esnada baba ve anne de balkonda ağlıyorlardı. Gelin daha sonra erkek kardeşi tarafından kucaklandı ve kucakta taşınarak eve götürüldü. Daha sonra ailenin yaşlı kadınları sahneye davet edilerek oynatıldı. Bunlara saygı ifade eden sözler söyleniyor ve davranışlarla aşırı bir saygı gösteriliyordu. Ertesi gün öğleden sonra kuaföre giden gelin eve gelince bir süre daha oynadı ve müteakiben gelin araba ile alınarak erkek evine götürüldü.

4.5. Çingene Kimliği:

4.5.1. Yurttaşlık ve Kimlik:

Anayasamıza göre, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Bu açıdan bakıldığında, araştırma yapılan Çingenelerin hemen hemen tamamının kendilerini her ne kadar "Alt Kültür"de Çingene veya Roman olarak tanımlamalarına rağmen, üst kimlik olarak "Türk" kimliğini benimsedikleri görülmektedir. Bu husus kendileri tarafından hemen hemen her fırsatta ifade edilmiş, ayrıca düğünlerde ve asker uğurlama törenleri esnasında Türk bayrağını içtenlikle taşıdıkları görülmüştür. Çingene Türk kimliğine ait olmakla hem toplumdaki diğer bireylerle eşit haklara sahip olmayı, hem de ezilmişlik duygusundan kurtulmayı hedeflemektedirler.

4.5.2. Din ve Kimlik:

Çingene grupları ile yaptığımız görüşmeler sırasında sık sık Müslüman olduklarından bahsettikleri tespit edilmiştir. Özellikle Türk kimlikleri ile birlikte Müslüman oluşlarından da söz etmeleri onların toplumda herhangi bir ayırım görmeden diğer bireylerle eşit haklara sahip olma arzularından ileri gelmektedir. Çocuklar okulda resim yaparken sık sık cami resimleri çizmektedirler. Camiler onlar için önemli ve ilginç mekanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

4.5.3. Yalnızlık ve Kimlik :

Araştırmalarımız neticesi, Çingenelerin özellikle kendi grupları içinde sosyal ilişkilerini geliştirdikleri, Çingene olsun veya olmasın diğer gruplarla fazla bir irtibatlarının olmadığı saptanmıştır. Bunun başlıca sebebinin güvensizlik olduğu kendileri tarafından ifade edilmiştir. Özellikle aile onlar için bir dayanışma ve güven ortamı sağlamaktadır.

4.5.4. Katılımcı Yurttaşlık ve Kimlik :

Çingene grupları hakkında yapmış olduğumuz araştırmalar neticesi bu vatandaşlarımızın özlenilen anlamda bir yurttaş durumuna gelemedikleri ve modern anlamda birey - yurttaş olma sürecini tamamlayamadıkları tespit edilmiştir. Araştırma yaptığımız Çingenelerin tamamına yakınının, sadece kendilerini ilgilendiren temel sorunlar hakkında istek ve ihtiyaçlarının olduğu, bunun dışında eğitim, kültür, sağlık, sosyal güvenlik ve siyaset gibi toplumun genelini ilgilendiren sorunlara karşı duyarsız

kaldıkları görülmüştür. Bunun sebebi ise devletin bilinçli bir politikası değil, tamamen bu grupların kendilerinden kaynaklanan isteksizlik ve ilgisizlikleridir. Bir yerde sorunlarının çözümünü hep başkalarından beklemekte, kendileri aktif olarak sorunların çözümü içerisinde bulunmak istememektedirler.

4.5.5. Aile ve Kimlik :

Toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi, Çingenerde de aile oldukça önemlidir. Ancak Çingener için aile kurumu o kadar önemli bir yere sahiptir ki, Çingener değer, tutum ve davranışlarını aile içerisinde kazanmakta ve bunlar çok büyük kalıcı etkiler bırakmaktadır. Aile de edinilen bu davranışları değiştirmek pek de kolay olmamakta, hatta çocuk okul eğitiminden geçse dahi ailenin öğrettiklerini fazlaca değiştirememektedir. Aynı şekilde, Çingenerde, grupta otoriteye saygı duymak, itaat ve eziklik duygusu kadar, öteki gruplara karşı hasmane yaklaşım, tutuculuk ve saldırganlık, hoşgörüsüzlük gibi özelliklerin öne çıkması da bir ölçüde aileden kaynaklanmaktadır.

4.5.6. Eğitim ve Kimlik :

Eğitimin esas amacı insanlarda olumlu yönde davranış değişiklikleri gerçekleştirmektir. Araştırmalarımız ülkemizde mevcut eğitim sisteminin Çingene çocuklarında çok fazla bir davranış ve zihniyet değişikliği gerçekleştiremediğini ortaya çıkarmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Aile yapılarının güçlü olması yanında okula devam eden çocuğun bulunduğu çevreden kopamaması da bu durumu açıklayabilir. Buna eğitimcilerin çocukların özelliklerine uygun yeterli eğitimi yaptırmaması ve okulda verilen eğitimin de yeterli olmaması eklendiğinde bu davranış değişikliklerinin neden gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır. Bazı Çingenerler okula gitmek istememekte veya zor geldiğinden eğitimlerine ancak belli süre devam etmektedir. Toplumumuzda diğer bireylere olduğu gibi Çingenerlere de eşit eğitim imkanı vardır ve yukarıda belirtilen kısıtlamaları aşan bireyler eğitimlerini tamamlayarak avukat ve doktor gibi meslekleri edinebilmektedir. Ancak bunların sayısı fazla değildir.

4.5.7. Siyasete İlgisizlik ve Kimlik :

Ülkemizde yaşayan insanların genelinde gözlemlendiği gibi, incelediğim çingenelerde de genelde bir kötümserliğin egemen olduğu görülmüştür. “Bu düzeni değiştirmeye bizim gücümüz yetmez” ya da “Bize mi kaldı bu memleketin halini düzeltmek” veya “büyüklerimiz bilir” ve nihayet, “Bir şeyler yapmaya çabalasam ne değişir ki?” diye düşünenler çoğunluktadır. Toplum genelinde arabesk müziğin popüler olmasını genel eğilime bağlayanlar vardır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Özbek (1991) Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski.

Kimi kendine güvensizlikten, kimi sözde gerçekliğinden, kimi de işine böyle geldiğinden bu şekilde konuşmaktadır. Siyasete güvenleri kaybolmuştur. Dışlanma konusunda, yeni kazanımlar elde etmek amacıyla, çareyi ya kendi kabuklarına çekilmekte veya cemaat koruması altına girmekte bulmakta veya sayıları birincilere oranla çok daha küçük kalsa da bazıları şiddete başvurmaktadırlar. Bu olumsuz davranışları sergileyenlerin neden vatandaşlık görevlerinde pasif kaldıkları veya neden şiddete başvurdukları konusunda çözüm önerileri getirecek sosyal araştırmalara gereksinim vardır.

4.5.8. Devlet ve Kimlik :

Çingeneler bu devletin bir vatandaşı olmak istemektedirler. Gücsüz vatandaşlarla güçlü bir devleti yaratmak mümkün değildir. Türkiye içinde bulunduğumuz yüzyılda bölgesinde etkin bir güç olabilmek adına, bütün vatandaşlarına eşit, adil ve doğru davranmak ve bu ülkede yaşayan herkesin kendisini bu devletin birinci sınıf vatandaşı olarak görerek, birlik ve beraberlik içerisinde, toplumsal çatışma olmadan bir arada barış içerisinde yaşamasını sağlamak zorundadır.

4.5.9. Güvenlik ve Kimlik :

Çingeneler toplumsal ezilme ve diğer insanların kendilerini suçlamaları ve potansiyel suçlu olarak görmeleri karşısında, kendilerini aile ve grup içerisinde saklamaya devam etmektedirler. Her sıkıştıkları anda grup dayanışmasına güvenmekte ve dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koymak adına güçlerini birleştirmektedirler. Sanılanın aksine yekpare bir grup olmayan Çingene toplumunun yazılı ya da sözlü bir

tarihi yok. Yaşadıkları acılarla başa çıkmak için unutmayı kollektif bir sanat haline getiren bu insanlar için geçmiş ya da gelecek değil sadece içinde yaşanan an önemli.

Çingenerler yüzyıllardır özgür bir hayat yaşamayı istemişlerdir. Görünüşte her şeye güler gibi görünmekte ve sanki dünyayı ciddiye almamaktadırlar. Araştırmalarımız göstermektedir ki ülkemizde yaşayan ve kendi sorunları olduğu halde devlete karşı en az sorun çıkaran vatandaşlarımız Çingenerlerdir. Kendilerinin Türk olduğunu her fırsatta beyan etmekte ve bu suretle ezilmişlik ve dışlanmışlıktan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Bu vatandaşlarımızı kültürel özelliklerini koruyarak bu toplumun bir üyesi yapmak hepimize düşen bir sorumluluktur.

4.6. Çingenerlerde Aile:

Çingenerler için aile çoğunlukla başka kurumların yerine getirdiği çocuk eğitimi, ekonomik etkinlikler gibi işlevlerin de yerine getirildiği bir yer ve güvenlik ihtiyacının karşılandığı bir birim olma özelliği taşımaktadır. İnceleme yapılan ailelerde aile bağlarının çok güçlü olduğu anlaşılmıştır. Bu bakımdan, Çingenerlerde aile ilişkilerini anlamadan Çingenerleri anlamak pek mümkün olamayacağı söylenebilir.

Kadınlara halen fazla değer verilmediği ve Çingene erkeklerin çoğunun şaka yollu olsa da maço görüntülerini tehlikeye atmaktan çekindikleri görülmektedir. Çingene kadınları kocalarının her türlü hizmetini yapmakta ve erkeğine sadakatle bağlı kalmaktadır. Onlar her şeye razı görünmekte, hatta dayak atmasını bile hoş karşılamaktadırlar. Ancak incelenen Çingene ailelerinde kadınlar arasında kıskançlık duygusu ağır basmakta ve aldatılmaya karşı dayak yeseler de pek fazla tepki vermektedirler.

Çingenerlerde yaşlı kadınlara genellikle saygı duyulmaktadır. Otorite erkeklerin elindeymiş gibi görünse de, bu otorite günlük hayatta gerçekten yaşlı kadınların elindedir. Erkek çocukların hepsi hangi yaşta olurlarsa olsunlar annelerinin yanında utandıkları ve onu kırmamak için özel bir gayret sarf ettikleri görülmüştür.

Araştırma yaptığımız Çingene gruplarında aile kavramına büyük önem verildiği görülmekle birlikte, kendilerine özgü bir namus anlayışlarının da olduğu ortaya çıkmıştır. Çingeneler için kızlık ya da bekaret evlilik öncesi ilişkilerde cinsel ilişki kurulmadığının kanıtı olarak hala büyük bir önem taşımakta, bakire çıkmayan gelinler, ailelerine geri gönderilmektedir. Bu bakımdan kız çocukları evlenene kadar ailesinin yanında kalmakta ve onların koruması altında bulunmaktadır. Göğüsler cinsellikten çok bebeklerle ilişkilendirilmektedir. Bu yüzden vücudun üst kısmı onlar için özel bir ilgi alanı ya da çok büyük bir utanç kaynağı değildir. Ancak vücudun alt kısmı ve bacaklar konusu onlar için büyük önem taşımakta ve Çingene kadınların çoğu uzun etek giymektedirler. Ancak bu adet son zamanlarda değişmekte ve özellikle genç Çingene kızlarının pantolon giydikleri görülmektedir.

Diğer taraftan, gelinin bakire olup olmadığının kanıtı olan gerdek gecesi ertesinde kanlı çarşaf gösterme geleneği halen geçerliliğini korumaktadır. Namus anlayışı içerisinde kadının evlenmeden önce kendisini ve saflığını koruması gerekmekte, evlendikten sonra ise cinselliğini sadece kocasına sunması gerekmektedir. Bunun dışındaki hareketler Çingene toplumu tarafından hoş görülmemekte ve çeşitli biçimlerde tepki verilmektedir. Bu tepkiler yerleşik Çingenelerde kınama gibi hafif yaptırımlar olurken, göçebe olanlarda namus cinayeti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmalarımız evlenilen kişinin kadın veya erkek olduğuna bakılmaksızın Çingene ile evlenenlerin çocuklarının bu kültürü kabul ettiklerini göstermektedir. Bu evlilikler topluluklarının çözülmesinden çok topluluğu genişletmeye yaramaktadır. Bu evliliklerden olan çocukların Çingene oldukları düşünülmektedir. Daha önceleri bazı Çingene grupları dışarıdan evliliğe karşı olmasına rağmen bu durum bugün değişmektedir. Çingeneler dışarıdan evliliğe anlaşılabilmeleri koşuluyla evet demektedirler. Ancak kendi kültürleri dışındaki kişilerle evlendikleri takdirde kültür farklılıklarının bu evliliği zorlaştırdığını da beyan etmektedirler.

Tespit ettiğimiz diğer bir konu ise, eskiden görücü usulü evlilikler olmakla birlikte günümüzde anlaşarak evliliklere daha sık rastlanmasıdır. Yine araştırmalarımız

göstermektedir ki Çingene kızları erken yaşlarda evlenmektedir ve iyi bir eğitim alan çok az sayıdaki Çingene de genellikle Çingene topluluğunu terk etmektedir.

Çingenelerde boşanma olayı oldukça yaygındır. Bunun birinci nedeninin eğitimsizlik olduğu değerlendirilmektedir. Bulunabilen diğer nedenler ise; maddi olarak ihtiyaçların karşılanamaması, erken evlilik nedeniyle yanlış seçim ve anlaşamama, madde bağımlılığı, kadını dövme ve aldatma olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan eşi tarafından terk edilen bir Çingene kadının evlenmesinin zorlaştığı Çingeneler tarafından söylenmektedir. Bu durumda olan bir kadının genellikle yaşlı veya dul bir adamla evlendirildiği görülmektedir.

Sonuç olarak, küçük ve geleneksel topluluklarda aile ve akrabalık ilişkilerinin incelenmesi bir bakıma grubun sosyal yapısının bütünüyle araştırılması manasına gelmektedir. Aile içi ilişkilerde yabancılara ters gelen kimi öğeler ise adı geçen kültürlerce doğal karşılanmaktadır. Bazen akrabalık sistemini çözünce aileyi de anlamak kolaylaşmaktadır. Çingeneler için aile en temel toplumsal birimdir. Bu nedenle aile bağlılığı daima ön plana çıkmaktadır. Kişi ailenin içerisinde kişilik kazanmakta ve bu kazanımlar bütün hayatını etkilemektedir.

4.7. Çingenelerde Eğitim:

4.7.1. Giriş:

Birey hayata başladığı andan itibaren yaşamı boyunca ailesinin imkanlarından ve statüsünden görelî olarak etkilenmektedir. Günlük hayatta da gözlemlendiği gibi yüksek hayat şansına sahip bireyler doğuştan gelen yetenekleri daha az olsa bile, aile imkanları nedeniyle düşük hayat şansına sahip olanlara nazaran hayata daha ileri bir çizgiden başlayabilmektedirler. Şunu biliyoruz ki çocuk nasıl yetiştirilmişse ileride çocuklarını da öyle yetiştirme eğilimi içerisinde olmaktadır.

Topluluklarını anlamada çocuğun bakımı, eğitimi, kundaklanması, kucağa alınması, dövülmesi, emzirilmesi, sevilmesi, anne ile ayrı yatması gibi tespit edilecek kültürel özellikler oldukça önemlidir. Bu nedenle hayata bakış açıları ve yaşantılarıyla

gerçekten ilginç özellikleri taşıyan Çingenerin eğitimleri ile çocuklarını nasıl yetiştirdikleri konusunu inceleme, bu insanları daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

4.7.2. Çocuk Eğitimi:

Çingenerin aile içi ilişkilerinde çocuk önemli bir göstergedir. Özellikle anne baba tarafından çocuktan beklentiler ailelerin işlerlik türünü yansıtmaktadır. Çocuk hem ekonomik olarak aileye katkı, hem diğerlerine karşı savunma amaçlı sayısal bir üstünlüğü, hem de yaşlılıkta bir güvence olarak görülmektedir. Bu özellik çocuk ölümlerinin yüksekliği de göz önüne alındığında yüksek doğurganlık düzeyini daha iyi açıklayabilmektedir. Bu bağlamda kız ve erkek çocuklardan farklı beklentiler, değişik cinsiyet rolleri sosyalleşmeye yol açmakta, ayrıca erkek çocuğa daha fazla değer verilmektedir.

4.7.3. Eğitim Kurumları:

Kişi eğitim yoluyla toplumsallaşır ve toplumun istediği kişi olur. Ne var ki aile ve komşuluk çevresinde ve okul öncesi eğitimde yeterli sonuç alınmadığından Çingenerde bu süreç tamamlanamamaktadır. Bazı Çingene gruplarının ise okumakla fazla ilgilenmediği görülmektedir. Çingenerin göçebe bir hayat sürmeleri onların okumamasında başlıca bir etken olarak görülmektedir. İnceleme yapılan göçebe Çingene ailelerinin çadırlarında en basit kalem, silgi, kağıt, kitap, gazete gibi okuma ve yazmaya dair hemen hemen hiçbir dokümanın bulunmadığı görülmüştür.

Okulun başlıca görevleri arasında ailede başlamış bulunan sosyalleşmeyi artırmak, kişiye beceriler kazandırmak ve bu konudaki becerilerini geliştirmek ve yukarıda belirtilen görevleri yaparken çocuğu iyi vatandaş, vatandaşı uzman kişi yaparken, uzman ile vatandaşın okul içinde olduğu gibi okul dışında da birbirini kabul etmesini sağlamaktır. Sağlıklı bir çevrede, sağlıklı anne ve babadan meydana gelmeyen çocukların başarısı daha düşük olmaktadır. Bunun yanında çevresinden de olumsuz etkileniyor ve onu öğrenmeye yönelten motive edici unsurlar eksikse başarısızlık daha da artmaktadır. Çingene çocuklar yeterli eğitimi aile hayatında almaktan yoksundur. Bu eksiklik eğitim sistemindeki yetersizlikler nedeniyle okul hayatında da kapatılamamaktadır.

Araştırmalarımız sonucu ingene ocukların öğrenme güçlüklerinin ve okul başarısızlarını genel olarak;

- Ailede aldıkları eğitimin yetersizliğine dayalı nedenler,
- Sağlıksız bir ortamda yetişmeleri ile ilgili nedenler,
- Kişisel nedenler,
- Çevreyle ilgili nedenler olduğu tespit edilmiştir.

Bütün bu olumsuz koşullarda yetişen bu çocuklara yönelik özel programların hazırlanması ve gerekli eğitimin ailelerin verdiği eğitimdeki yetersizlikleri de giderecek şekilde uzman öğretmenler tarafından verilmesi gerekmektedir.

4.7.4. Uyum ve Davranış Bozuklukları:

Toplumun bir bireyi olarak Çingenerin toplum yaşamına uyumsuzluk gösteren bazı davranışlarına zaman zaman rastlanılmaktadır. Toplum yaşantısını düzenleyen kuralları iyi öğrenemeyen ve bunu özümseyerek toplum yaşamına uyum sağlayamayan bazı Çingenerin toplumla çatıştığı görülmektedir. Ayrıca toplumla arasında yaşanan iletişim güçlükleri ve anlaşılamama bu uyumsuzluğu daha da artırmaktadır.

Bazı ingene çocukları oyun kurmada güçlük çekmektedir. Paylaşmayı bilmeyen ve bu konuda sorun olan çocuklarda oyun sırasında uyumsuz davranışlara sık rastlanmakta olup, bu durumun ingene ocukların kendi aralarında oynadığı bazı oyunlarda da ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, Ankara'da bulunan C ailesine 10 Mayıs 2002 tarihinde ziyaret esnasında, çadırların önündeki arazide futbol oynayan çocukların oyunun kurallarına uymamaktan dolayı kendi aralarında sık sık kavga ettikleri görülmüştür. Çocuklarla yapılan görüşmelerde bu şekilde kavgaların diğer oyunlarda da sık sık meydana geldiği kendileri tarafından ifade edilmiştir.

Ahlaki değerler kişi ve grubun onu nasıl algıladığı ile ilgilidir. Kendine özgü kuralları bulunan bazı ingene topluluklarında çoğu kez mantıki bir neden olmaksızın bu kurallara uyulmaktadır. Bunun sonucu olarak başkaları tarafından suç olarak görülen bazı davranışlar onlar için normal hale gelebilmektedir. Özellikle göçebe olanlarda suç birisi tarafından üzerine alınmaktadır. Suçu zerine alan kişi grup yeleri tarafından bir

kahraman gibi görülmekte ve madalya almış gibi saygı görmektedir. Bu şahsın ihtiyaçları grup üyeleri tarafından karşılanmaktadır.

Araştırmalarımız esnasında görüşme yaptığımız göçebe Çingenerler tarafından saldırgan davranışların şiddet, öfke ve güvensizliğe bağlı nedenlerden dolayı ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Özellikle eğitimsiz Çingenerlerde başa çıkamayacakları çeşitli olaylar karşısında sık sık şiddete başvurulmaktadır. Kişinin yetişmesindeki eksikliklere dışlanma ve kendisine karşı saygısının yok olması da eklenince çeşitli tepkiler ortaya çıkmakta, bazen sorumluluktan kaçma, her türlü yetkiye karşı çıkma, çabuk parlama, fiziki güce hayranlık, güvensizlik ve saldırganlık görülmektedir.

Aynı şekilde toplumda kendisine uygun bir yer bulamayan bazı Çingenerlerde değişik davranış biçimleriyle ortaya çıkan bazı tepkisel davranışlara rastlanmaktadır. Bazıları içine kapanıp çareyi alkol gibi sığınacakları birtakım şeylerde ararken, bazıları ise çevreden gelen etkilere olumsuz tepki vererek zaman zaman şiddete başvurmaktadır. Ne yaparsa yapsın içerisinde bulunduğu durumu değiştiremeyeceğini bilen kişi duygusal çöküntüye girmekte, bu durum ise hayal aleminde yaşama yanında alkol veya uyuşturucu alışkanlığına dönüşebilmektedir. Çevreden gelen etkilere boyun eğme biçiminde oluşan grup içi ilişkilerin sonucunda, ya saldırgan davranışlar ortaya çıkmakta ya da varolan bu tür davranışlarda artma ve şiddetlenme olmaktadır. Diğer bir davranış biçimi ise çevreden gelen etkilere aldırmandan kendi bildiğince yaşama biçiminde ortaya çıkmaktadır. Eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak bazı Çingenerlerin toplumla oldukça sağlıklı ilişkiler geliştirdiği de görülmektedir.

Saldırganlığın ve şiddetin tek çıkar yol olduğu bilincinde gelişen grup değerlerinin benimsenmesi ve bunun dışındaki bütün düşünceler ile önerilere yatsıma gibi savunma düzenleriyle karşı çıkılması, saldırgan bireyleri içinde bulunduğu toplumdan soyutlamakta, soyutlama arttıkça gruplar daha saldırgan olmaktadır. Bunun sonucunda kendi yarattıkları ve geliştirdikleri değerlerin tutsağı durumuna düşüp mutlaka saldırganlık ve şiddet eylemleriyle sonlanan kısır döngü içine girmektedir.

İçine kapanmış, gerçek duygu ve düşüncelerini dışarıya aksettirmeyen, iç dünyalarında ne olduğu bilinmeyen insanlar üzerinde özellikle durmak gerekmektedir.

Bu gibiler günlük davranışlarıyla kimseye pek rahatsız etmemelerine rağmen eğer üzerlerinde durulmazsa ve gerekli tedbirler zamanında alınmazsa patlamaları ve iç dünyalarındaki çatışmalarının sonuçları çok kötü olmaktadır.

4.7.5. Beslenme ve Sağlık Eğitimi:

Çingenelerde özellikle bazı batıl inançların olduğu ve bunun sağlık sorunlarına yol açtığı görülmektedir. Ayrı bir topluluk olarak kalma düşüncesi yazılı olmayan yüzlerce yasayla ve simgesel saflığı ön plana çıkaran batıl inançlarla desteklenmiştir. Yeterince eğitim görmemiş aileler bazen doktora gitmekte tereddüt etmekte bunun yerine kendi kendilerini tedavi etmektedirler. Geçmişte yapılan bazı yanlış ve kişisel bilinçsiz uygulamaların yanı sıra, yanlış inançlar neticesi doktora gitmekten ve aşı yaptırmaktan kaçınılırken, şimdilerde yavaş yavaş bu inancın kırıldığı gözlemlenmektedir.

Okula devam edememe yanında, yanlış ve yetersiz beslenme, temiz su sıkıntısı ve yetersiz sağlık koşulları özellikle göçebe Çingenelerin yaşamlarında tespit ettiğimiz başlıca eksikliklerdir. Eğitimsiz anne ve babalar çocuklarına en iyi bakımı sağlayabilecek bilgilerden yoksundurlar. Bu da çocuklar arasındaki hastalık ve ölüm riskini artırmaktadır. Çingenelerde çocuk ölüm oranı oldukça yüksektir. Diğer taraftan Araştırma yaptığımız Çingene ailelerinin sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaları ve bilgisizliklerinden dolayı çocuklarda sakatlık oranlarının da oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir sorun ise özellikle akraba evliliklerinden kaynaklanan kalıtsal hastalıklardan meydana gelmektedir.

Sağlıksız ortamlarda yapılan doğumlar sırasındaki prematüre doğumlar, riskli doğumlar, doğum sonrası sağlık sorunları ve yaygın ishal vakaları, annelerin eğitimsizliği ve annelerin tedavi edilmesi halinde önlenebilecek bazı hastalıkların zamanında tedavi ettirilmemesi gibi pek çok neden, yeni doğanın yaşama şansını azaltmakta, aynı zamanda anne hayatını da risk altına sokmaktadır.

4.7.6. Askerlik Eğitimi:

Çingeneler için askerlik başlı başına bir olay ve topluma eşit şartlarda kabul edilme göstergesidir. Araştırma yapılan Çingene gruplarındaki erkekler her fırsatta askerlik yaptıklarından ve bu vatanın bütünlüğünden yana olduklarını söylemektedirler.

Askere gidişte eğlenceler düzenlemekte ve mevlitler okutulmaktadırlar. Orada diğerleriyle birlikte aynı elbiseyi giymekte ve aynı yemeği yemekte, hatta bazen rütbeli yönetici olarak diğerlerinin rütbe olarak üzerine çıkabilmektedirler. Bu onlar için her zaman varmak istedikleri bir yer ve düşür. Ancak onlar için zor olan hayatı boyunca bireyselliği alışmış ve disiplinsiz yaşamış bu insanların birden bire gruba ayak uydurmak zorunda oluşlarıdır. Zaten kendi grupları içinde bile bir araya gelmekte güçlük çekerken, askerliğin katı kuralları ve verilen emirlere kayıtsız uyma isteği başlangıçta biraz zor gelebilmektedir. Özelliği olan bu insanlara yönelik bazı uyum programlarından sonra eğitime alınmaları durumunda askerlik görevlerinde çok daha başarılı olabilecekleri değerlendirilmektedir.

4.7.7. Müzik:

Müzik Çingene ailesinin ve Çingenelerin hayatında gerçekten büyük bir yer tutmaktadır. Öyle ki kulağına yatkın bir müzik sesi duyduğunda Çingeneler oynamaya başlamaktadır. Bu sanki bir çeşit hayattan kaçış, bir çeşit unutuştur. Ancak bu müziğin yukarıda bahsedildiği şekilde tamamen bir Çingene müziği olduğundan bahsedilemez. Çoğunlukla içerisinde bulunduğu çevreden esinlenmiş, alıntı yapılmış, uydurulmuş basit sözlerle yazılmış eserlerden oluşmaktadır. Çingeneler tarafından çok sevilen bu şarkılar bir bakıma onların yaşantılarını ve değerlerini yansıtmaktadır. Örneğin, kadına bakış açılarını ve hayalleri bu şarkılarda rahatlıkla görülebilmektedir.

4.7.8. Temizlik Eğitimi:

Sanılanın aksine Çingenelerin evlerinin çok temiz olduğu görülmüştür. Özellikle yerleşik düzene geçen Çingenelerde temizlik alışkanlıkları oldukça ileri düzeylere çıkabilmektedir. Temiz olmadığı gerekçesi ile başkasının evinde yapılan yemekler mecbur kalınmadıkça yenilmemekte, başkasının tuvaletini kullanmak zorunda kalınca

evde tekrar banyo yapılmakta, bir suyun yanından geçen ocuk suyu pisletti gerekçesiyle su değiştirilmekte, eve alınan et defalarca yıkanmaktadır. Çocukların aşırı yıkanmalarına karşı kirli olmaları güne temiz başlamalarına rağmen kısa bir süre sonra elbiselerini kirletmelerinden kaynaklanmaktadır.

BÖLÜM V BULGULARIN TARTIŞILMASI VE YORUM:

Çingenerler üzerine yapmış olduğum bu araştırma sonucunda; geçmişten günümüze yaşadıkları sıkıntı ve acıları ortaya çıkarma yanında, çoğu zaman önyargılarla yaklaşılan bu insanları yakından tanıma fırsatı buldum. Kültürel değerlerin yeni kuşaklara iletilmesinde ailenin çok büyük bir rolünün olduğu bir gerçektir. Aile aynı zamanda, ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birliktelik görevini görmektedir. Çalışmalarında Çingenerlerde aile kavramına büyük bir önem verildiğinin görülmüş olması, tez konusu olarak aile kavramının seçilmiş olmasındaki doğruluğu göstermiştir.

Kültür tarihi açısından artık “saf” denilebilecek kültür kalmadığı, hemen hemen bütün kültürlerin birbirinden etkilendiği görülmektedir. Kültürel öğeler her odaktan yana ve yöne doğru sürekli yayılmaktadır. Çingenerler ise göçebe olarak bu yayılmayı tekerleğin yayılması ile aynı istikamette kullanmışlardır. Diğer yandan kültür değişir. Değişme uyum, yayılma, ödünç alma vb. yollarla gerçekleşmektedir. Zamanla toplumda yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bu ihtiyaçları karşılayacak şekilde deneme ve düzeltmeler yapılır. Bu düzeltmelerin bazen ileri doğru olurken olması bazen de geriye doğru olabilmektedir.

Genel Çingene tanımında bile ortak bir yerde buluşamadığı günümüzde, onların kültürlerinin de farklı olması ve kendi inanç ve ilkeleri ile karışması doğaldır. En ilkel toplumlarda bile art arda gelen iki kişilik birbirine benzemeyebilir. Dolayısıyla tüm Çingenerleri içeren katı ve basitleştirilmiş kurallar koymak yanlış olur. Dolayısıyla ortaya koymaya çalıştığımız olaylar ve değerlendirmeler her zaman doğru olmayabilir. Bu bizim gözlemlerimizdeki yanlışlardan olduğu kadar, grup üyelerinin de bizi yanlış yönlendirmelerinden de ileri gelebilir. Ayrıca tek bir Çingene grubu olmayıp, birbirinden farklı özellikler gösteren yüzlerce Çingene grubu, hatta ailesi vardır.

Araştırma yapma imkanı bulduğumuz her üç grupta ayrı ayrı özellikleri ortaya koymuş olmamız nedeniyle, sadece dünyanın belli bir yerindeki Çingenerleri ele alarak genelleme yapmak bizleri yanlış yerlere götürecektir.

En önemli sonuçlardan birisi ülkemizde yaşayan Çingenerin diğer ülkelerdekilerin aksine belli bir ayrılıktan ziyade ısrarla bu ülkenin vatandaşı kabul edilme çabalarını görmek olmuştur. Onlar da en az bizler kadar bu ülkenin bir vatandaşıdır ve onları her açıdan bu topluma kazandırmak ve üretken kılmak bizlerin en önde gelen görevlerimizdendir. Araştırmalarımız esnasında elde edilen bulgular aşağıda bölümler halinde sıralanmıştır.

Yurttaşlık:

Ülkemizdeki Çingenerler Türk vatandaşı olduklarını beyan etmekte ve bundan fayda ummaktadırlar. Vergi vermekte, askere gitmekte ve Türk bayrağına sahip çıkmaktadırlar. Diğer taraftan, Çingenerlerde, devlet kurumlarına karşı güvensizlik ve korku oldukça yaygındır. Ayrıca gerek bir araya gelip organize olamama ve eğitimsizlik, gerekse bir şeyi değiştiremeyecekleri inancı siyasete ve toplumsal olaylara katılımı engellemektedir.

Bu araştırma göstermektedir ki incelediğimiz grup arasında ne anadil, ne de soy kökeni etnik kimlik belirlemede ağırlıklı bir etken olmayıp kültürel kimlik ön plandadır. Ancak bu gerçek bazı yazarlarca göz önüne alınmamakta ve ırkçı tanımlarla ayırım yapılmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de insan hakları sorunları mevzuattan çok uygulamadaki kişisel hatalardan kaynaklanmaktadır. Uygulamanın düzelmesi de insan hakları eğitiminin verilmesi ile olacaktır. Ülkemizde yaşayan ve kendi sorunları olduğu halde devlete karşı en az sorun çıkararak vatandaşlarımız Çingenerlerdir. Kendilerinin Türk olduğunu her fırsatta beyan etmekte ve bu suretle ezilmişlik ve dışlanmışlıktan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Kendilerine yönelik olarak bireyselsel düzeyde de olsa bazı ayrıcalıklı davranışlar ise onları üzmektedir.

Burada dikkati çeken bir nokta, her ne kadar bağımsız yaşamaktan dolayı zorlukla karşılaşsalar da askerlik hizmeti onların yaşamında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bunun en başta gelen nedeni askere gittiklerinde herkesin aynı elbiseyi giymesi, aynı yemeği yemesi, kimseye ayırım yapılmaması ve gerektiğinde diğerlerine de emir komuta edebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu hizmet esnasında askere gitmeden önce yaşadığı çevredeki bazı insanlar tarafından hor görülen veya en azından kendisinin diğer insanlarla eşit olmadığını düşünen Çingenerler belki de hayatlarından ilk defa

uygulamada eşitliği yaşamaktadırlar. Çingenerin askerliğe bakış açıları için (Bkz. “Görüşme Örneği” Ek-İ).

Çingenerler içtenlikle Türk vatandaşı olduklarını hissetmek ve bunun gururunu yaşamak istemektedirler. Ancak toplumda kişilerden kaynaklanan ayrımcı yanlışlıklar bu insanlarda kimlik bunalımına neden olmaktadır. Bu yanlışlıklar kendisini bu millete ait hisseden, Çingenerler üzerinde olumsuzluklara yol açmaktadır. Çingenerlerde bu konuya ilişkin bir örneği yapılan bir mülakat esnasında görüyoruz. Bu mülakat esnasında Çingenerler sık sık Türk vatandaşı ve Müslüman olduklarından bahsetmekte, askerlik yaptıklarını, hacca gittiklerini beyan ederek kendilerine ayrıcalıklı muamele yapılmamasını istemektedirler (Bkz.Ek-J).

Kişi ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyuyorsa kimlik üzerine o zaman düşünüyor. Katılma, çatışmalı bir sorunun en etkili çözüm yollarından biridir ve aynı zamanda toplumsal barışın bir sembolü olarak da nitelendirilmektedir. Güçlü vatandaşlar olmadan güçlü bir devlet yaratılamaz. Herkesin onlara Türkiye Cumhuriyetinin bir vatandaşı gibi davranması onların en büyük isteği ve mutluluk kaynağıdır. Bu nedenle çoğu eğitimsiz olan bu insanları gerçek Türk vatandaşı olarak görmek, eğitmek, bu ülkenin birinci sınıf vatandaşı olduğunu hissettirmek ve ülke kalkınmasında kendilerinden gereği gibi faydalanmak zorundayız.

Din ve dil :

Çingenerlerin dini olmadığı şeklinde bazı inanışların doğruluğunu araştırdığımızda, genelde olduğu gibi Çingene gruplarının yalnızca birine veya birkaçına bakarak genellemelerin yapılmış olduğu sonucuna varılmıştır. Herkes gibi onların da dini bir inancı var ve hatta birçok konuda toplum standartlarının da üzerinde. Bu insanlar kendi geleneklerini ve hayat tarzlarını bu inançlarla bütünleştirmişler ve kendi inançlarını yaratmışlardır. Şeytana inanç konusunda ise kesinlikle böyle bir şeyin olmadığı beyan edilmektedir. Araştırma yapılan grupların içinde yaşadıkları topluma paralel olarak değişen oranlarda Müslümanlığın vecibelerini de yerine getirdikleri, bazen namaz kıldıkları, camiye gittikleri, oruç tuttıkları, hacca gittikleri görülmüştür.

Görüşme yapılan Çingener, “Türk vatandaşıyız” kelimesi ile birlikte sık sık Müslüman olduklarından da bahsetmektedirler. Bunun bir sebebinin, Müslümanlıkla ilgili anahtar sembolleri kullanmaları durumunda toplumda daha fazla kabul göreceğini düşünmelerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Araştırma yaptığımız gruplarda Çingene dilinin çok yaşlı olanlar haricinde konuşulmadığı tespit edilmiştir. Orta yaşta olanlardan dili bilenlerin ise bunu sadece kelime düzeyinde bildiği anlaşılmıştır. Yaşlılar bu bilgilerin bir kısmının yanlış olduğunu belirtmektedirler. Ulaşılan diğer bir sonuç ise Çingenerin kendi dillerini başkalarının öğrenmesinden pek hoşnut olmamalarıdır.

Aile:

Görüşme yapılan Çingene gruplardan çoğunun toplum tarafından kabul edilmek ve diğerleriyle birlikte yaşamak istedikleri anlaşılmıştır. Ancak toplum tarafından kabul edilmeyen Çingene gruplarının bazılarının kendi grupları, hatta kendi aileleri içerisinde yaşarken, bazılarının da kendilerini eşit şartlarda kabul etmeye hazır görünen dini gruplara girdikleri gözlemlenmektedir. Bu durumda doğal olarak gruptaki bireyler bağımsız kararlar alamamakta ve kendilerinden istenilen davranışları sergilemektedirler. Ekonomik olarak kendileri veya devlet tarafından geleceğe ilişkin güvencelerin sağlanmaması durumunda bu bağımlılık devam edecektir.

Çingene aileleri üzerinde yapılmış mevcut çalışmalar ve üç farklı grup Çingene üzerine araştırmalar neticesi Çingene kültürünü ayakta tutan en önemli unsurun aile olduğunu tespit edilmiştir. Kendi beyanları ve yapılan incelemelerde Çingene gruplarının akrabalık ilişkileri dışında fazlaca bir örgütlenme eğilimi içerisinde olmadığı görülmektedir. Bu yüzden toplumda ayakta kalabilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için aile içerisinde birlik ve beraberlik her zaman en yüksek düzeyde tutulmaktadır. Çingener için aile toplumsal dayanışmada en önemli unsurdur. Hastalandığında veya bir şeye ihtiyacı olduğunda yardımına koşabilecek en güvenilir kurum olarak, aile içerisinde birbirlerine sıkı sıkıya bağlı kalmaktadırlar.

İncelediğimiz üç Çingene grubunda da benzer şekilde ailenin önemi diğer etkenlerden daha fazla görülmektedir. Okullarda eğitim yeterince verilemediğinden, Çingene çocukları bu eğitimi evde veya çadırda ailelerinden almakta, dolayısıyla aile

içi davranış biçimleri kuşaktan kuşağa intikal etmekte, tuvalet, yemek, uyku, temizlik, ders çalışma ve çocuğun kişiliğini saran tüm eğitimler çocuğun bilinçli ya da bilinçsiz tüm davranışlarını etkilemektedir. Ayrıca otoriter Çingene ailesinde yetişen bireylerin, kendilerine karşı devletten gelen hareketlere yanlış bile olsa itiraz etmedikleri görülmektedir. Örneğin; arama izni olmadan polisin ev araması yapamayacağı bilinmesine rağmen, böyle bir durumda kalmaları durumunda herhangi bir itiraz gelmemektedir.

Çingene toplulukları da toplumsal ezilmişlik ve dışlanmışlık karşısında kendilerini kapatmakta ve gizlenmektedirler. Görüşme yapılan bir Çingene çocuğu okulda hiç bir çocukla konuşmadığını söylüyordu. Çingenelerde hayatın güçlükleri ve dışlanmaya karşı aile dayanışması güçlü tutularak zorlukların üstesinden gelinmeye çalışılmaktadır.

Eğitim:

Kişi eğitim yoluyla toplumsallaşır ve toplumun istediği kişi olur. Ne var ki aile ve komşuluk çevresinde ve okul öncesi eğitimde yeterli sonuç alınmadığından bu süreç tamamlanamamaktadır. Bazı Çingene gruplarının ise okumakla fazla ilgilenmediği görülmektedir.

Okulun başlıca görevleri arasında ailede başlamış bulunan sosyalleşmeyi artırmak, kişiye beceriler kazandırmak ve bu konudaki becerilerini geliştirmek ve yukarıda belirtilen görevleri yaparken çocuğu iyi vatandaş, vatandaşı uzman kişi yaparken, uzman ile vatandaşın okul içinde olduğu gibi okul dışında da birbirini kabul etmesini sağlamaktır. Başka bir deyişle bireylere küme, toplum ve ulus olma bilincini kazandırmaktır. Ancak çeşitli nedenlerle Çingeneler için bunu tam olarak başardığımız veya bu konuda bir çabamızın olduğu söylenemez.

Artık kimi gelişmiş ülkelerde ömür boyu sürecek bir toplum/yaşam okulundan söz edilmekte ve kısa süren bu eğitim sürecinin de dışına çıkılmaktadır. Eğitim sistemimizde böyle bir şeyi amaçladığımız tartışmalıdır ve Sultan'ın İngilizce öğretmeni gibi bazı şeyleri öğrenemediği için öğrenciyi dövmeye devam eden öğretmenlere rastlanabilmektedir. Diğer taraftan, özgür bir ortamda yetişen Çingene çocuklarına

yönelik eğitimli öğretmenlerin başarılı sonuçlar aldığı da görülmektedir. Bir Çingene öğrencinin matematikte sınıf birincisi olduğu öğretmeni tarafından söylenmiştir.

Gençler için okul hem öğretmenleriyle hem de arkadaşlarıyla yeni ve değişik ilişkiler kurduğu bir alandır. Genç kendisini orada falanın kızı, filanın oğlu olarak değil, tek başına kişiliği olan birisi olarak tanıtmak istemektedir. Öğretmen o gence değer veriyorsa genç mutlu olur ve kendi kişiliğine olumlu özellikler katar. İnceleme yapılan ailelerde, Çingene çocuklarının okulunda bu değer kendilerine verildiğini hissettiklerini söylemek pek doğru değildir. Ancak bu durumun sadece Çingene çocukları için geçerli olmadığı da bir gerçektir.

Öğrenmeyi ya da başarıyı engelleyen nedenler bulunup ortadan kaldırılınca çocuğun gerçek zekası ortaya çıkar. Yaptığımız araştırma neticesi Çingene çocuklarda öğrenme güçlüklerini, okul başarısızlıklarını genel olarak;

- Zeka ve sinir sistemine dayalı nedenler,
- Beden ve duyu organları ile ilgili nedenler,
- Kişisel nedenler,
- Çevreyle ilgili nedenler olarak tespit edilmiştir.

Sağlıklı bir çevrede, sağlıklı anne ve babadan meydana gelmeyen çocukların başarısı daha düşük olmaktadır. Bunun yanında çevresinden de olumsuz etkileniyor ve onu öğrenmeye yönelten motive edici unsurlar eksikse başarısızlık daha da artmaktadır.

Diğer yandan çocuk her türlü öğrenme olanaklarından yoksun bir yerde yaşıyorsa bu çocuğun gerçek zekasını keşfetmek biraz güç olur. Araştırmalarımız neticesi tespit etmiş olduğumuz çeşitli hususlar eğitim konusundaki eksikliklerin nedenlerini kısmen ortaya koymuştur. Zaten çocuk çoğunlukla sağlıklı bir çevrede yetişmektedir. Genetik olarak veya sonradan büyük bölümü rahatsızdır ve yeterli sağlık hizmetini alamamaktadır. Araştırma yapılan Çingene evlerinde ders kitapları dışında hiçbir kitaba rastlanılmamıştır. Bazı Çingene ailelerinin eğitimi olmadığından çocuk evde de yeterli bir bilgi alamamaktadır. Çevresindeki insanlarda benzer şekilde ona bir bilgi sunamadığından çocuğun eğitim alabileceği tek yer okul ve eğitim kurumları olmaktadır. Eğer okulda eğitimci kendisini iyi eğitmemiş ve özel olarak bu çocuklar

üzerinde durmuyorsa ve zaten arkadaş çevresinden de dışlanmış ise çocuğun yapabileceği pek fazla bir şey kalmamaktadır.

Eğitim çağdaş, modern toplum yaşamının dışında yaşayan bu insanlar için tek umuttur. Yerleşik hayat eğitimi de beraberinde getirecektir. Bu insanları topluma yararlı ve üretken bireyler olarak kazandırmak istiyorsak onların eğitim meselesini mutlaka çözmemiz gerekmektedir. Görüşme yapılan Çingenerde eğitim düzeyinin bazı istisnalar dışında oldukça düşük olduğu anlaşılmıştır. Ancak, bu durum sadece devletin tutumundan kaynaklanmamaktadır. Çingenerler bazen eğitim imkanı olmasına rağmen okula gitmemekte ve bilinçli bir tercih olarak cahil kalmaktadır.

Okullar yaptıkları tüm etkinlikler ile toplumun istediği niteliklerde insan gücünü yetiştirmek sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Bu nedenle öncelikle okulların tüm çalışanlarında kalite bilincinin yerleşmesi ve kısa zamanda daha kaliteli insanlar yetiştirme çabalarına girmeleri gerekmektedir. Görüşme yapılan topluluklarda öğretmeni dövdüğü için okula gitmek istemeyen çocukların yanı sıra, öğretmenin ilgisinden dolayı sınıfın en başarılı çocuğu olan Çingene çocuklarına da rastlanılması bu konuda yapılabilecek bir şeylerin olduğunu göstermektedir. İyi bir eğitimin bilinçli yurttaşlar yetiştireceği açıktır ve bu sorun bir an önce çözümlenmelidir.

Yaşam Felsefeleri:

Birey hayata başladığı andan itibaren hayatı boyunca ailesinin imkanlarından ve statüsünden görel olarak etkilenmektedir. Günlük hayatta da gözlemlendiği gibi yüksek hayat şansına sahip bireyler doğuştan gelen yetenekleri daha az olsa bile, aile imkanları nedeniyle düşük hayat şansına sahip olanlara nazaran hayata daha ileri bir çizgiden başlayabilmektedirler. Çingenerlerin bu konuda toplumdaki diğer bir çok gruba kıyasla dezavantajlı oldukları söylenebilir.

Aileyi devletten daha anlamlı bulan Çingenerlerin vazgeçilmez özelliği tarih boyunca diledikleri gibi bir yaşam seçme özgürlüğünü korumak olmuştur. Yaşadıkları acılarla başa çıkmak için unutmayı bir sanat haline getiren bu insanlar için sadece içinde yaşanan an önemli. Çingenerde bu modernlik içerisinde ne olduklarını anlamaya ve bir günden ötekine hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Araştırmalarımız sonucunda

tekerleğin icadı ile Çingenerin dünyaya yayılışları arasında ki şaşırtıcı benzerliği görmek bize Çingenerle ilgili söylenenlerin ve yazılanların ötesinde araştırarak bazı konuların daha olduğunu göstermektedir (Bkz.Ek-K).

Yapılan araştırmaya konu olan Çingene ailelerindeki bireylerin oldukça neşeli oldukları ve sık sık güldükleri görülmektedir. Görünüşte her şeye güler gibi görünmekte ve sanki dünyayı ciddiye almamaktadırlar. Aslında korku ve gülmenin birbirlerinin zıddı olmadığı söylenebilir. Bunlar aynı gövdeden çıkan dallardır. Her gülüşte korkunun hafif yankıları vardır. Her korkunun patlaması da gülmenin tohumlarını taşımakta, sürekli gülmeleri her zaman mutlu oldukları anlamına gelmemektedir.

Birçok yerde kaçınılmaz olarak modası geçmiş olsa da, konukseverlik ilkesi Çingener arasında hala geçerlidir. Bir Çingene, kendi grubundan olsa da olmasa da ihtiyacı olan birisini evlerine davet etmekte ve ihtiyacı olanları imkanları ölçüsünde ona vermektedir.

Çingene Kadını ve Cinsellik:

Çingenerin de sıkı sıkıya sarıldıkları inançları vardı. Bunlar görünmez bir güçten değil gruptan kaynaklanmakta, en tutucu kökten dincinin inançları gibi kesin ve sorgusuz biçimde saygı görmektedir. Bu inançlar gruba, kişiye ve grubun şerefine leke sürülmesini önleyen sıkı sıkıya birbirinin içine geçmiş bir dizi koruyucu tabular ve davranış kalıplarıdır.

Görüşme yaptığımız gruplarda, çoğu toplumda olduğu bekarate önem verildiği anlaşılmıştır. Son zamanlarda modernleşmenin getirdiği bazı serbestlikler bir tarafa bırakılırsa, Çingene topluluğunda hala kız ve erkek ilişkilerinde eski kurallar güncelliğini korumaktadır. Burada göz önünde tutulması gereken konu, değişik Çingene gruplarının bulunuşu ve her grubun özelliklerinin birbirinin aynısı olmamasıdır.

Her sosyal sınıf gibi Çingenerin de kendi önyargıları, yapılması ve yapılmaması gereken şeyler konusunda kendine özgü bir anlayışı, kendi toplumsal ve ahlaki kavramları vardır. Bunun ölçüsü gruptan gruba değişmektedir. Bir grupta “Kahpelik yapan kadını öldürürüz” denirken, diğer bir grupta “Boşarım” denilebilmekte, diğer

yandan eşini aldatan erkek ise ailesi tarafından hoş karşılanabilmektedir. Eskiden Çingene kadın ve erkekleri arasında ilişkiler gibi diğerleri ve Çingeneler arasında ilişkiler de sıkı kurallara bağlı olmasında rağmen modern toplumlarda eski yapı kaybolmaya yüz tutmuş ve belli yerler dışında tamamıyla yeni etkiler altında bulunan bir Çingene toplumu oluşmuştur. Bu çerçevede ahlak anlayışı da bazı değişiklikler göstermektedir. Bu anlayış sonucu Çingeneler içerisinde yaşadığı topluma giderek daha fazla uyum sağlamaya başlamıştır. Örneğin; eskiden Çingene kadınlarında pantolon giyilmesi hoş karşılanmazken, şimdilerde gençlerin pantolon giymeyi tercih ettiği görülmektedir.

Batıl İnançlar:

Araştırma yapılan Çingeneler arasında batıl inançlar oldukça yaygın olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma yaptığımız ailede kadın gece dışarı çıkmaktan korkuyordu. Bunun bir nedenini şeytana inanış konusundaki soruma karşılık “Şeytandan korktuğum için gece dışarı çıkmam” şeklinde açıkladı. Ayrıca gece tırnak kesmiyor ve merdiven altından geçmiyordu ve fala aşırı derecede inanıyordu.

Araştırmalarımız sanılanın aksine bazı Çingene gruplarının temizliğe aşırı önem verdiklerini göstermiştir. Mecbur kalmadıkça başka yerlerde yemek yememekte, dışarıdan aldıkları meyve, sebze ve eti tekrar tekrar yıkamakta, evlerini sık sık temizlemekte, başka bir evde tuvaleti kullanınca evde banyo yapmaktadırlar.

Diğer yandan aşırı temizlik duygusunun nedenlerinin ne olduğu konusunu psikologlar suçluluk duyguları ve baskıya bağlıyorlar. Neden ne olursa olsun aşırı temiz olmaları insanı şaşırtıyor. Ancak, incelenen farklı ailelerde temizlik uygulamalarının ve derecelerinin farklı olduğu da tespit edilmiştir.

Davranış Bozuklukları:

Çingenelerde saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri, öfke, kaygı, korku gibi duyguların sonucudur ve kişinin yetişmesindeki eksiklikler, sevgi eksikliği, dışlanma ve kendisine karşı saygısının yok olması gibi çeşitli etkenlerden ortaya çıkarmaktadır.

Kendini suçlu hissetme, egemen baskıya karşı çıkma, sert tepkiyle karşılık verme bu tepkilerden diğerleridir.

Suçlu çocuklarda sorumluluktan kaçma, her türlü yetkiye karşı çıkma, çabuk parlama, fiziki güce hayranlık, güvensizlik ve saldırganlık görülmektedir. Bu kişiler bütün yaşamları boyunca kendi iç dünyalarıyla olduğu kadar, toplumun değer yargılarıyla da ters düşmektedirler. Diğer yandan eğitimsizlik bu insanların suç işleme duygularını harekete geçirmektedir. Çoğumuzun göz ardı ettiği bu gerçek maalesef toplumumuzda suç işlemeye meyilli insanların davranışının nedenlerini de açıkça ortaya koymaktadır. Çevreden gelen etkilere boyun eğme biçiminde oluşan grup içi ilişkilerin sonucunda, ya saldırgan davranışlar ortaya çıkmakta ya da varolan bu tür davranışlarda artma ve şiddetlenme olmaktadır.

Saldırganlık bir değer yargısı olarak kabul edilebilir. Bu durumda önderin ve diğer üyelerin tutum ve davranışı taklit edilmekte ve böylece grubun ortak değerleri üyeler tarafından benimsenerek, eğer ortak değerler saldırganlık yönündeyse, onlar da grup üyeleri tarafından benimsenerek uygulanmaktadır. Çingene topluluğunda, özellikle göçebelerde lider konumundaki kişinin bu saldırgan davranışı yönlendirme gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Bireyin böyle bir grup içinde bulunması çocukluk ve ilk gençlik çağlarında başlıyorsa kişiliğin gelişmesinde katkısı olan toplumsallaşma süreçleri sonucu saldırgan bir insan yetişmiş oluyor. Saldırganlık kişiliğin temel maksadı olarak ona yabancı gelmiyor ve grubun yarattığı sosyal hızlanma ve riske girme sonucu saldırgan tutum ve davranışlar bütün yaşamını etkilemeye başlıyor. Sosyal hızlanma ve riske girme sonucu düşündüğü eylemi gerçekleştirme gücü kazanıyor ve saldırganlığı davranış biçimi olarak belirleyen insan küçük bir uyarım sonucu kolayca şiddet eylemlerine girişebiliyor. Sınırsız beklentilerin gerçekleşmemesi duygusal yükü güçlü olan ırk, din, mezhep, ideoloji farklılıkları saldırganlığı grubun yarattığı uyma, boyun eğme, korkutma, sindirme gibi düzenlemeler ve alt kültürün oluşturduğu değerler ve amaçlarla kolayca şiddet eylemlerine dönüştürebilmektedir. Saldırganlık güdülerin yardımıyla davranış ve eyleme dönüşüyor. Amaca ulaşma gerginlik ve tedirginliği boşaltabilmekte, bunun engellenmesi ise başka gerginlik ve tedirginliğe yol açmaktadır.

Çingenelerde saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri, öfke, kaygı, korku gibi duyguların sonucu olarak ortaya çıkmakta, kültürel ve toplumsal değerlerle birey arasındaki çatışmalar depresyona ve strese yol açmaktadır. İnsanın benimsediği ilkeler ve kurallar tümüyle toplumda geçerli olanlar arasında tutarsızlık varsa insan tüm değerlerini yitirmektedir. Bunun yerine yenilerini koyamayan kişilerde bu durumda duyarsızlık ve normsuzluk oluşmaktadır. Ne yaparsa yapsın içerisinde bulunduğu durumu değiştiremeyeceğini bilen kişi duygusal çöküntüye girmekte bu ise hayal aleminde yaşama yanında alkol veya uyuşturucu alışkanlığına dönüşebilmektedir. Diğer yandan dış görünüşe yönelik aşağılık tutum, ya ağır öz-aşağılamaya karşı aşırı dengeleme çabalarına ya da “Boş ver” tutumuna yol açabilmektedir. Savunma mekanizmaları, kaygı uyandıran bir sorun veya kontrol altına alınamayacak bir olay karşısında bu korku ve kaygı gücün yettiği bir kişiye yöneltilmektedir. Bütün bu kavramlar Çingene davranışlarını ortaya koymada en geçerli ilkelerdir.

İnsan toplum halinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Böyle olunca kişinin üye olduğu toplumu iyi tanması, toplum yaşayışını düzenleyen kuralları iyi öğrenip özümseyerek toplum yaşamına uyum sağlaması gerekmektedir. Bunu başaramazsa bazı Çingenelerde olduğu gibi toplumla çatışmaktadır. Eşlerini dövme davranışında bulunan erkekler geçmişte çocukluklarında benzer davranışlara şahit olmuşlardır. Kişilik özellikleri veya ruhsal bozuklukları vardır. Çingenelerde ıssızlık, parasızlık ve eğitimsizlik eş dövme sebebidir. Diğer bir sebep ise alkol alma ve aşırı kıskançlıktır.

Şiddete başvuran erkeklerin yetersiz kişilik gösteren, iletişim yeterliliği olmayan, ruhsal gelişimini tamamlamamış kişiler olduğunu ileri sürmektedirler. Evlilikte şiddete başvuranların ise sosyal yetersizlik duygularını yenme ve özsaygıyı koruma çabası olduğu belirtilmektedir. Bütün bu davranış bozukluklarından bir kısmına bazı Çingenelerde rastlanılmış ve yukarıda açıklanan nedenlerin bu davranışların oluşmasında başlıca etkenler olduğu anlaşılmış, ancak Çingenelerde şiddet eğiliminin mevcut siyasal sisteme karşı değil de birbirlerine ve diğerlerine karşı yoğunlaşmakta olduğu tespit edilmiştir.

Çingene çocuklarda da zaman zaman bu tür şiddete yönelik davranışların olduğu gözlemlenmektedir. Belirtilen neden yanında, diğer çocuklarla yetişmeden kaynaklanan bazı özelliklerinin uyuşmayışı ve diğer çocukların kendileri ile oynamamak istemeleri de zaman zaman Çingene çocuklarının diğer çocuklarla oyun kurmasında güçlük çıkartmaktadır. Ancak bir nokta daha var ki o da, Çingene çocuklarının kendi aralarında oyun oynarken de aynı şekilde uyumsuz ilişkiler göstermesidir. Hatta daha büyüyünce bu alışkanlık artarak devam etmektedir. Kahvehanede en çok kavganın da yine oyunlar yüzünden çıktığını tespit edilmiştir.

Çingene çocuklarında içe dönük davranışlara çok sık rastlanmaktadır. Bu durum şu belirtilerle karşımıza çıkmaktadır.

- Çekingenlik,
- Arkadaş edinememe,
- Okuldaki derslerinde başarısızlık,
- Oyunlara katılmama,
- İstek ve ihtiyaçları ifade edememe,
- Grup etkinliklerine katılmama,
- Grup içerisinde bir köşede yalnız başına durma.

Bunun bir yerde özgüven ihtiyacından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. İçe dönük çocuklara kaybettikleri ya da hiçbir zaman tanışmadıkları özgüven verilmelidir. Çocuğun hayatın yaşamaya değer olduğu gösterilmeli, suçluluk duyguları törpülenmeli, başarıları desteklenmeli, grup içi aktiviteleri yüreklendirilmelidir. Bu şekilde yapılmadığı takdirde çocukta ciddi davranış bozuklukları ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda ise bazı Çingene çocuklarının aşağıdaki tepkileri verdikleri gözlemlenmiştir.

- Hep kendi dediğinin olmasını istemek,
- Sessiz, sakın, çekingen olmak,
- Sorumluluktan kaçınmak,
- Sürekli yalan söylemek,
- Sürekli yalnız kalmaktan hoşlanmak,
- Kavgacılık, geçimsizlik.

Bu davranışlar uyumsuzluk öncesi tehlikeli davranışları haber veren işaretlerdir. Bu gibi davranışlar ne kadar erken tedbir alınırsa düzeltilmesi de o kadar kolay olabilecektir. Ancak, ziyaret ettiğimiz bir sınıfta matematik dersinde en iyi olan öğrencinin yine bir Çingene çocuk olması, bizlere bu durumun zaman zaman istisnaları olduğunu göstermektedir.

İçine kapanmış, gerçek duygu ve düşüncelerini dışarıda görünmeyen, iç dünyalarında ne olduğunu bilmeyen insanlar üzerinde durmak gerekir. Bu davranışları sergileyenler günlük davranışlarıyla kimseye pek rahatsız etmezler ama eğer üzerlerinde durulmazsa ve gerekli tedbirler zamanında alınmazsa böylelerinin patlamaları ve iç dünyalarındaki çatışmalarının sonuçları çok kötü olmaktadır.

Suç Kavramı ve Yalan:

Bireyler içinde buldukları toplumsal değer sistemine karşı davranışlarda bulunurlarsa toplum tarafından cezalandırılır ve dışlanırlar. Çingene yasaları topluluğu korumak üzere bazen bireylerin özgürlüğünü kısıtlıyor. Bunun yanında suç oranlarının fazlalığı biraz da abartıdır ve Çingenelerde her türlü olayın kendilerinden görülüp potansiyel suçlu muamelesi yapılmasından son derece rahatsızdırlar.

Aslında işlenen suçların hırsızlık, kavga gibi çoğunlukla basit suçlar olduğu görülmektedir. Özellikle göçebe olanlarda ise suç birisi tarafından üzerine alınmaktadır. Suçu üzerine alan kişi grup üyeleri tarafından bir kahraman gibi görülmekte ve madalya almış gibi saygı görmekte ve bu şahsın ihtiyaçları grup üyeleri tarafından karşılanmaktadır.

Çingenelerin çok yalan söylediği çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yalan söylemeye sürükleyen belli başlı nedenleri ise şu şekilde tespit edilmiştir;

- Çocukla çevresi arasında sağlıklı bir ilişki kurulamamıştır.
- Kimi ailelerde yalan söylemek doğru söylemek kadar doğaldır.
- Korkunun da yalan söyleme üzerinde büyük etkisi olmaktadır.
- Başkalarını taklit ederek onlardan aşağı kalmadıklarını göstermek amacıyla yalana başvurabilmektedirler.

- Zaman kazanmak için yalan söylenebilir.
- Övünmenin de yalancılığın oluşumunda rolü vardır.

Araştırma yapılan gruplarda bu tür nedenlerin hemen hemen hepsinin geçerli olmakla beraber genelde kendilerini korumak, korku ve övünmek amaçlı yalan söyledikleri bizzat Çingenerin kendileri tarafından ifade edilmiştir. Başlıca yalan söyleme nedenleri ise övünmek amaçlıdır.

Madde Bağımlılığı:

Bir toplum için serbest veya mecburi kültür değişmesinden daha zararlı ve tehlikeli olan, ikisinin arasında bir yol izlenerek iki kültür arasında bocalamaktır. Dışlanma, sıkıntılar ve kendini boşlukta hissetme insanları zararlı alışkanlıklara itmektedir. Çingenerde bu yöneliş genelde alkole ve bazen de uyuşturucu maddelere olabilmektedir. Araştırma yaptığımız gruplarda alkol tüketiminin yaygın olduğu görülmüş ve alkole yönelmenin sebebi sıkıntıları unutmak olarak açıklanmıştır. Çingenerde içki ve sigara kullanma alışkanlığının oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aile içerisinde çok rahat içki içmektedirler. Hatta çoğu zaman içki içmeye sabah saatlerinde başladıkları ve gün boyu içki içildiği görülmektedir. Bazı Çingene kadınların eşlerinin dışarıda içki içmesi yerine evde içki içmesini kocalarına teklif ettiklerine rastlanılmıştır. Bazen karı koca birlikte içmekle beraber erkeklerde içki içme alışkanlığının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte bazı Çingener arasında esrar ve eroin gibi uyuşturucu kullanma alışkanlığının da olduğu bizzat Çingener tarafından beyan edilmiştir.

Çocuk Bakımı ve Tuzlama:

Çingenerde bebekler çok seviliyor ve saflığı simgeliyor. Çocuğun bakımına büyük önem veriliyor. Daha önce örnekleri verilen çocuğun kokmaması için tuzlanması geleneğinin gerek göçebe, gerekse yerleşik Çingenerde devam ettiği görülmektedir. Evde yapılan bu işleme göçebe Çingenerde helva da dahil edilerek çocuğun teninin yumuşak olmasının sağlandığı düşünülmektedir.

Masallar ve Maniler:

Çingenerin yazılı bir kaynağa sahip olmamalarından ve belirli konular hakkında bilgilerinin sınırlı olmasından dolayı zaman zaman bilgiye ulaşma gücünün

çekilmektedir. Örneğin “çocuklara anlattığınız masallar nelerdir” sorusuna karşı bir cevap alamamanız normaldir çünkü bu insanlar gerçekte çocuklarına pek masal anlatmamaktadırlar.

Araştırma yapılan gruplar pek mani bilmediklerini söylemişler ve bu konudaki sorularımızı hep “Bilmiyoruz” şeklinde cevaplanmışlardır. Ancak evin okula giden kızının defterinde çok güzel mani örneklerine rastlanılmıştır (Bkz. Ek- G).

Beslenme ve Sağlık:

Araştırma yapılan her üç grup arasında da en büyük ilgiyi koyun eti görmektedir. Bunun sebebinin birazda göçebelik kültüründen gelmiş olduğu değerlendirilmektedir. Yine araştırmalarımızda et yanında salata da sıkça sofralarda yerini almaktadır. Et ve salata kolay hazırlandığı için tercih edilmektedir. Sabahları ise çay, zeytin ve peynir başlıca kahvaltılık malzemelerdir. İhtiyaçlar kurulan pazarlardan ve marketlerden karşılanmaktadır.

Modernleşme eğilimi ile birlikte ve bulunulan çevrenin de etkisi ile yemek kültürü giderek daha çok etkileşimde bulunulan köyden göç etmiş yeni kentli, fakir ve orta sınıfa ait çevre sakinlerinin yemek kültürüne benzemektedir. Bu durumda o grup bulunduğu çevredeki yemek kültüründen etkilenmekte ve o çevrede yapılan bazı yemekleri yapmaya başlamaktadır.

Bütünüyle yemek kültürü incelendiğinde Çingenerin hazırlanması kolay yemeklere yöneldikleri, ayrıca yemek alışkanlıklarının pek sağlıklı olmadığı söylenebilir. Sabah kahvaltıları hariç et yemeği ile salata hemen hemen hepsinde olmakla birlikte buna zaman zaman pirinç pilavının da dahil olduğu görülmüştür. Sabah kahvaltılarında ise çeşitler genellikle zeytin ve peynirle sınırlı kalmaktadır (Bkz. Ek F).

Çingenerde sağlık hizmetlerinin kalite ve etkinliğinden bahsedilemez. Sağlıksız ortamlarda yapılan doğumlar sırasındaki prematüre doğumlar, riskli doğumlar, doğum sonrası sağlık sorunları ve yaygın ishal vakaları, annelerin eğitimsizliği ve annelerin tedavi edilmesi halinde önlenilecek bazı hastalıkların zamanında tedavi ettirilmemesi gibi pek çok neden, yeni doğanın yaşama şansını azaltmakta, anne hayatını da risk altına

sokmaktadır. Sağlık ve eğitim birbirine çok yakın iki konudur ve eğitilmiş anneler çocuklarının sağlığını daha iyi koruyabilmektedirler.

Çingenerde gerek bilgisizlik, gerekse yoksulluktan ve fakirlikten dolayı çocuk ölümlerinin oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Başkalarıyla evlenemediklerinden genellikle evlilikler akrabalar arasında yapılmakta ve bu durum sağlıksız çocukların doğmasına neden olmaktadır. Çingener üzerindeki araştırmalarımız göstermektedir ki bu insanların sağlık sorunları bir an önce çözülmediği sürece sağlıksız nesiller yetişmeye devam edecektir.

Kültürel Kompleks:

Araştırmalarımız sonucu ortaya çıkardığımız yeni bir kavram olan kültürel kompleks, kendisinden daha düşük olduğu düşünülen bir kültürü küçümsemektir. Bu araştırma sırasında da Çingener diğer bazı gruplar tarafından küçümsenmesine rağmen, onların da İstanbul'da çingene F ailesi ile yapılan görüşmede olduğu gibi çöp toplayıcı olarak nitelendirilen diğer bazı Çingene gruplarını küçümsedikleri tespit edilmiştir. Benzer durum, bazı Avrupa ülkelerinin vatandaşlarının kendi ülkelerinde yaşayan azınlıklara yönelik tutumlarında da tespit edilmiştir. "Alman toplumunun Türk topluluğuna yönelik, farklı ve tepeden bakan muamele, yani dışlama olgusu ilk adımda, sosyal entegrasyonun önündeki en ciddi engeli teşkil etmiştir." (Turan, 1997:76).

Ortaya koyduğumuz "Kültürel kompleks" terimi ile ilgili daha fazla araştırmalara gerek olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu terim yabancılardan korku ve onlara güvenmeme duygusu olan "Zenofobi" teriminden farklı olduğu gibi, diğer ırklardan insanlara, özellikle de kültürel ve ırksal bütünlüğe ve ekonomik refaha tehdit oluşturduğu düşünülen en yakındakilere karşı önyargı ve düşmanlığa yol açacak şekilde özel bir ırkın üstün olduğuna inanmak şeklinde açıklanan "İrkçilik" (Bernasconi, 2000:34) veya kurulu bir topluluğa, bir kavme bağlı bulunmaktan doğan ilkel duygu olan ve dış belirtileri bakımından ele alındığında, aynı topluluğa bağlı kimselerin davranışlarında görülen Etnosantrizm (Meydan Larousse Ansiklopedisi, 1992:435) terimlerinden farklı bir manayı içermektedir.

BÖLÜM VI SONUÇ VE ÖNERİLER:

Sonuç:

Bugüne kadar genellikle yabancı kaynaklardan alınan bilgiler yanında, yaptığımız bu çalışma, ülkemizdeki Çingene gruplarıyla bire bir yapılan bir alan çalışması niteliğindedir ve Türkiye’de Çingeneler hakkında bilinmeyen bazı gerçekleri ortaya çıkaran bir çalışma olmuştur. Çocuk, aile, kimlik, eğitim ve grup ilişkileri üç farklı Çingene grubunda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Toplanan bilgilerin yanı sıra, çekilen resimlerle birlikte Çingene kültürünün tanınmasına bir katkı sağlandığı düşünülmektedir.

Öneriler :

1. Bu tez için yapılan alan çalışması sadece üç grup Çingene ailesini kapsamıştır. Bu nedenle ortaya konan hususları Türkiye’deki tüm Çingene gruplarına genellemek doğru olmaz. Özellikle müzisyenlik, çiçek satıcılığı veya çöp toplayıcılık mesleklerini icra eden gruplar üzerinde benzer ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç vardır ve gerek diğer ülkelerde, gerekse ülkemizden seçilecek diğer gruplarla yapılacak çalışmalar konuyu daha da aydınlatacaktır.

2. Araştırma konusu olan kimlik, aile, çocuk, eğitim gibi kavramların teker teker ele alınarak Çingeneler hakkında daha ayrı incelemelerin yapılmasında fayda olduğu düşünülmektedir.

3. Özellikle Çingenelerin geldiği bilinen Hindistan’da yapılacak bir araştırma, Çingene kültürünü anlamamıza ilave katkılar sağlayacaktır. Hindistan’da yaşayan Çingenelerin Hristiyan ve Müslüman toplumlarda yaşayan Çingenelerle kıyaslanması da bize farklı değişim ve entegrasyon örnekleri tanıtmaya açısından önemli fikirler verecektir.

4. Çingenelerin vücut dilleri, dans etmeye atfettikleri anlamlar üzerine yoğunlaşacak araştırmalar Çingene kültürünün özgünlüğü konusunda önemli ipuçları sunacaktır. Ülkemizde Sünni- Müslüman toplumla Çingene alt- kültürü arasındaki en gözle görülür farklardan birisinin Çingene kadınlarının kendi düğünleri dahil, dans

etmedeki özgürlükleri ve danslarındaki motifleridir. Bu konunun sosyal psikoloji dahil disiplinler arası bir yaklaşımla incelenmesinde yarar olduğu değerlendirilmektedir.

5. Araştırmamız sonucu çingenelerin maruz kaldıkları ayrımcılığı ve ayrıca kendi içlerinde farklı olanlara karşı gösterdikleri aşağılayıcı tutumları açıklayacak yeni sosyal kavramların geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Etnosantrizm, ırkçılık, zenofobi kavramlarının ötesinde toplumsal dışlama, aşağılama gibi olguları tanımlayacak yeni kavramların üretilmesine katkıda bulunacak derinlemesine araştırmaların gerçekleştirilmesi, toplumsal uzlaşma ve toplumun yaşam kalitesini arttırıcı politikaların geliştirilmesi açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

EKLER

- EK-A AVRUPA KITASINDA YAŞAYAN ÇİNGENE KABİLE GRUPLARI
- EK-B BAZI ÜLKELERDE YAŞAYAN TAHMİNİ ÇİNGENE NÜFUSU
- EK-C ARAŞTIRMA YAPILAN ÇİNGENE GRUPLARI İLE GÖRÜŞMELER
- EK-Ç GÖRÜŞME YAPILAN ÇİNGENELERİN AİLE ŞEMASI
- EK-D ÇİNGENELERDE KÜLTÜREL SÜREÇ ŞEMASI
- EK-E GÖRÜŞME YAPILAN AİLELERİN YAŞADIKLARI YERİN HARİTASI
- EK-F ÇİNGENELERE AİT RESİMLER (ANKARA GRUBU)
- EK-G ÇİNGENELERE AİT RESİMLER (İSTANBUL GRUBU)
- EK-H ÇİNGENE DİLİNE AİT BAZI ÖRNEKLER
- EK-I ÇİNGENELERİN BİR GÜNLÜK YEMEK LİSTESİ
- EK-İ ÇİNGENELERLE YAPILAN GÖRÜŞME ÖRNEĞİ
- EK-J ÇİNGENELERLE MÜLAKAT
- EK-K TEKERLEĞİN İCADI VE ÇİNGENELERİN YAYILMASI
- EK-L ARAŞTIRMA YAPILAN ÇİNGENELERİN SEVDİĞİ ŞARKILAR

EK- A AVRUPA KITASINDA YAŞAYAN ÇİNGENELERİN KABİLE GRUPLARI

Ülkeler	Dilleri	Genel Yerleşim Yerleri	Dinleri	Kabile Grupları
Macaristan	Romani	Budapeşte	Katolik	Kalkıç, Rom, Vlahic
Yunanistan	Romani	Atina, Selanik	İslam, Ortodoks	Rom, Handuria, Kalpazaria
Romanya	Romani	Bükreş, Timisore	Ortodoks	Rom
İspanya	Kalo	Madrid, Barselona	Katolik	Kale
Hindistan	Hindi, Kabile Lehçeleri	Rajasthar, Punjab, Pradesh, Andhra	Hindu, İslam, Sikh	Banjara, Graduliya Loher
Fransa	Romani, Sinti, Kalo	Paris, Marsilya, Lyon	Katolik, Protestan	Kalo, Rom
Yugoslavya	Romani	Belgrat, Skopje	İslam, Ortodoks	Rom (Gurbeti, Arlije)
İtalya	Romani, Sinti	Roma, Scattred	Katolik, Ortodoks	Sinti, Rom
Türkiye	Romani	İstanbul, İzmir, Ankara	İslam	Arlije

(Arayıcı, 1999:55)

**EK-B BAZI ÜLKELERDE YAŞAYAN TAHMİNİ ÇİNGENE NÜFUSU
(1993 yılına göre)**

Ülkeler	En Az	En Fazla
Arnavutluk	90,000	100,000
Almanya	110,000	130,000
Avusturya	15,000	68,000
Belçika	12,000	15,000
Bulgaristan	313,000	800,000
Kıbrıs	500	1,000
Bağımsız Devletler Topluluğu	300,000	550,000
Danimarka	500	4,500
İspanya	350,000	800,000
Eski Yugoslavya	690,000	1,000,000
Finlandiya	7,000	9,000
Fransa	280,000	400,000
Yunanistan	150,000	200,000
Macaristan	142,000	800,000
İrlanda	20,000	30,000
İtalya	90,000	110,000
Lüksemburg	100	150
Norveç	4,500	5,000
Hollanda	30,000	35,000
Polonya	30,000	50,000
Portekiz	30,000	50,000
Çek Cumhuriyeti	30,000	250,000
Romanya	410,000	2,500,000
İngiltere	90,000	120,000
Slovakya	200,000	400,000
İsveç	5,000	20,000
İsviçre	30,000	35,000
Türkiye	300,000	550,000

Bu sayılar, Avrupa Konseyi'nin verilerinden, Çingene Araştırmaları'nda (Etudes Tsiganesi) yayımlanan yazılardan ve resmi nüfus sayımlarından alınmıştır (Arayıcı, 1999:256).

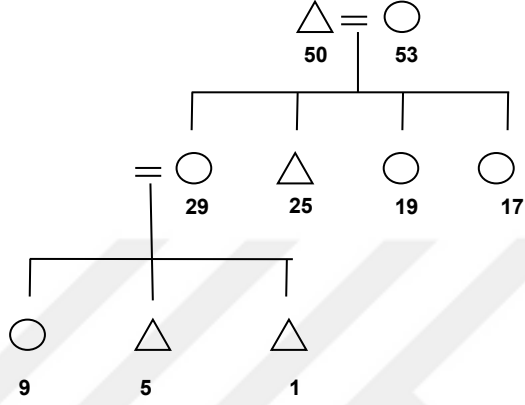
EK-C ÇİNGENE GRUPLARI İLE YAPILAN GÖRÜŞMELER

Görüşülen Grup		Kişi Sayısı	Görüşme Sayısı	Görüşme Tarihleri	Toplam Görüşme (Saat)	Görüşülen Ailenin Özellikleri (Yaşları)	Diyecekler
K I R I K K A L E	Aile A	9	5	15 Aralık 2001 16 Aralık 2001 17 Aralık 2001 05 Ocak 2002 06 Ocak 2002	60 Saat	Karı: 50, Koca: 53 3 Kız çocuk (17, 19 ve 29) 1 Erkek çocuk (25)	Ailenin 2 çocuğu doğumdan sonra ölmüştür. 29 yaşındaki kız çocuk evlidir ve 3 çocuğu vardır.
	Aile B	15	4	15 Aralık 2001 16 Aralık 2001 18 Aralık 2001 19 Aralık 2001	15 Saat	Karı: 47, Koca: 56 2 Kız çocuk (30 ve 15) 4 Erkek çocuk (13, 18, 22, 26)	Ailenin 1 çocuğu ölmüştür. 30, 26 ve 22 yaşlarında olanlar evlidir. 30 ve 26 yaşında olanların üçer çocukları, diğerinin 1 çocuğu vardır.
A N K A R A	Aile C	11	5	26-27 Nisan 2002 10-11 Mayıs 2002 08 Haziran 2002 10 Haziran 2002 15 Haziran 2002	75 Saat	Karı: 42, Koca: 45 2 Kız çocuk (17 ve 25) 2 Erkek çocuk (15, 22)	Ailenin 2 çocuğu doğum sonrası ölmüştür. 25 yaşındaki kız evli olup 3 çocuğu, 22 yaşındakinin ise 2 çocuğu vardır.
	Aile D	12	4	10 Mayıs 2002 13 Mayıs 2002 09 Haziran 2002 27-28 Temmuz 2002	20 Saat	Karı: 48, Koca: 52 1 Kız çocuk (15) 3 Erkek çocuk (32, 27 ve 23)	Erkek çocuklar evli olup 32 ve 27 yaşında olanın 3, 23 yaşında olanın 1 çocuğu vardır.
	Aile E	9	2	12 Mayıs 2002 15 Mayıs 2002	20 Saat	Karı: 38, Koca: 39 2 Kız çocuk (16, 19) 4 Erkek çocuk (3, 6, 11 ve 14)	19 yaşındaki kız çocuk evlidir ve 2 çocuğu vardır.
İ S T A N B U L	Aile F	6	9	22-23 Mart 2002 03-07 Nisan 2002 20-22 Nisan 2002 25-31 Mayıs 2002 21-25 Haziran 2002 06-07 Temmuz 2002 13-14 Temmuz 2002 19-21 Temmuz 2002 28-30 Eylül 2002	200 Saat	Karı: 39, Koca: 33 2 Kız çocuk (4 ve 10) 2 Erkek çocuk (2 ve 15)	Çocukların 10 ve 15 yaşlarında olanları kadının ilk eşindedir. Kadının daha önce doğurduğu 4 çocuğu ölmüştür.
	Aile G	8	6	22-23 Mart 2002 06-07 Nisan 2002 20-22 Nisan 2002 25-31 Mayıs 2002 21-25 Haziran 2002 06-07 Temmuz 2002	50 Saat	Karı: 60, Koca: 65 2 Kız çocuk (27 ve 33) 2 Erkek çocuk (25 ve 41)	Kadının 3 çocuğu ölmüştür. Erkek çocukların çocuğu olmamaktadır. Kızların birer çocuğu vardır.
	Aile H	6	5	21-25 Haziran 2002 06-07 Temmuz 2002 13-14 Temmuz 2002 19-21 Temmuz 2002 01-15 Ekim 2002	45 Saat	Karı: 33, Koca: 35 1 Kız çocuk (2) 3 Erkek çocuk (5, 8 ve 15)	Ailenin 1 çocuğu ölmüştür.

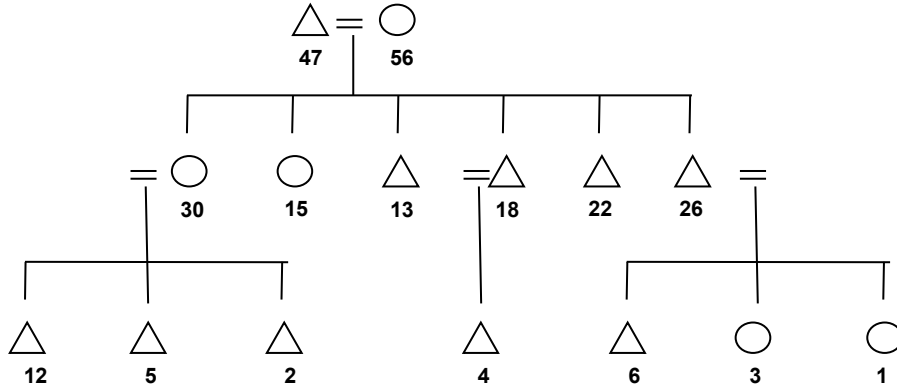
EK-Ç GÖRÜŞME YAPILAN ÇİNGENELERİN AİLE ŞEMASI

KIRIKKALE GRUBU:

AİLE A:

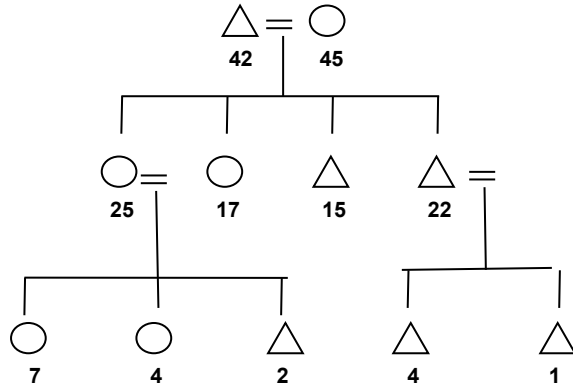

AİLE B:

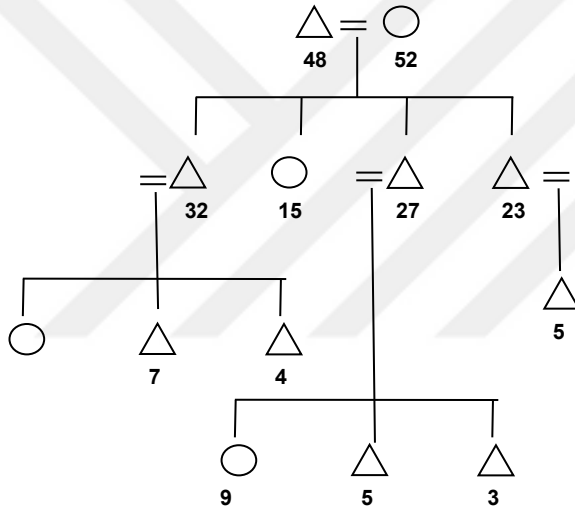

ANKARA GRUBU:

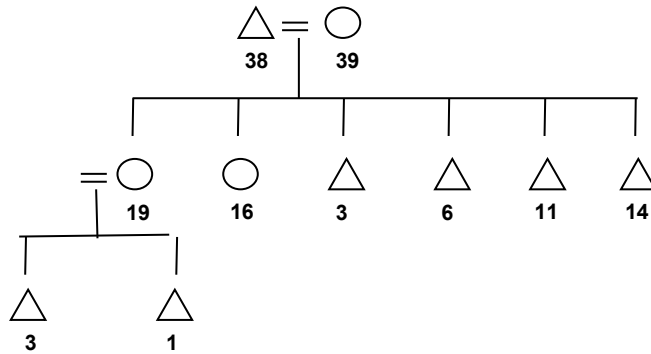
AİLE C:

AİLE D:

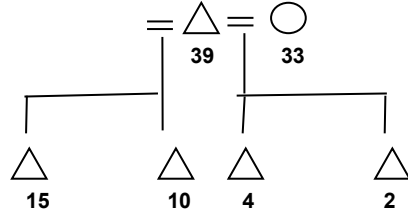

AİLE E:

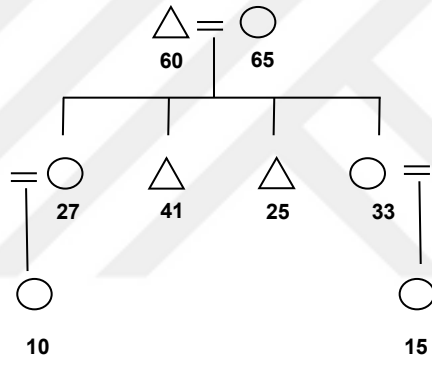

İSTANBUL GRUBU:

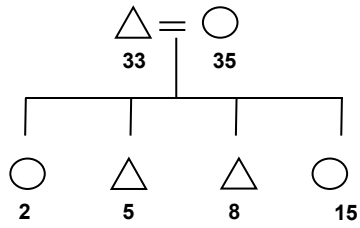
AİLE F:

AİLE G:

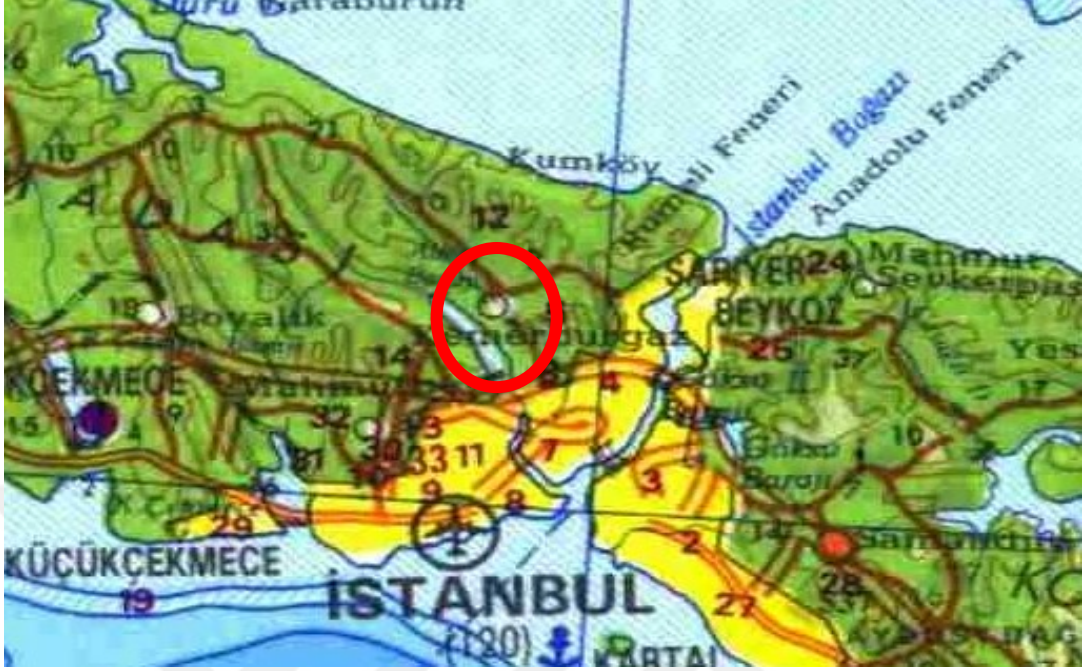
AİLE H:

EK-D ÇİNGENELEERDE KÜLTÜREL SÜREÇ ŞEMASI

Sıra No.	Süreç	Tanım (Güvenç,1999:122)	Yorum
1	Kültürleme	Sosyal bilimlerdeki sosyalizasyon ya da geniş anlamıyla eğitim. Doğumdan ölüme kadar, bireyin toplumun beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesi	Çingeneler önce ailerinden aldıkları davranış biçimleri ile eğitiliyorlar, daha sonra okul, mahalle, çevre, askerlik, iş yaşamı gibi alanlarda eğitime devam ediyorlar.
2	Kültürel yayılma	Belli bir toplumda maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılması	Çingeneler için böyle bir yayılım fazlaca yoktur.
3	Kültürleşme	Yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürden birey ve grupların belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşim sonucunda her ikisinin de değişmesi	Bu tür etkileşim vardır. Falcılık ve Roman dansları son dönemde yaygınlaşmaktadır.
4	Kültürlenme	Belli bir toplumun alt kültürlerinden, ya da farklı toplumlardan kopup gelen birey ve grupların buluşması ve bir etkileşim süresi sonunda asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bileşimlere ulaşılması	Bu sürece uyan bazı gelenek ve davranışların olduğu görülmüştür.
5	Kültür şoku	Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin yeni kültüre uyum sağlamakta karşılaştıkları sıkıntı ve bunalımlar	Çingenelerde bu tür bir sorun yaşanmaktadır.
6	Zorla kültürleme	Kültüre mensup birey ve grupların başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesi	Ülkemizde Çingenelere yönelik bu şekilde bir zorlama olmadığı tespit edilmiştir.
7	Kültürel özümleme	Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi	Ülkemiz Çingenelerinde bu şekilde gönüllü bir benzeme dikkati çekmektedir.
8	Kültürel değişme	Yukarıdaki bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğraması	Değişik Çingene grupları için farklı boyutlarda olsa da bu tanıma tam olarak uyan bir gelişme yaşanmaktadır.

EK-E GÖRÜŞME YAPILAN AİLELERİN YAŞADIKLARI YERLERİN HARİTASI

İnceleme yapılan İstanbul Grubunun yaşadığı bölge, Kemerburgaz bölgesidir.

İnceleme yapılan Ankara Grubu Mamak bölgesinde konaklamakta, Kırıkkale Grubu ise Gündoğdu mahallesinde yaşamaktadır.

EK-F INGENELERE AİT RESİMLER (ANKARA GRUBU)

(Fotoğrafları kullanmak için ailelerden gerekli izin alınmıştır.)

Resim-1: Gecekondu mahallesi ortasına kurulmuş göçebe Çingene çadırları.
09 Haziran 2002, Ankara.
Güray Alpar.

Resim-2: Göçebe Çingeneler çocuklarıyla birlikte çadırda yemek yerken.
09 Haziran 2002, Ankara.
Güray Alpar.

Resim-3: Modern binaların arasına sıkışıp kalmış bir Çingene evi. Bina sahibi Çingene, Belediyenin hayvan bakımı için izin vermemesi nedeniyle kat karşılığı evini satacağını söylüyor.
07 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-4: Kurtuluş dizisinde develeriyle birlikte görev alan bir Çingene. Aile üyeleri bu görevi gururla anlatmaktadır. Develer bakımı zor olduğu için 2000 yılında satılmıştır.
(G ailesine ait albümden izinle alınmıştır)

Resim-5: Çingene ve sanat. G ailesinin 25 yaşındaki oğlu tarafında hapishanede yapılmıştır. Resim sahibi tarafından şöyle tarif edilmektedir. “Bedenimiz zaten tutsaktı, şimdi ellerimiz de kelepçeli. Sadece sevgimiz var verebileceğimiz herkese. 30 Mayıs 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-6: Çingene karı, koca ve çocuklar. Büyük erkek ve kız çocuk kadının ilk kocasından olmuştur. 30 Mayıs 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-7: Duvarda Çingene düğüne ait resimler.
30 Mayıs 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

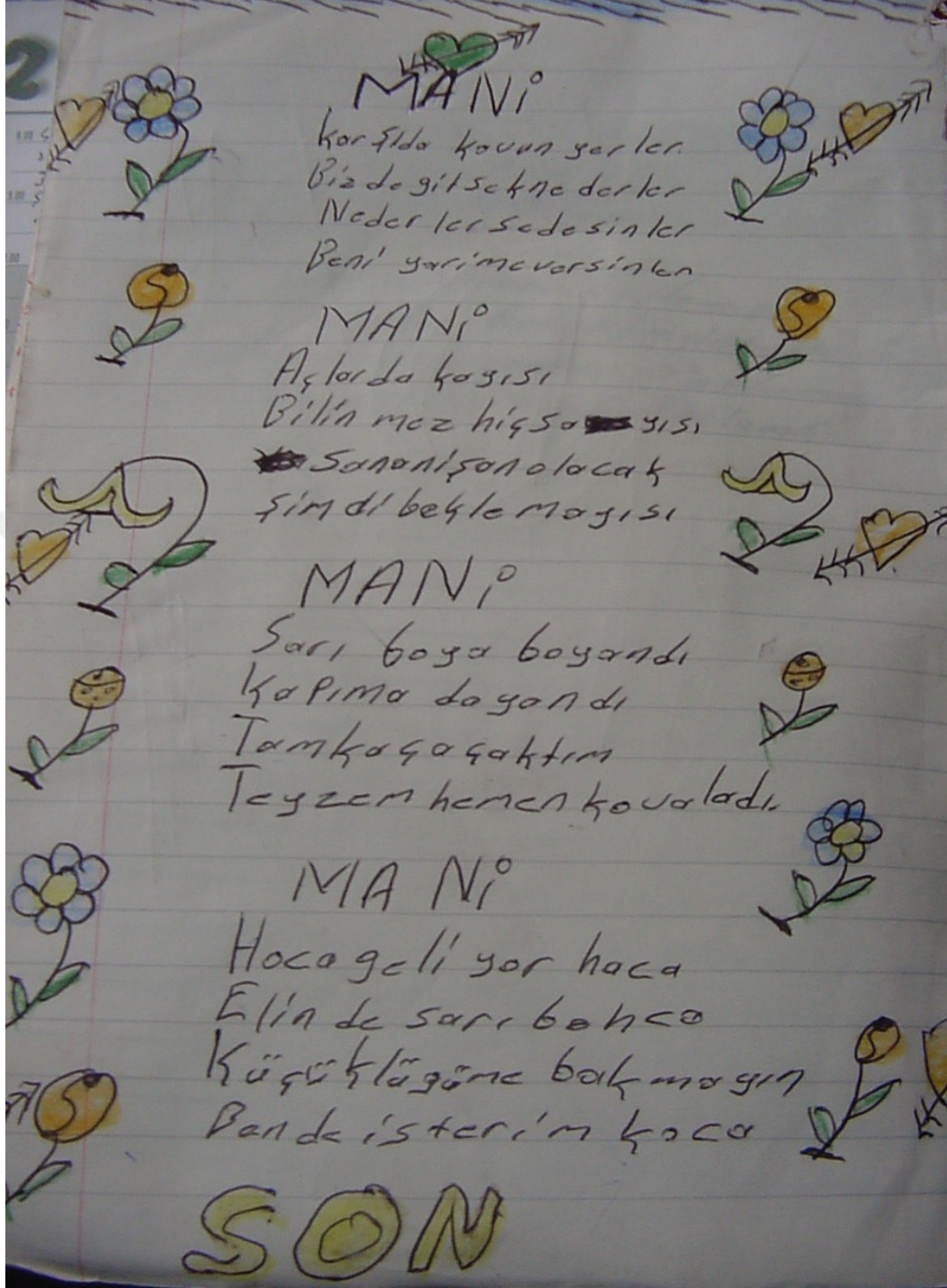
Resim-8: Çingene çocuk ve resim. Resimde cami ve kendi okulunun bulunmasının nedeni araştırıldığında, her iki kurumun da çocuğun yaşantısında gerçekten önemli bir yer tuttuğu anlaşılmıştır. Her resim sembolik bir bilmece olarak öznenin duygusal halini, onun bilinçdışı hareket etme ya da anlam verme biçimini ifade eder. Bir resmi çözümlenmek içeriğinde başka bir anlam araştırmak, kişiliğin derinliklerini anlatan sembolleri ortaya çıkarmak demektir” (F. Dolto Marete, 1948). (F ailesinin 10 yaşındaki kız çocuğunun defterinden izin alınarak dijital kamera ile çekilmiştir)
30 Mayıs 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-9: On yaşında Çingene kız çocuğunun yapmış olduğu resim. Resimdeki cami resimlerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Diğer bina ise çocuk tarafından okul olarak tarif edilmiştir. “Resimdeki içerik, yaşanmış, bir deneyimi yansıtır. Bu yaşanmış deneyimin anısı yada sembolü resimde açık olarak vardır (Yavuzer,1997:210).
(F ailesinin 10 yaşındaki kız çocuğunun defterinden izin alınarak dijital kamera ile çekilmiştir)

30 Mayıs 2002, İstanbul.

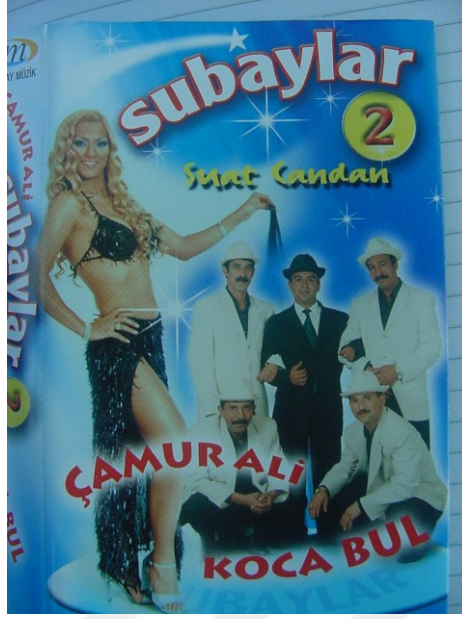
Güray Alpar.

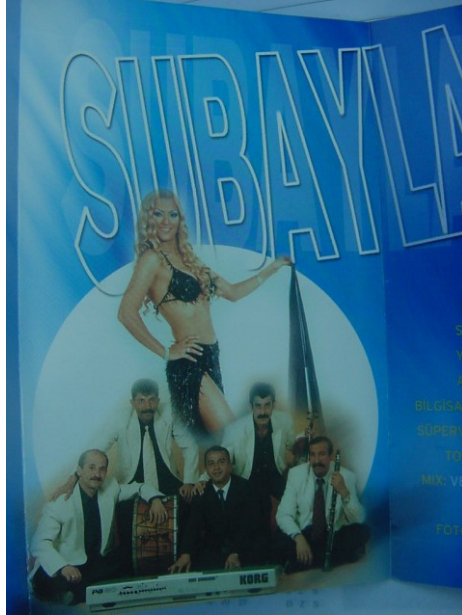
Resim-10: On yaşında Çingene kız çocuğunun yapmış olduğu maniler. Çingeneler pek fazla mani bilmemesine rağmen öğrenci olanlar okulda bazı manileri öğrenmekte veya kendileri yazmaktadırlar. (F ailesinin 10 yaşındaki kız çocuğunun defterinden izin alınarak dijital kamera ile çekilmiştir)

30 Mayıs 2002, İstanbul.

Güray Alpar.

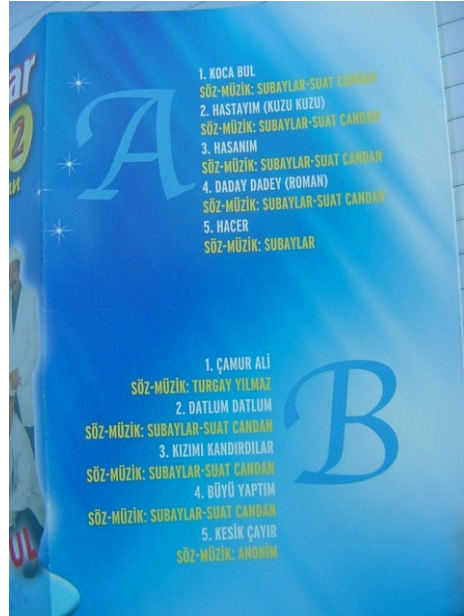
Resim-11: Çingenerler ve müzik. İnceleme yapılan İstanbul Çingene aileleri özellikle “Subaylar” isimli gruba ait şarkıları çok sevdiklerini söylemişlerdir.

Resim-12: Çingenerlerin Subaylar müzik grubuna ait kaset kapağında bulunan resim.

Resim-13: Çingene grubunun ilk albümü “Beyaz Gelinlik” ismini taşımaktadır.

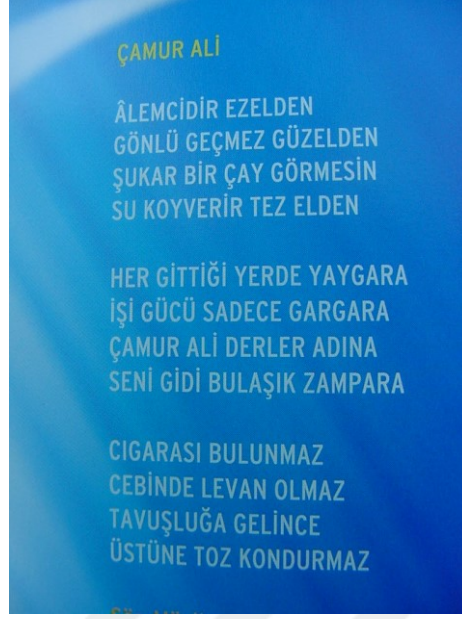
Resim-14: Çingene grubuna ait şarkıların isimlerinin bulunduğu kaset kapağı.

1. KOCA BUL
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
2. HASTAYIM (KUZU KUZU)
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
3. HASANIM
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
4. DADAY DADEY (ROMAN)
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
5. HACER
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR

Resim-15: Çingene şarkı isimleri. Bu şarkıların genelde basit sözlerden oluşmaktadır.

1. ÇAMUR ALİ
SÖZ-MÜZİK: TURGAY YILMAZ
2. DATLUM DATLUM
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
3. KIZIMI KANDIRDILAR
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
4. BÜYÜ YAPTIM
SÖZ-MÜZİK: SUBAYLAR-SUAT CANDAN
5. KESİK ÇAYIR
SÖZ-MÜZİK: ANONİM

Resim-16: Çingene şarkı isimleri. Şarkı sözlerinin bir kısmı o dönemde popüler olan şarkıların sözlerine benzetilerek oluşturulmuştur.

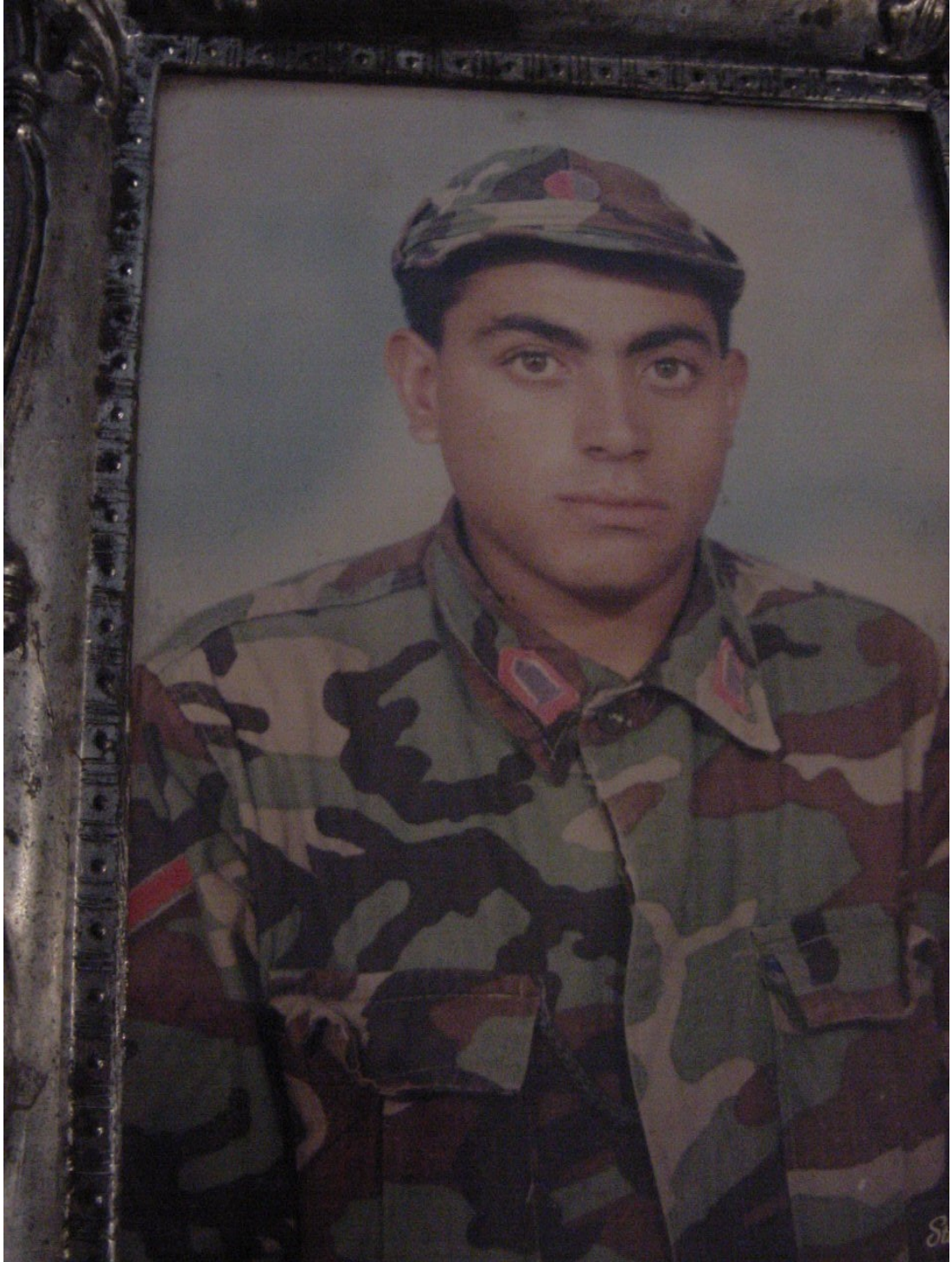
Resim-17: Subaylar grubuna ait kaset kapağındaki Çingene şarkı sözü. Şarkı “Çamur Ali” ismini taşımaktadır. Şarkı bir anlamda parasız fakat eğlenmeyi seven bir Çingeneyi anlatmaktadır. Şarkıda geçen “levan” kelimesi para manasına gelmektedir.

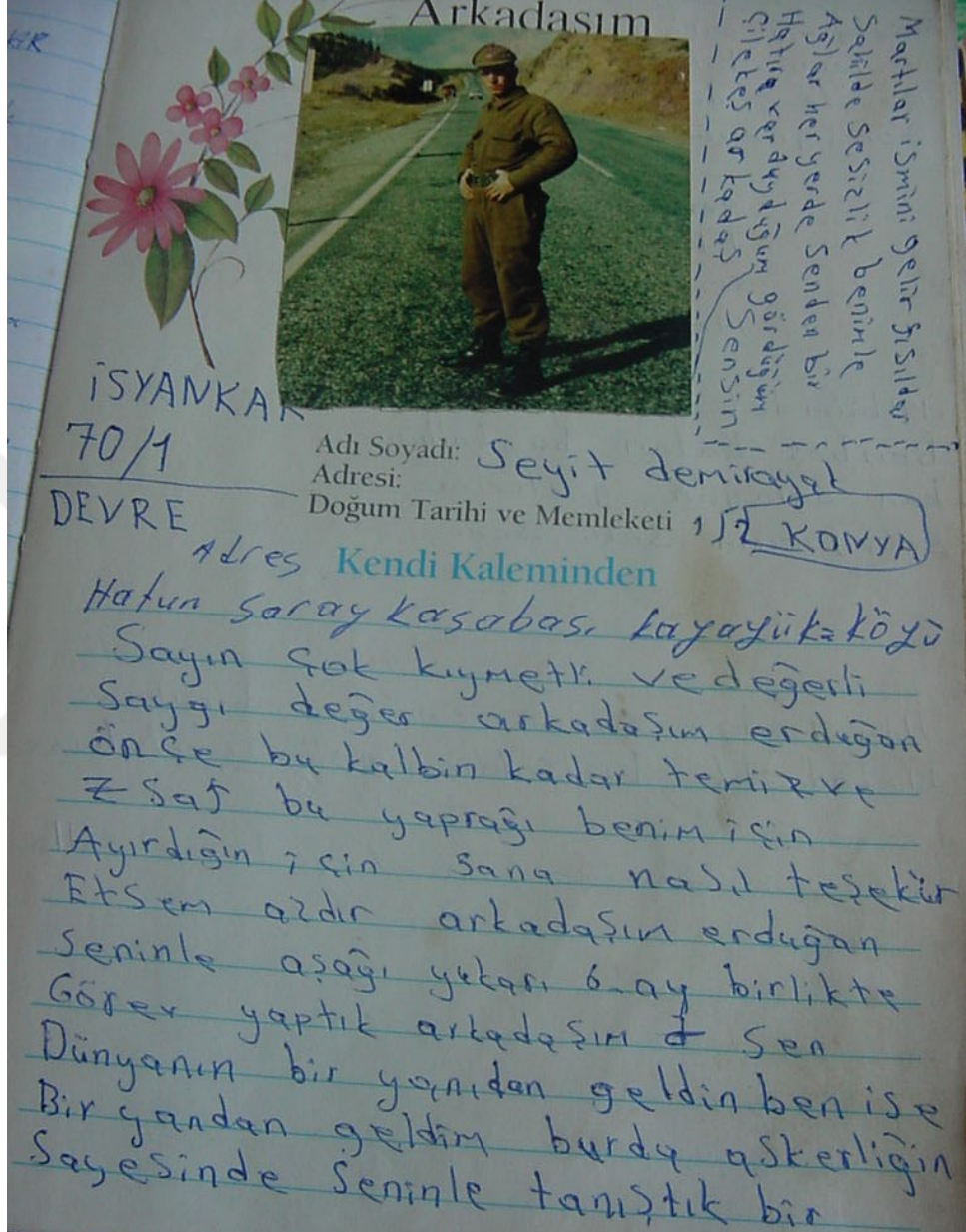
Resim-18: Çingene sofrası. İstanbul ilinde yaşayan F ailesinin 6 Temmuz 2002 gününe ait öğle yemeğidir. Yemekte et kavurma, etli patates, salata ve pilav vardır. 06 Temmuz 2002, İstanbul. Güray Alpar.

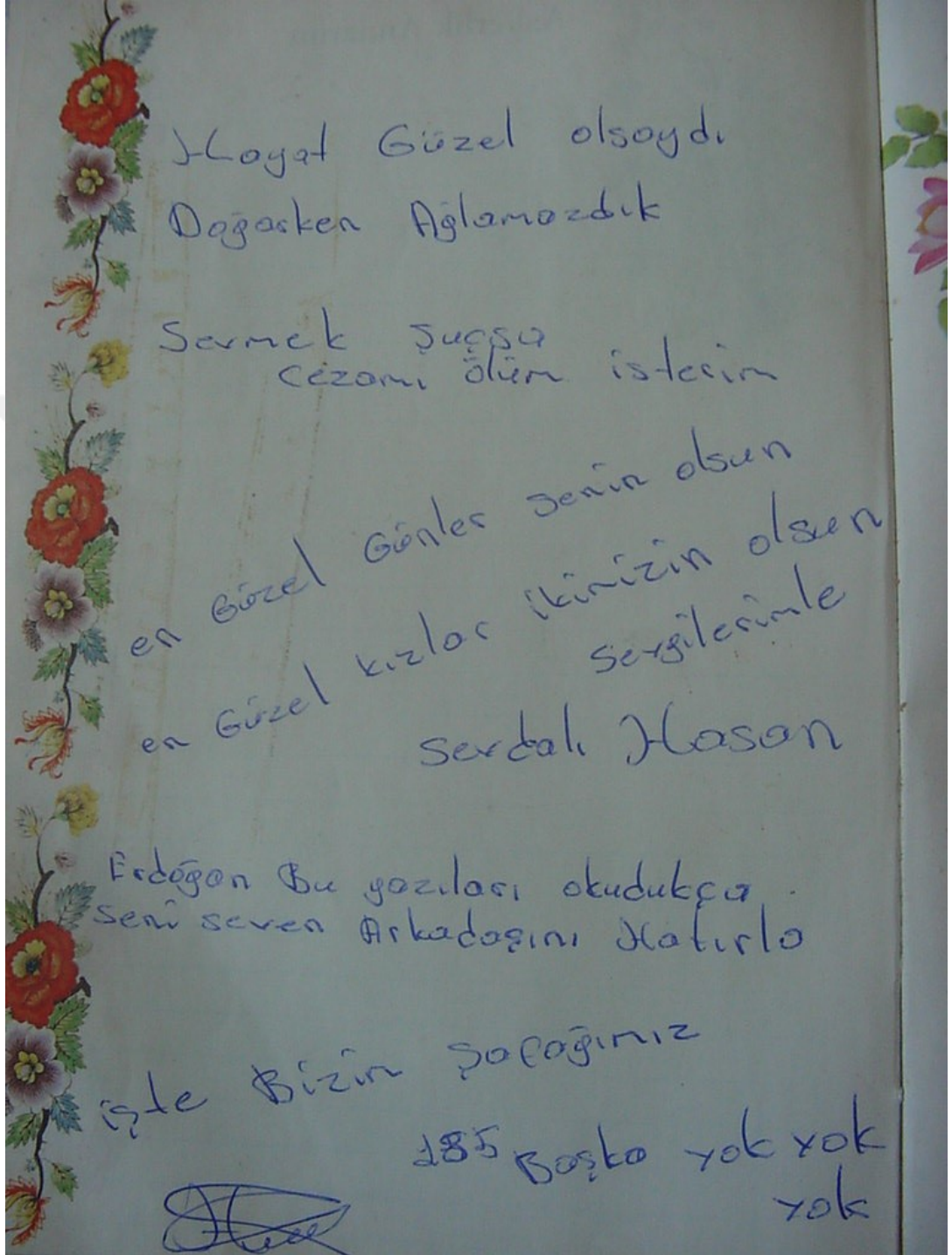
Resim-19: Çingene çocukları ve yemek. Çocuklar oturma odasında ve yerde yemek yemektedirler.
06 Temmuz 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

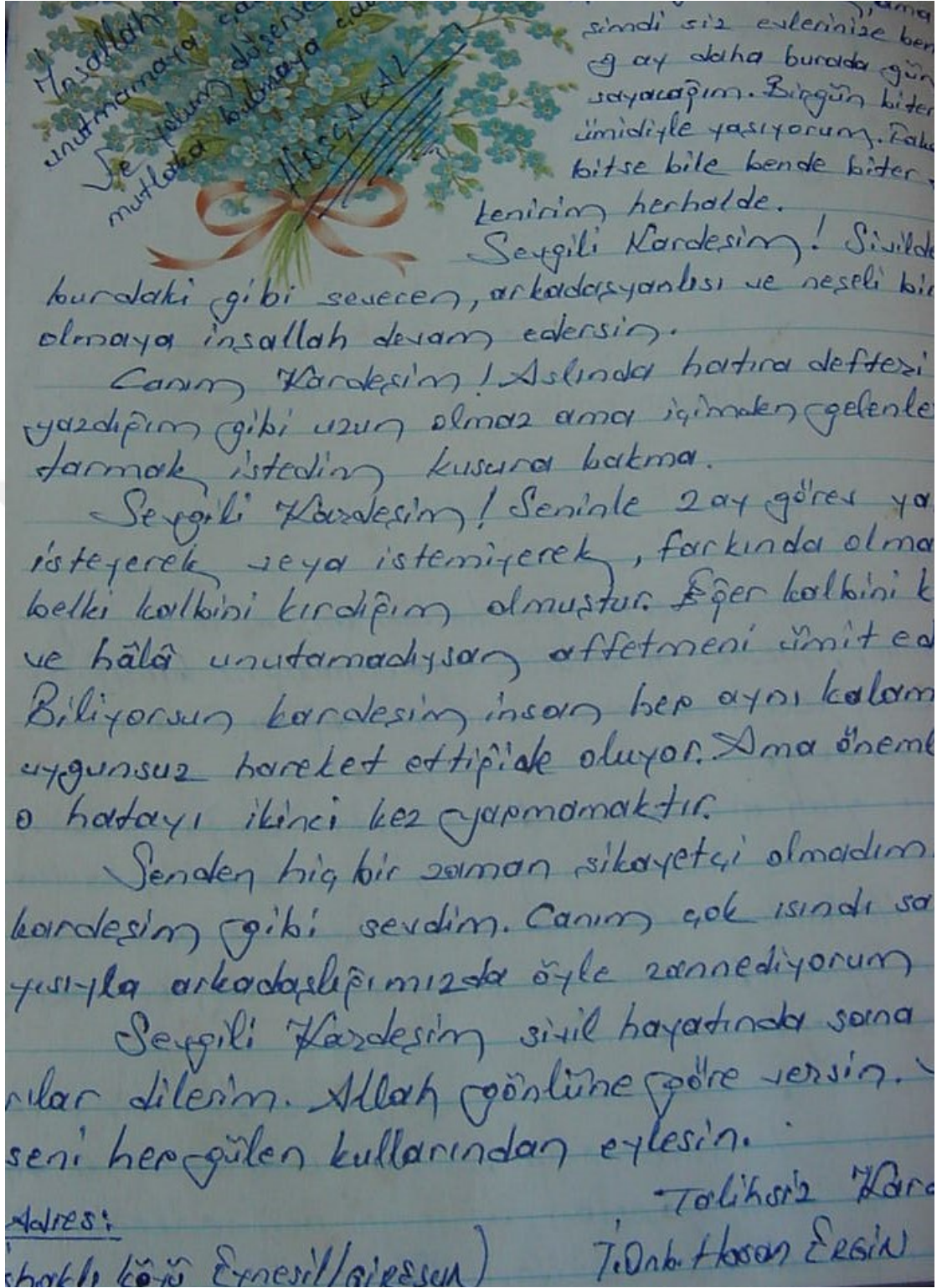
Resim-20: Çingene erkeğinin askerlik resmi evin duvarını süslemektedir. Onbaşı rütbesini kazanmak onun için büyük bir onurdur. F ailesinin evinde izin alınarak dijital kamera ile çekilen bu resim aile açısından büyük önem taşımaktadır.
30 Mayıs 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-21: Askerlik arkadaşlarının Çingene arkadaşları için anı defterine yazdıkları. Memleketi Konya olan arkadaşı tarafından yazılan anı defterinin bu sayfası, alınan izinle dijital kamera ile resme alınmıştır.
30 Mayıs 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-22: Askerlik anı defterinden bir sayfa. F ailesinden Erdoğan'ın Hasan isimli arkadaşı tarafından yazılmış ve alınan izinle dijital kamera ile resme alınmıştır. 30 Mayıs 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-23: Askerlik anı defterinden bir sayfa. Giresun'lu olan arkadaş Erdoğan'ı, sevecen, arkadaş canlısı ve neşeli olarak nitelendiriyor. Alınan izinle dijital kamera ile resme alınmıştır. 30 Mayıs 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-24: Çingenenin askerde tuttuğu günlük kapağı.
Alınan izinle dijital kamera ile resme alınmıştır.
30 Mayıs 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-25: Çingene karı-koca birlikte içki içerken. Kadın kocasının dışarıda içki içmesine karşıdır ve evde kendi yanlarında içmesini istemektedir.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-26: Çingene kızı ve törenlerde giydiği elbisesi. Elbise bir akrabası tarafından hediye edilmiştir.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-27: Çingene çocuk ve doğum günü. Diğer çocukların doğum tarihini hatırlamadığı için küçük çocuklar için doğum günü düzenlenmektedir. Doğum günü partisine yakın akraba ve komşu çocukları davet edilmektedir.
Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-28: Çingene çocuk ve arkadaşları partide.
Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-29: Çingene evinden bir görünüm. Oda, oturma odası olarak kullanılmaktadır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-30: Çingene evinden bir görünüm. Oturma odası olarak kullanılan bu odada bulunan soba her mevsim kurulu bulundurulmaktadır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-31: Çingene evinde çamaşır makinası. Giriş kapısı yanında bulunan makina çoğu zaman kullanılmaktan ziyade süslenerek adeta bir süs eşyası gibi kullanılmakta ve bu makinaya özel bir değer verilmektedir.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-32: Çingene evinden bir görünüm. Salon ve misafir odası olarak kullanılmaktadır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-33: Çingene ailesi boşandıktan sonra. Aile albümünde bulunan bu resimde eski eşinin resminin bulunduğu bölüm yırtılmıştır.
Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-34: Çingene çocuklar ve babaları Eyüp Sultan'da. Uzun süre çocuğu olmayan çift, çocuklarının olması için burada dua etmiştir. Şimdi belirli aralıklarla çocuklarıyla birlikte buraya gelip şükran duygularını sunmaktadırlar.
Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-35: Çingene çocuk ve anne Eyüp Sultan'da. Anne çocuklarına çok düşkündür.
Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır.
20 Nisan 2002, İstanbul.
Güray Alpar.

Resim-36: Çingene baba çocukları ile. Tıpkı anne gibi babaları da çocuklarına düşkündür. Özellikle erkek çocuğa olan ilgisi dikkat çekmektedir. Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır. 20 Nisan 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-37: Çingene çocuk ve oyun. Erkek çocuk futbol oynamayı sevmektedir. Göçebe çadırında bulunan erkek çocuğunda futbol oyununa düşkün olması aralarında benzerlik yaratmaktadır. 20 Nisan 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-38: Çingenerlerde çocuk- baba ilişkisi ve eğitim. Baba çocuğunu eğittiğini söylemektedir. Çocuk babasının içki bardağını doldurmakta ve sigarasını yakmaktadır. 20 Nisan 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-39: Araştırma yapılan yerin yakınlarında başka bir ev. Bölgede çok zengin olanlarında evleri bulunmaktadır. Bu aileler bölgedeki okullara zaman zaman yardımda bulunmaktadır. 23 Mart 2002, İstanbul. Güray Alpar.

Resim-40: Taksimde çiçek satan Çingeneler. İnceleme yapılan aile üyeleri tarafından, Çingenelerin çiçek satan, çöp toplayıcılar, çalgıcılar ve meslek sahibi olanlar olmak üzere ayrıldıkları söylenmektedir.

03 Mayıs 2002, İstanbul.

Güray Alpar.

Resim-41: Çingenerlerin Türk bayraklı sünnet töreni. İstanbul ilinde yaşayan G ailesine ait olan ve aile albümünde bulunan bu resim yaklaşık yirmi yıl öncesine ait olup ailenin 27 yaşındaki çocuğuna aittir.

Alınan izinle aile albümünden dijital kamera ile resme alınmıştır.

20 Nisan 2002, İstanbul.

Güray Alpar.

EK-H ÇİNGENE DİLİNDEN BAZI ÖRNEKLER

Çingenece Kelime	Manası
Kabe	Yemek
Kanlo	Kötü
Laço	İyiyim
Maro	Ekmek
Miday	Anne
Mobaçesi	Abi
Modat	Baba
Oçondeulasa	Allahaismarladık
Oker	Ev
Ordon	Araba
Pani	Su
Ratesa	Geceler
Sarısınan	Nasılsın
Yuarne	Sabahlar
Zarbo	Polis

Araştırma yapılan gruplarla yapılan mülakat sonucu derlenmiş olup Çingenece kelimeler alfabetik sıraya dizilmiştir.

EK-I İNCELEME YAPILAN ÇİNGENELERİN BİR GÜNLÜK YEMEK LİSTESİ

(20 Nisan 2002, 08 Haziran 2002)

SABAH KAHVALTISI

İSTANBUL GRUBU (YERLEŞİK)	ANKARA GRUBU(GÖÇEBE)
Zeytin	Zeytin
Peynir	Peynir
Çay	Çay
Margarin	Margarin
Ekmek	Ekmek

ÖĞLE YEMEĞİ

İSTANBUL GRUBU (YERLEŞİK)	ANKARA GRUBU(GÖÇEBE)
Et Kavurma	Et Kavurma
Pirinç Pilavı	Salata
Salata	Karpuz
Patates Yemeği	Ekmek
Ekmek	Çay
Çay	

AKŞAM YEMEĞİ

İSTANBUL GRUBU (YERLEŞİK)	ANKARA GRUBU(GÖÇEBE)
Tavuk	Et Yemeği
Salata	Salata
Fasulye	Karpuz
Karpuz	Ekmek
Ekmek	Çay
Çay	

Yemek listesinin oluşturulmasında, Ankara'da inceleme yapılan C Çingene ailesinin 08 Haziran 2002 ve İstanbul'da inceleme yapılan F ailesinin 20 Nisan 2002 gününe ait yemek listesi esas alınmıştır. Çingeneler yerleşik hayata geçtiklerinde eski yemek alışkanlıklarını sürdürmekle birlikte çeşit artmaktadır.

EK-İ ÇİNGENELERLE YAPILAN GÖRÜŞME ÖRNEĞİ

03.04.2002

Erdoğan Bey, 33 yaşında, evli, kasap.

Soru: Bana kısaca kendinizden bahseder misiniz?

Cevap: Ben İstanbul'da dünyaya geldim. Doğma büyüme buralıyım. Altı kardeşim var, bunların ikisi kız. Çocukluğum hep fakirlik içinde geçti. Evimiz gecekondtu idi, ancak şimdi para etmeye başladı. Babam eski evimizin yerine bizlere birer daire yaptıracak. Şimdiki eşim benim ikinci eşim. Birincisi ile anlaşamadık ve ayrıldık. Zaten çocuğumuz da olmamıştı. Şimdiki eşimden de uzun süre çocuğumuz olmadı. Eyüp Sultana gittik ve adaklar adadık. Şimdi iki çocuğumuz var. Eşimin ilk kocasından iki çocuğu daha var. Onlara da ben bakıyorum. Ben kasabım. Aldığım para fazla değil ama bazen özel kesimlerde yapıyorum.

Soru: Çingene olduğunuz için herhangi farklı muamele ile karşılaştınız mı?

Cevap: Tabi zaman zaman oluyor. Herkes değil ama bazı kişiler farklı davranıyor. Çocukken bazı arkadaşlar bizimle oynamak istemezlerdi. Ancak çok iyi arkadaşlarım da vardı. Önceleri bunu önemserdim ama şimdi önemsemiyorum. Hepimiz bu ülkenin vatandaşıyız. Aynı bayrak altında yaşıyoruz. Askerlik yapıyoruz. Artık bu tür ayırım olmamalı.

Soru: Size nasıl hitap edilmesini istersiniz?

Cevap: Ben aslımı inkar edecek değilim. Gençlerin bazıları Çingene olduklarını gizliyor. Bazıları ise kendilerine Roman denilmesini istiyor. Ben Çingene olmaktan memnunum.

Soru: Askerlik hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Cevap: Askerliğimi yaptım. Hem de Elazığ ili Maden ilçesinde. Bizde askerlik görevi çok önemlidir. Askerliğini yapmayı tam erkek oldu kabul etmezler. Hatta kız bile vermezler. Askere gidiş törenlerle olur. Çalgılar çalınır. Kurban kesilir. Kına yakılır. Mevlitler okunur. Askerlik günlerimi özlüyorum.

Soru: Askerlik zor bir görev ve siz özlediğinizi söylüyorsunuz. Sebebini öğrenebilir miyim?

Cevap: Çünkü askerlik görevinde her asker aynı elbiseyi giyiyor. Orada zengin fakir diye kimseye ayrı muamele yapılmıyor. Komutanlarım bana her zaman iyi

davranıyorlardı. Hatta ben askerde yapılan Onbaşılık sınavını kazanıp rütbe aldım. Yani bazen diğerlerine de emir veriyordum. Biz hep birlikte göreve çıkıyor, birlikte üşüyor ve birlikte eğitim yapıyorduk. Orada gerçekten birçok arkadaşım oldu. Türkiye'nin birçok yöresinden arkadaşlarım vardı ve onlarla halen haberleşiyoruz.

Soru: Yüzünüzdeki yara izinden biraz bahsedebilir misiniz?

Cevap: Ben üç yaşındayken oldu. Evimizde soba vardı. Üşüdüğümüz için sobanın içine gaz lambasından gaz dökmek istedik. Bu arada soba alev aldı ve yüzüm yandı.

Soru: Çocukların sağlık sorunlarından bahsedebilir misiniz?

Cevap: Çocukların hemen hepsinin biraz rahatsızlığı var. Neden olduğunu pek bilmiyoruz. Yeşil kartımız var. Devlet hastahanesine gidiyoruz çünkü para almıyor. Ancak ilaca para alıyorlar. Bizde yazılan ilaçlardan paramızın yettiği kadarını alıyoruz. Genellikle hangi ilacın fiyatı düşükse onu alıyoruz.

Soru: Hangi şarkıları dinlersiniz?

Cevap: Genelde arabesk dinlerim. Müslim Gürses, İbrahim Tatlıses, Orhan Gencebay ve Ferdi Tayfur en sevdiğim şarkıcılar. Ayrıca Subaylar grubunun söylediği bütün şarkıları severek dinliyorum.

Soru: Hangi oyunları bilirsiniz?

Cevap: Genelde pek oyun bilmem. Bazen kahveye gittiğimde çay karşılığı elli bir ve okey oyunları oynuyorum. Kahveye de pek gitmem. Sebebi çok kavga olur. İçki içerler ve her fırsatta kavga ederler.

Soru: Evinizin çok temiz olduğunu gördüm. Her zaman böyle midir?

Cevap: Evet biz temizlik kurallarına çok dikkat ederiz. Başka yerlerde mecbur kalmadıkça yemek yemeyiz. Bizleri hep karıştırıyorlar. Aslında temizliğe dikkat etmeyenler çöp toplayıcılar diye adlandırdığımız grup. Biz burada artık yerleşmişiz. Buranın yerlisi sayılırız. Eşimiz dostumuz var.

EK- J ÇİNGENELERLE MÜLAKAT

Bursa ili, Kamberler mahallesinde yaşayan Çingenerle ilgili olarak 6 Haziran 2002 tarihinde Olay TV' de yayınlanan Halk Meydanı Programı (Programda yapılan mülakatlarda sözü geçen ifadelerin çoğu araştırma yaptığımız Çingenerce de söylenildiğinden, Çingene yaşantısı ve kimliği hakkında fikir vermesi açısından alınmıştır).

Çingene çeribaşı Mehmet Ali Körüklü:

Bizde de hırsızlık olabilir ama bütün hırsızlıkların bizden bilinmemesi gerekir. Sanki diğerlerinde hırsızlık yok mu?

Gençler :

Bazı okullara bizi almıyorlar.

Gece kulübünde çalışan :

Hiç hakkımızı alamıyoruz. Biz Türk vatandaşı değil miyiz? Nüfus kağıdımızda İslam yazıyor. Hıristiyan yazmıyor.

Bir kadın:

Evlendim ayrıldım. Kocam bıraktı beni çocuğumla. İş yok. (Gülüyor ve kabul etmiş görünüyor. Sanki umursamaz gibi konuşuyor.) Yardım edin (gülüyor). Eşim kumarcı, hap içiyor. Yardım edin. Ben dileniyorum. Okuma yazmam yok.

Kamberler mahallesinin bir sakini:

Elektriğimizi suyumuzu parasını ödeyemediğimiz için kestiler. Af istiyoruz. İş istiyoruz. Hayat pahalı. Devlet büyükleri vatandaşın sorunlarıyla ilgileninler. Elektrik ve suya af istiyoruz. Sonuçta hepimiz müslümanız bizim kitabımız ayrı mı. Toplum dışına bırakılıyor ve dışlanıyoruz.

Genç Bir kız :

Sesimi duyurmak istiyorum, artist olmak istiyorum (Bağırıyor).

Orta yaşlı bir adam:

La İlahe İllallah Muhammedun Resulallah. 5 asker gönderdim bu vatana, ben de giderim.

Muhtar Saadettin Hancıoğlu:

Elhamdülillah hepimiz müslümanız. 50 hacı var mahallede. Camimiz her zaman dolup boşalıyor.

Bursa Çeribaşı Fahri Bey:

Sorun işsizlik. Su akıyor. Cereyanlar kesik, ödeyecek durum yok. Af çıkar yeni baştan olursa düzelebilir. Park sorunu var.

Genç Kızlar:

Okuyup ne olacak sen kızsın diyorlar.

Üçüncü sınıf öğrencisi Gökhan:

Oyun oynamak istiyoruz diğer çocuklar kaçıyor.

Hırsızlık yaptıkları için yakalanan iki çocuk:

Biz hırsızlık yapmadık, sadece çukulotaları aldık.

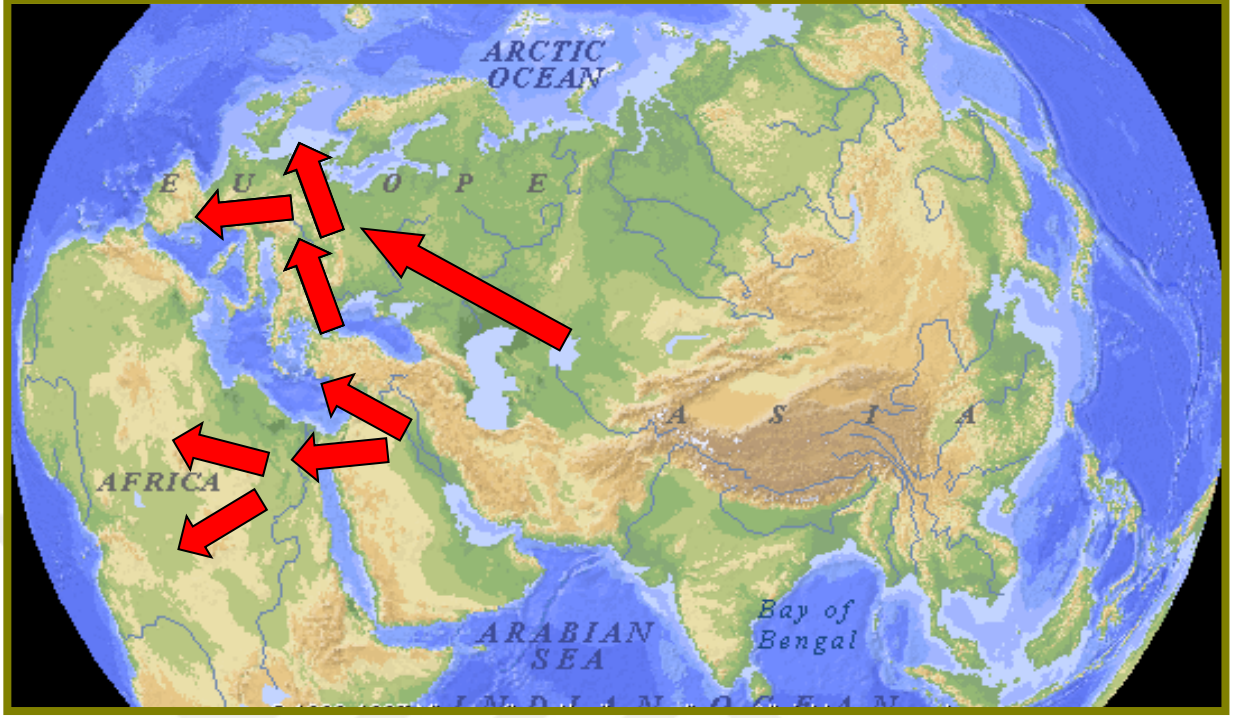
Yaşlı Bir Adam:

Hepimizin eline belge vermişler. Hepimize eşit haklar vermişler. Bizler Roman değil insanız. Devletim beni dışlayamaz. İslama bağlıyız. Camimiz var. Biz askerlik yaptık. Tüfek elde cephanelikte nöbet tuttum. Allah hepimizi yarattı. Hepimiz Osmanlı çocuğuyuz. Türkiye'nin kültürü geniştir.

Genç Bir Erkek:

Devletim ve milletimle gurur duyuyorum. Ben Türküm. Askere gidiyorum. Davulla zurna ile gidiyorum. Bu ülkenin tek bir karış toprağını vermeyiz.

EK-K TEKERLEĞİN İCADI VE ÇİNGENELERİN YAYILMASI

Tekerleğin İcadı ve Yayılması (Douglas,1964:290).

Çingenerin Yayılması (SENZ, 1997:12).

EK-L ARAŞTIRMA YAPILAN INGENELERİN SEVDİĞİ VE SÖYLEDİKLERİ ŞARKILAR

Hacer

Hacer balkonda yatar
Yorgana tekme atar
Beyaz gömlek içinde
Tombul memeler yatar

Gel yanıma gel gel

Gel yanıma gel gel

Aman eller görmesin

Aman eller duymasın

Aman eller görmesin

Gel yanıma gel gel

Gel yanıma gel gel

Tarlanın tezeklisi

Mendilin ipeklisi

Çok hoşuma gidiyor

Avradın göbeklisi

Gel yanıma gel gel

Gel yanıma gel gel

Aman eller görmesin

Aman eller duymasın

Aman eller görmesin

Gel yanıma gel gel

Gel yanıma gel gel

Çamur Ali

Dam dam dil dil di da

Dam dam dil dil di da

Dam dam dil dil di da

Dam dam dil dil di da

Alem gelir ezelden

Gönlü geçmez güzelden

Sugar bir çay görmesin

Sugar bir kız görmesin

Su koyverir tez elden

Her gittiği yerde yaygara

İşi gücü sadece gargara

Çamur Ali derler adına

Seni gidi bulaşık zampara

Cıgarası bulunmaz

Cebinde levan (para) olmaz

Kurnazlığa gelince

Tavuşluğa gelince

Üstüne toz kondurmaz

Dal dal dil dil da dil dil da

Dal dal dil dil da dil dil da

Kızımı Kandırdılar

Aman kızımı da kandırdılar

Babasından ayırdılar

Hadi ley şugarda yarım

Hadi ley nazlıda yarım

Başlığımı kaldırdılar

Anasından ayırdılar

Babasından ayırdılar

Hadi ley şugarda yarım

Hadi ley nazlıda yarım

Datlum Datlum

Aman datlum datlum datlum

Aman datlum datlumuda yaktım

Canım yazımı yaktım

Aman aklım var aklım

Aman datlum datlum datlumda

Canım yazımı yaktım

Adam olmuşta karıya da kızmış

Kız olmuşta kızanlara kızmış

Aman datlumda datlum datlum

Ciğerimi yaktın

Canım yazımı yaktım.

Büyü Yaptım

Büyü yaptım olmadı
Muska taktım tutmadı
Eldavuzum kalmadı
Eller aldı kocayı
Eller aldı kocayı
Kuş sütüyle besledim
Ateş sardı bacayı

Gel yanıma yanıma
Alayım seni koynuma

Dua ettim olmadı
Niyet ettim tutmadı
Cepte leva kalmadı
Eller aldı kocayı
Eller aldı kocayı
Kuş sütüyle besledim
Ateş sardı bacayı

Gel yanıma yanıma
Alayım seni koynuma

Hastayım

Alacam onu alacam
İnadına seni çatlatacam
Delisin sen delisin
Deli dana gibi bağırırısın sen.
Kuzu kuzu gel bana
Hastayım inan ben sana
Ne istersin anamdan
Alacağım ben seni babandan.

Koca Bul

Koca bul

Koca bul

Koca bul kendine

Seni alamam

Seni saramam

Seni alamam

Koca bulsana

Kirli kadın koca bulsana

Pasaklı kadın koca bulsana

Azgın kadın koca bulsana

Koca bul kendine

Koca bul

Koca bul

Koca bul kendine

Seni alamam

Seni saramam

Seni alamam

Koca bulsana

Hasanım

Olmaz dostum olmaz

Bu güzellik sana kalmaz

Bu şugarlık sana kalmaz

Olmaz güzelim olmaz

Olmaz şugarım olmaz

Ayak üstü muhabbet olmaz

Parasız muhabbet olmaz

Hasanım oturmuş masa başına

Biraları almış yanı başına

Mahalleli takmış arkasına

Karısı da yanından yalın geçiyor.

DİZİN

A

Abdal 4,5
Adet 7,16,30,61,64,90
Ahlak 8,9,22,35,41,51,94,106
Aile 2,6,7,17,18,21,22,23,24,26,27,29,30,31,32,33,36,37,38,41,42,43,45,47, 48,49, 50,51,52,53,57,59,60,61,62,64,65,66,70,71,72,73,75,77,79,80,82,83, 86,87,89,90,91, 92,93,94,95,96,97,98,101,102,103,104,105,106,107,111, 114,115,117
Akrabalık 8,64,91,101
Aldatma 91
Anne22,29,31,37,39,40,42,43,47,48,60,62,67,71,73,75,76,77,78,79,80,81,82,85,90, 92,93,96,103,113
Askerlik 72,80,81,96,99,100
Aşiret 31,64

B

Baba 9,10,22,23,29,31,39,33,39,40, 43,45,47,60,64,71,73,74,75,76,78,79, 80,81, 82,83,85, 93,96,103
Bağımsızlık 24,37,84,99,101
Bebek 11,36,48,67,90,112
Bekaret 30,31,90,106
Batıl İnanç 7,35,39,50,95,106
Beslenme 37,39,40,47,48,50,51,71,95, 112
Birey 17,18,20,21,22,23,24,25,26,27, 28,29,32,38,41,43,44,47,49,52,53,54,59,61,64,65,68,73,80,86,87,88,92,93, 95,96,99,101,102,104,105,107,108,110
Boşanma 26,33,34,74,91

C

Cahillik 104
Cinsellik 30,33,90,100,105

Ç

Çocuk14,26,29,30,31,33,34,36,37,38,39,40,41, 42,43,45,46,47,48,50, 52,53,61,62,67,69,70,71,72,73,74,75,76,78,79,80,82,83,86, 87,89,90,91,92,93,94, 96,97,102,103,104,107,108,109,110,111,112,113,115
Çadır 5,9,16,65,66,67,93,94,102
Çalma 42
Çevre 22,28,30,35,38,39,40,41,42,43,47, 51, 52,53,60,62,64,68,71,80,87,92,93, 94,95,97, 101,103,104,107,111,113

D

Davranış 11,12,13,22,23,25,29,30,31,36,40,42,43,44,46,47,54,55,57,63,64,86,88,
93,94,95,99,101,105,107,108,109,114
Devlet 4,9,15,17,18,20,21,22,25,26,27,49,71,75,86,87,88,89,99,100,101,102,104
Dil 6,7,34,35,100
Dilencilik 5
Din 7,20,27,43,86,100,108
Doğum 36,48,82,96,113
Dövme 91,108,109
Düğün 32,33,74,83,84,85

E

Eğitim 13,16,17,22,24,26,32,36,37,38, 39,47,48,50,51,57,66,69,71,78,87,88,91,
92,93,102,103,104,113,115
Eğlence 32,34,50,74,76,83
Etik 25,55,56,57,61
Ev 16,25,60,61,64,71,72,74,81,82,102
Evlilik 9,30,31,33,90,91
Ezilmişlik 27,86,89,99,102

F

Fakir 8,81,113
Fal 16,106
Fobi 46

G

Gelenek 20,27,30,31,48
Gelin 9,32,33,67,84,85,86
Gençlik 31,42,43,49,107
Göçebelik 4,5,16,37,41,49,65,90,92,93,94,95,98,111,112
Gözlem 52,53,54
Gülme 105

İ

İçe dönüklük 109
İçki 68,76,79,80,81,82,83,111,112
İletişim 22,40,51,93,109
İnanış 8,51,100,106

K

Kadın 8,11,22,26,29,30,31,33,34,35,37,38,43,47,61,63,64,67,68,69,70,74,

75,80,82,84,85,86,89,90,91,97,105,106,112,115
Kavga 69,79,80,84,94,109,111
Kalaycılık 16
Kıskançlık 33,89,109
Kimlik1,2,5,8,14,15,17,18,19,20,21,22,24,26,27,49,50,51,57,69,86,87,88,89,99,100,
115
Korku23,24,28,37,42,43,45,46,47,50,51,68,70,75,76,82,99,105,106,107,108,111,114
Kültür1,6,12,18,19,20,22,24,25,26,27,30,31,34,35,36,42,43,46,49,50,51,52,53,55,65,
86,87,89,90,91,92,98,99,101,108,11,112,113,114,116

M

Mani 77,82,112
Madde Bağımlılığı 45,91,111
Masal 50,51,77,112
Meslek 16,17,22,32,52,55,83,88,115
Modernleşme 16,20,31,106,113
Müslüman 4,7,8,9,15,16,18,19,20,21,27,35,48,68,76,86,100,101,115
Müzik 14,32,34,60,82,83,84,97

N

Nalbant 5,16
Nikah 9,32,67,73,74

O

Okul 38,41,42,51,62,78,79,87,92,93,102,103,104
Okuma 37,38,66,73,93
Oyun 32,40,51,62,78,83,84,85,94,109

Ö

Ölüm 11,47,48,96
Önyargı 8,9,50,55,57,61,62,63,64,98,106,114
Özürlü 67

P

Pantolon 82,84,90,106
Para 23,26,33,44,61,66,75,81,84,85,100,108

R

Resim 33,57,66,71,76,78,81,82,86,115,117
Roman 2,3,4,6,7,8,9,10,14,15,35,36,38,44,73,75,84,86

S

Sağlık 6,13,14,22,25,37,39,42,43,45,47,48,49,50,64,68,69,71,87,93,95,96,103,
104,111,112,117
Saldırganlık 23,28,42,43,44,87,94,95,107,108
Sevgi 9,29,37,42,44,45,47,107
Sorun 14,17,18,21,33,37,40,46,48,49,51,54,59,61,63,72,87,89,95,96,99,104,105,113
Suç 10,12,13,26,27,31,34,35,41,42,43,46,63,70,71,72,79,89,94,107,110,111

T

Tarih 1,3,9,10,12,18,27,29,40,52,54,65,69,79,83,89,94,98,105
Temizlik 35,36,97,102,107
Toplum
9,10,14,15,21,22,29,30,37,38,40,41,53,88,93,98,99,100,101,102,103,104,105,
106,107,108,110,111
Töre 68
Tutucu 23,60,87,105
Tuzlama 67,76,112
Türk 5,15,17,18,19,20,68,83,84,85,86,89,99,100,101,114

U

Uyum 12,40,51,56,93,96,98,106,108

V

Vatandaşlık 17,20,86,88

Y

Yalan 44,45,75,110,112
Yalnızlık 21,40,86
Yaşlılık 33,64,68,71,80,84,86,90,91,92,101
Yurttaşlık 17,21,22,25,49,86,87,99

Z

Zeka 38,45,67,103
Zengin 32,49,81,83

KAYNAKLAR:

DÜNYADA ÇİNGENELER

Acton, Thomas. *Gypsies*, Macdonalt Education, London,1981.

Fonseca, İsaabel. *Ayakta Öliyorlardı*, Çev. Özlem İlyas, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002.

Williams, P. *On the Road – the European Odyssey of the Gypsies*. The UNESCO Courier, 1993.

TÜRKİYE'DE ÇİNGENELER

Altınöz, İsmail Haşim. Osmanlı Toplumunda Çingener, *Tarih ve Toplum*, İstanbul, 1995.

Alus, Sermet Muhtar. Eski İstanbul'da Çingener, *Tarih ve Toplum*, İstanbul, 1995.

Anar, Erol. Öte Kıyıda Yaşayanlar, *İnsan Hakları Dizisi*, Belge Yayınları, İstanbul, 1997.

Arayıcı, Ali. *Çingener*, Ceylan Yayınları, Kasım 1999.

Duygulu, Melih. Çingener, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 2. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul,1994.

Duygulu, Melih. Türkiye Çingenerinde Müzik, *Tarih ve Toplum*, İstanbul,1995.

Kaygılı, Osman Cemal. *Çingener*, Bilgi Basımevi, İstanbul, 1939.

Onur, Oral. Çingener, *Tarih ve Toplum*, İstanbul, 1995.

Özkan, Ali Refat. Çingene Hayat Tarzı ve İnancı, *Akademik Araştırmalar Sayı 4*. Kültür Bakanlığı, Erzurum, 1997.

Özkan, Ali Refat, *Türkiye Çingeneri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Şerifgil, Enver. *XVI. Yüzyılda Rumeli Eyaletinde Çingener*, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul, 1981.

Turan, Kadir. *Almanya'da Türk Olmak*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi: 103, 1997.

Türkdoğan, Orhan. *Romanlar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Sakaoğlu, Necdet. Kırklareli'nde Gelenek Bolluğu ve Kakava Bayramı, *Tarih ve Toplum*, İstanbul, 1995.

Zaptçioğlu, Dilek. *Avrupalı Çingene Avında*, Cumhuriyet, 7.9.1990.

İSTATİSTİK VERİ KAYNAKLARI

Aile Yapısı Temelinde Yaşama Tarzları, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 111, Şule Ofset, Ankara, 1998.

Ekonomik Harcamaların Bir Birimi Olarak Aile, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 112, Ankara, 1998.

Yoksulluk Kuramı Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri, Yeni Türkiye, Eylül 1995.

SOSYAL BİLİMLER

Arkonaç, Sibel. *Grup İlişkileri*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1993.

Arsel, Semahat. *Yemekler ve Eskimeyen Tadlar*, Türk Mutfak Kültürü, İstanbul, 1996.

Asmay, Nüvit. *İnsan Mühendisliği*, Atlas Pazarlama, Ankara, 1962.

Barth, Frederik. *Etnik Gruplar ve Sınırları*, Derleyen Bağlam Yayınları, İstanbul, Ekim 2001.

Bauman, Zygmunt. *Siyaset Arayışı*, Metis Yayınları, Ankara, 1999.

Benedich, Ruth. *Krizantem ve Kılıç*, Çeviren Türkan Turgut, Saydam Matbaacılık, 1965.

Bröckling, Ulrich. *Disiplin*. Çeviren Veysel Atayman, Ayrıntı Yayınları, 2001.

Bozdoğan, S., Kasaba R., *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Çay, Abdulhaluk. *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Sayı 34. Levent ofset, Ankara, 1991.

Cem, İsmail. *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Cem Yayınları, İstanbul. 1998.

Cevizci, Ahmet. *İlkçağ felsefe Tarihi*, Asa Kitapevi, Bursa, 2001.

Cevizoğlu, Hüseyin. *Atatürkçü Düşünce ve Sonuçları*. Toraman matbaası, Ankara, 1982.

Douglas, M. *Man in Society*, Doubleday and Company, New York, 1964.

El Alaovi, *Etre Citoyen Dans Le Monde Arabe*, Le Monde Diplomatique, Temmuz 1995.

Ender, Yunus. *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayıncılık, Kasım 1997.

Göçeden Ailelerin Sorunları, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 115, Ankara, 1999.

Gürsoy, Akile. Sağlık ve Sosyal Antropoloji: Çocuk Sağlığının Kültürel Boyutları, *Toplumbilim*, Bağlam Yayınları, İstanbul, Temmuz 2001.

Güvenç, Bozkurt. "Cumhuriyet ve Kimlik: Konu, Sorun, Kapsam ve Bağlam", *Türk Kimliği*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998 (1993).

Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1999.

- Güvenç, Bozkurt. *Sosyo Kültürel Değişme*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1976.
- Janne, Henri. *Implication Sociales de Propels Technique*, Pressses Universitaires de France, Paris, 1957.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları*, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara, 1972.
- Kazancı, Metin. *Halkla İlişkiler, Kurumsal ve Uygulamaya İlişkin Sorunlar*, Olguç Matbaası, Ankara, 1982.
- Keleş, R. *Kentleşme ve Konut Politikaları*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1963.
- Kongar, Emre. *İstanbul Halkın Günlük Yaşam Biçimi ve Tüketici Davranışları Araştırması*, İstanbul Ticaret Odası, 1990.
- Kongar, Emre. *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- Köprülü, Fuat. *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, 1935.
- Köseoğlu, Nevzat. *Milli Kültür ve Kimlik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1992.
- Kula, Bilge Onur. *Demokratikleşme Süreci ve Eleştirel Kültür Bilinci*, Gündoğan Yayınları, Ankara, Eylül 1992.
- Lagroye, J. *Sociologie Politique*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques Dallot, Paris, 1991.
- Lane, Helen. *Alternating Current*, Viking, 1973.
- Laroque, Pierre. *Kimlik, Toplum, Sınıfları*, Çev. Nihal Önal, Varlık Yayınları, Ocak 1969.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi*, 4ncü Cilt.
- Murray, Ruth. *Singing For Power*, University of California, Underhill London, 1967.
- Newman, Carol. *Guide to Clothing*. The McGraw Hill, 1982.
- Popenoe, David. *Family Change and Decline in Modern Societies*, The Nest, Sweden, 1932.
- Rogers, Dorothy. *Adolescence*, Brooks Publishing Comp., Monterey, 1972.
- Onur, Bekir. *Toplumsal Tarihte Çocuk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Önder, Ali Tayyar. *Türkiye'nin Etnik Yapısı*, Önderler Yayımcılık, Mayıs 1999.
- Özbek, Ahmet. *Sosyal Psikiyatriye Giriş*, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, 1983.
- Özbek, M. *Popüler Kimlik ve Orhan Gencebay Arabeski*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- Özönder, Cihat. *Simbiyotik Bir Cemaat*, Milli Folklor Araştırmaları, Ankara, 1988.
- Ronald, Hitzler. *"Mobilisierte Bürger"*, Asthetik und Kommunikation, 1996.
- Senz, J.P. *Les Roms, 1000 ans d'Errance*, Courrier International, 1997.
- Tcherkessoff, F. *Tsiganes*, Terrains, Paris, Mart 1998.
- Tezcan, Mahmut. *Sosyolojiye Giriş*, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, 1993.

- The New Encyclopadia Britanica*, 15th Edition, University of Chicago, 1991.
- Turhan, Mümtaz. *Kültür Değişmeleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1969.
- Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgeleri*, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, TBMM Basımevi, Ankara, Aralık 2001.
- Ünver, Ertan. *21nci Yüzyıl Teknokitleseel Sosyal Demokrasi Çağı*, Ümit Yayıncılık, Ankara, Ağustos 1995.
- Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, *Vatandaşlık Bilgisi*, Ekim 2001.
- Yumul, Ali. *Evrensellik ve Yerelcilik Arasında Irkçılığın Dili*, Foreign Policy, 1998.

EĞİTİM BİLİMLERİ

- Aydoğmuş, Kemal, *Ana Baba Okulu*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995.
- Barzun, Jacques. *Modern Araştırmacı*, Tübitak Popüler Bilim Kitabı, Nuro! Matbaacılık, 1999.
- Bilgen, Nihat. *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*, MEB Basımevi, İstanbul, 2001.
- Budak, Selçuk. *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi*, Öteki Matbaası, Temmuz 1998.
- Çaplı, Orhan. *Çocukların Gençlerin Eğitimi*, Bilgi Yayınevi, Nisan 1993.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı*, Unicef, New York Türk Basın ve Basım, Ankara, 1998.
- Dolan, Üstün. *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, 1994.
- Dorsay, Atilla. *Hayatımızı Değiştiren Filmler*, Remzi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Ekşi, Aysel. *Çocuk, Genç, Ana Babalar*, Bilgi Yayınevi, Ekim 1990.
- Öz, İklim. *Çocuk ve Eğitim*, Kök Yayıncılık, Kasım, 1997.
- Giblin, Les. *İnsan İlişkilerinde Kendine Güven ve Güç Elde Etmenin Yolları*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1995.
- Hatch,Steffle. *What Price Professionalization*, Personel and Guidance Journal, 1962.
- Kepçeoğlu, Muharrem. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Özerler Matbaası, Ocak, 1994.
- Köknel, Özcan. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, Akdeniz Yayıncılık, 1999.
- Kundera, Milan. *The Book of Laughter and Forgetting*, Faber & Faber, Londra, 1996.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, *Mükemmelliğe Yolculukta TKY Sistemi*, Ocak 1991.
- Skandinavian Service School Ders Notları, *Önce İnsan*, İstanbul, 1999.
- Teber, Serol. *Davranışlarımızın Kökeni*. Say Yayınları, Mart, 2000.
- Temel, Fulya. *Yetişkinliğe İlk Adım*, Nobel Yayınları, Ankara, Kasım 2001.
- Haluk, Yavuzer. *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, Ağustos, 1997.

Yavuzer, Haluk. *Kişilik, Remzi Kitapevi*,1997.

Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunlar*, Tisa Matbaası, Ankara, 1985.

İNTERNET SİTELERİ

<http://www.coe.int/portalt.asp> (04/10/2002)

<http://www.flamenco.org/gypsy.html> (05/08/2002)

<http://www.filozof.tripod.com/roman.html> (05/07/2002)

<http://www.gitarrepertuari.com/cingeneler.htm> (05/08/2002)

<http://www.gizem.gen.tc/siir/1-hughes-cingenebaladi.txt> (05/08/2002)

<http://www.nailgulbahar.netteyim.net/abdallar.com> (05/08/2002)

<http://www.kalan.com/scripts/Dergi/Dergi.asp?t=3&yid=6025> (05/08/2002)

http://www.savasay.com/savas_ay.asp (05/08/2002)

<http://www.sayisal.com.tr/altegitnerede.htm> (05/08/2002)

http://www.turk-yunan.gen.tr/turkce/azinliklar/dil_gruplari.html (05/08/2002)

<http://www.turkuler.com/yazi/belabar1.asp> (05/08/2002)

ÖZET

Kültürel değerlerin yeni kuşaklara iletilmesinde aile büyük bir sorumluluk taşır ve en ilkelinden en gelişmişine kadar her sosyal ve kültürel sistem, çevresiyle sıkı bir kültürel ilişki içerisindedir. Bu nedenle küçük ve geleneksel topluluklarda aile ve akrabalık ilişkilerinin incelenmesi, bir bakıma grubun sosyal yapısının bütünüyle araştırması manasına gelmektedir.

Araştırmalara göre Çingenerler Kuzey Hindistan'dan dünyaya yayılmışlardır ve bugün Avrupa ağırlıklı olmak üzere bütün dünyada yaşamaktadırlar. Özellikle 20 nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan "Endüstrileşme" ve "Globalleşme" akımları diğer kültürleri olduğu gibi Çingenerleri de etkilemiş ve kendilerini bu tür akımlardan koruyamayarak kültürlerini kaybetmeye başlamışlardır.

Halen bireysel de olsa hala Çingenerler hakkında bazı yanlış değerlendirmeler ve inançlar vardır. Bu tez ile bir yandan bu yanlış inanışlar araştırılarak, bu inanışların yanlışlığını ortaya konulurken, diğer yandan bu insanlarla benzer yönlerimiz ortaya çıkarılmaktadır. Onlar vergi vermekte, askerlik görevlerini yerine getirmekte ve en az bizim kadar bu ülkenin vatandaşı olmaya hak kazanmaktadırlar. Aynı topraklarda yaşadığımız bu insanların sorunlarını ortaya çıkarmak, çözmek ve kültürel özelliklerini koruyarak topluma kazandırmak hepimizin görevidir.

ABSTRACT

The family has a vital responsibility for conveying cultural inheritance to the young generation. It has a close cultural relation with the most primitive and the most developed of all social and cultural system environments. As the result of this investigation, family and relatives at small and traditional society, means the research of complete structure of social group.

The literature and the Gypsies indicates that they originated in Northern India but spread out in modern times worldwide, especially to Europe. Increasingly in the second half of the 20th century, Gypsies struggled with contradictions in their culture. No longer did they defend themselves so much against persecution from a hostile society but rather against erosion to their life-styles from urban influences in industrialized societies.

Nevertheless, despite individualization, there are some wrong evaluations and beliefs about Gypsies in our society. My research on the one hand throws light on the wrong beliefs and on the other hand, explains our similarities with this group of people. They are paying taxes, accomplishing military service and deserving to be in these countries' citizenships like us. It is our basic duty, to cover and solve these people's problems, their integration to the society while protecting their cultural characteristic.

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

**Tezin yazarının
Soyadı:** ALPAR

Adı: Güray

Tezin Türkçe Adı: Kırıkkale, Ankara ve İstanbulda Yaşayan Üç Çingene Grubu
Arasında Kimlik, Aile ve Eğitim

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Identity, Family and Training Among the Three Gypsy
Groups Living in Kırıkkale, Ankara and İstanbul

Tezin Yapıldığı Üniversite: Yeditepe Üniversitesi

Yılı: 2003

Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tezin Türü: Yüksek Lisans

1-Yüksek Lisans 2-Doktora 3-Tıpta Uzman 4-Sanatta Yeterlilik

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Prof.Dr.

Adı: Akile

Soyadı: GÜR SOY

Türkçe anahtar kelimeler :

- 1- Çingene
- 2- Kimlik
- 3- Aile
- 4- Eğitim

İngilizce anahtar kelimeler :

- 1-Gypsy
- 2- Identity
- 3- Family
- 4- Training

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: 188

Referans Sayısı: 107

Tarih : 29.3.2003